İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KİŞİSELLEŞTİRME VE YERE BAĞLILIK KAVRAMLARININ YURT MEKANINDA İRDELENMESİ: İTÜ AYŞE-ZEYNEP BİRKAN YURTLARI ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mim. Gülşah KALYONCU
(502031017)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 8 Mayıs 2006
Tezin Savunulduğu Tarih : 14 Haziran 2006

Tez Danışmanı :	**Prof. Dr. Ahsen ÖZSOY**
Diğer Jüri Üyeleri	**Doc. Dr. Gülçin Pulat (İ.T.Ü.)**
	Prof. Dr. Ayla ATASOY (İ.T.Ü.)

HAZİRAN 2006

ÖNSÖZ

Lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince göstermiş olduğu sabır, ilgi ve sevgi; tezin hazırlanması aşamasında verdiği destek ve emek, ayırdığı zaman ve tüm katkılarından dolayı değerli hocam Prof. Dr. Ahsen ÖZSOY'a sonsuz sevgi, saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Bugünlere gelmemde maddi manevi desteğini esirgemeyen sevgili ve biricik aileme teşekkür ederim.

Haziran 2006 **Gülşah KALYONCU**

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ v
ŞEKİL LİSTESİ vi
ÖZET viii
SUMMARY ix
1. GİRİŞ 1

1.1. Tezin Amacı 3
1.2. Tezin Kapsamı ve Yöntemi 4

2. İNSAN-ÇEVRE İLİŞKİLERİ VE İNSAN DAVRANIŞI 6

2.1. İnsan Davranışının Oluşumu 9
2.1.1. Motivasyon 9
2.1.2. Algı 10
2.1.3. Kavrayış 11
2.1.4. Davranış 13
2.1.5. Aktivite 14
2.2. İnsan ve Mekan İlişkisinin Temel İşleyişi 15
2.2.1. Mahremiyet 18
2.2.2. Kişisel mekan 24
2.2.3. Kişiselleştirilmiş mekan - özel mekan 27
2.2.4. Egemenlik alanı 30
2.3. Bölüm Sonucu 37

3. İNSAN-ÇEVRE ARASINDAKİ BAĞIN OLUŞUMU VE YERE BAĞLILIK KİŞİSELLEŞTİRME İLİŞKİSİ 38

3.1. Yer Kimliği 40
3.2. Yere Bağlılık 47
3.3. Yer Bağımlılığı 51
3.4. Yere Bağlılık ve Kişiselleştirme İlişkisi 52
3.5. Bölüm Sonucu 54

4. İ.T.Ü. ÖĞRENCİ YURTLARINDA KİŞİSELLEŞTİRME VE BAĞLILIK 56

4.1. Alan Çalışması 57
4.1.1. İ.T.Ü. kampusunun ve yurtların tanıtılması 57
4.1.2. Çalışma alanının belirlenmesi ve alan seçiminin nedenleri 66

4.1.3. Ayşe-Zeynep Birkan Yurdu'na ve çevresine detaylı bakış ve yurdun günlük işleyişi 67
4.1.4. Çalışmanın kapsam ve yöntemi 72
4.2. Analizler 74
4.2.1. Odaların incelenmesi 74
4.2.2. Kamusal (ortak) mekanların incelenmesi 90
4.3. Analiz Sonuçları ve Genel Değerlendirme 95

5. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME 100
KAYNAKLAR 103
EKLER 109
ÖZGEÇMİŞ 113

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1	: Çeşitli araştırmacıların kişiselleştirme ve bağlılık değerlendirmeleri……	54
Tablo 4.1	: İ.T.Ü. yurtları ve genel özellikleri…….....	58
Tablo 4.2	: Öğrenci profili.....	74
Tablo 4.3	: Yurtta yaşam süreç-cinsiyet karşılaştırması.....	75
Tablo 4.4	: Yurt hizmetlerinden yararlanma.....	78
Tablo 4.5	: Ev-yurt odası ve karşılaştırılması……	79
Tablo 4.6	: Kullanıcıların yurda obje getirme nedenleri…….	80
Tablo 4.7	: Yurt odasında sevilen-sevilmeyen objelerin analizi……	82
Tablo 4.8	: İlave yer olması durumunda getirilmesi tercih edilecek nesneler…….	83
Tablo 4.9	: Bilişsel haritalar……	84
Tablo 4.10	: Erkek öğrencilerin odalarının kapılarındaki semboller ve anlamları……	88
Tablo 4.11	: Kız öğrencilerin odalarının kapılarındaki semboller ve anlamları……...	88

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1	**:** İnsan davranışını ele alış yöntemleri	9
Şekil 2.2	**:** İnsan davranışının temel süreçleri	14
Şekil 2.3	**:** Algı eşikleri	16
Şekil 2.4	**:** İnsan çevre ilişkilerinde kullanılan mesafeler …….	17
Şekil 2.5	**:** Dinamik mahremiyet modeli-kalabalık ve mahremiyet ilişkisi	23
Şekil 2.6	**:** Yoğunluk ve kalabalıklık hissi ……..	24
Şekil 2.7	**:** Bireyin rolüne göre kendini karşısındaki ile konumlandırma durumları……...	27
Şekil 2.8	**:** Egemenlik alanı davranışı modeli …….....	31
Şekil 2.9	**:** Gruba ait bir alanın benimsenmesi ve korunması örneği	32
Şekil 2.10	**:** Mahremiyet eşikleri (kamusal-özel mekan şablonu)…….	33
Şekil 2.11	**:** Egemenlik alanı derinliği …….....	34
Şekil 2.12	**:** Kamusal-özel arası yarı kamusal mekanların boyut ve kullanım farklılıkları …….....	35
Şekil 2.13	**:** Bloklarda kontrollerin azalmasıyla değişen özel-kamusal alanlar……	35
Şekil 2.14	**:** Kontrollerin seyrekleşmesi ve mekanın kamusallaşması	36
Şekil 2.15	**:** Geliştirilmiş egemenlik alanı davranışı modeli.....	36
Şekil 4.1	**:** İTÜ Ayazağa kampusu vaziyet planı ve yurtların konumu……	59
Şekil 4.2	**:** Gümüşsuyu yurt binası genel görünümü….....	60
Şekil 4.3	: Gümüşsuyu yurdu planı……..	61
Şekil 4.4	**:** Ayazağa ve Ferhunde Birkan yurtları genel görünümü	61
Şekil 4.5	**:** Ayazağa ve Ferhunde Birkan yurt planları ve bina bağlantısı	62
Şekil 4.6	**:** Sosyal mekanlar ve cephedeki farklılaşma……...	62
Şekil 4.7	**:** Arıoğlu Yurdu genel görünümü.....	63
Şekil 4.8	**:** Arıoğlu Yurdu planı.....	63
Şekil 4.9	**:** Gök Yurdu genel görünümü …….....	64
Şekil 4.10	**:** Gök Yurdu planı……..	64
Şekil 4.11	**:** Gölet Yurdu genel görünümü…….	65
Şekil 4.12	**:** Gölet yurtları planı ……....	65
Şekil 4.13	**:** IMKB Yurdu genel görünümü…….....	66
Şekil 4.14	**:** İTÜ Ayazağa kampusu genel görünümü	67
Şekil 4.15	**:** İTÜ Ayazağa kampusu haritası.....	68
Şekil 4.16	**:** İTÜ Ayazağa kampusu Ayşe Zeynep Birkan öğrenci yurdu çevresi ve ulaşım aksları….....	69
Şekil 4.17	**:** İTÜ Ayşe Zeynep Birkan öğrenci yurdu genel görünümü	69
Şekil 4.18	**:** İTÜ Ayşe Zeynep Birkan öğrenci yurdu planı	70
Şekil 4.19	**:** Ayşe Zeynep Birkan öğrenci yurdu ana koridor.....	70
Şekil 4.20	**:** İTÜ Ayşe Zeynep Birkan öğrenci yurdu suit koridoru……	71

Şekil 4.21 : İTÜ Ayşe Zeynep Birkan öğrenci yurdu oda planı ve genel görünüşü…… 71
Şekil 4.22 : Kullanıcılara ait nevresimler……. 78
Şekil 4.23 **:** Kız öğrenci yurdu odaları 80
Şekil 4.24 **:** Erkek öğrenci yurdu odaları 81
Şekil 4.25 **:** Kız öğrenci bilişsel harita örnekleri 85
Şekil 4.26 **:** Erkek öğrenci bilişsel harita örnekleri 86
Şekil 4.27 **:** Kız öğrenci kapı örnekleri 87
Şekil 4.28 **:** Erkek öğrenci kapı örnekleri 87
Şekil 4.29 **:** Kız öğrenci bilişsel harita ve fotoğraf karşılaştırması……. 89
Şekil 4.30 **:** Erkek öğrenci bilişsel harita ve fotoğraf karşılaştırması…… 90
Şekil 4.31 **:** Kız öğrenci koridor örnekleri 91
Şekil 4.32 **:** Erkek öğrenci koridor örnekleri 91
Şekil 4.33 **:** Kız öğrenci banyo örnekleri 92
Şekil 4.34 **:** Erkek öğrenci banyo örnekleri 92
Şekil 4.35 **:** Kız öğrenci duvar notları 93
Şekil 4.36 **:** Kız öğrenci mutfakları 93
Şekil 4.37 **:** Erkek öğrenci mutfakları 93
Şekil 4.38 **:** Kız öğrenci mutfakları objeleri 94
Şekil 4.39 **:** Erkek öğrenci mutfakları objeleri 94
Şekil 4.40 **:** Buzdolabı kapakları 94

KİŞİSELLEŞTİRME VE YERE BAĞLILIK KAVRAMLARININ YURT MEKANINDA İRDELENMESİ: İTÜ AYŞE-ZEYNEP BİRKAN YURTLARI ÖRNEĞİ

ÖZET

Yere bağlılık ve kişiselleştirme, insan ve mekan arasında ilişkiler ve deneyimler ile yaratılan bir olgudur. Bu nedenle, ağırlıklı olarak kentsel çevre ve konut örneği üzerinden incelenmektedir. Fakat, yüzyılın yaşam stilini oluşturan hareket ve yer değiştirme kavramları, insanların geçici olarak deneyimlediği mekanların sayısını arttırmaktadır. Kiralık konutlar, yaşlılar evi vb. daha kısa süre kullanılan barınma tipolojilerinde, bu olgunun nasıl bir yapısı olduğunu ortaya koymak önemli hale gelmektedir. Yapılan çalışmada, yere bağlılık ve kişiselleştirme kavramları öğrenci yurdu örneği üzerinden incelenmiştir.

Çalışmanın amacı, öğrenci yurtlarını bir çeşit barınma konusu olarak tartışmaktır. Bireyin kendisini en çok yansıttığı yer, kendi evi ve odasıdır. Kişinin ev-oda arasında kurduğu ilişki, yurtlarda suit-oda çiftinde irdelenmektedir. Bu bağlamda da kişinin evinde olduğu gibi yaşadığı mekana duygusal olarak bağlanacağı ve onu değiştirerek kişiselleştireceği düşünülmektedir.

Teorik altyapıda, insan-çevre ilişkileri kapsamında yer hissi, yere bağlılık ve kişiselleştirme kavramları üzerinde durulmuştur. Alan çalışması kısmında ise İ.T.Ü. öğrenci yurtları incelenmiş, bu yurtlardan bir tanesi seçilerek yere bağlılık ve kişiselleştirme kavramları yurt mekanında analiz edilmiştir.

Yapılan alan çalışmasında anket, gözlem, bilişsel harita, fotoğraf ve röportaj teknikleri ile veri toplanmıştır. Bu yöntemler kullanılarak, yurt içindeki kamusal ve özel mekanlar incelenmiştir. Bu süreç ortaya konulurken, yere bağlılık duygusu ve kişiselleştirme, yurtta yaşama süresi, yurdun sunduğu hizmetler, kullanılan objeler ve cinsiyet faktörleri ile ilişkisi incelenmiştir.

Yapılan çalışma, kız-erkek tüm öğrenci/kullanıcıların yurt mekanlarına bağlılık hissettiklerini ortaya koymuştur. Yere bağlılık ve kişiselleştirme derecesi, özel mekan olarak kabul edilen yurt odalarında kamusal mekanlara göre daha fazladır. Özel mekanlardan yarı özel-yarı kamusal mekanlara doğru ilerledikçe kişiselleştirmenin yoğunluğu kademeli olarak azalmaktadır. Kız öğrenciler erkeklere göre mekana daha fazla bağlanmakta ve ortamı kişiselleştirmektedirler. Kız öğrenciler, odalarını daha duygusal veriler ile kişiselleştirirken, erkek öğrenciler daha çok fonksiyonel objeler ile kişiselleştirmektedirler.

THE DISCUSSION OF PERSONALIZATION AND PLACE ATTACHMENT CONCEPTS ON THE STUDENT DORMITORY: ITU AYŞE-ZEYNEP BIRKAN STUDENT DORMITORY CASE

SUMMARY

Place attachment and personalization is a process that is constructed between people and space (place) by relations and experiences because of this, place attachment and personalization concepts are being studied over, residents and urban structure in common. However, the movement and action concepts that form the 21st century, increase the spaces that people experience temporarily. It gets important to put forward what the structure of the fact is in the typologies used temporarily such as rental housing, sanitary houses and so.

In the present study, place attachment and personalization concepts have been discussed on the student dormitory. The aim of the study is to discuss the student dormitories as a dwelling case. The most common places that reflect the people, are their own home and bedroom. The relationship between home and bedroom is discussed in dormitory as suit and room pair. As a result of this, it is supposed that users attach emotionally to the place where they live in and personalize it by making some changes, like they do in their own home. In the theoretical structure, the concepts of sense of place, place attachment and personalization have been emphasized over man environment relations. In this case study I.T.U student dormitories have been examined and one of them has been chosen and the place attachment and personalization concepts have been analyzed at this dormitory.

In the present study; survey, observation, spatial map, photograph, and in-depth interview methods have been used to collect data. Public and private spaces in the dormitory have been studied by using this methods. The relationship between place attachment and personalization with gender differences, is examined by the lenght of residence, dormitory services, used objects in the present study.

The case study has showed that all the users –both girls and boys- have an attachment to the dormitory. The attachment and personalization in the student rooms, which are accepted as private spaces, is much higher than the public spaces. As moved ahead from private to semi-private and semi-public spaces the the degree of personalization decreases gradually. Girls have much more attachment and personalization tendency to the dormitory than boys have. While girls personalize their spaces by using emotional objects, boys choose functional objects to personalize mostly.

1. GİRİŞ

Çevremizdeki her şey aslında matematiksel bir yan yana geliştir. Fakat, çevreyi yaratan unsur, bu matematiksel yan yana gelişin çok ötesinde bir olgudur. Mekan fiziksel varlığını, gerçekliğini ve anlamını aslında insanın onu deneyimlemesi ile kazanır. Pallasmaa'nın sözleriyle, konutlar Öklit geometrisinin dünyasında inşa edilirler; ancak, yaşam mekanı bu geometrinin kurallarını her zaman aşar. Mimarlık, insanın yaşaması için bu anlamsız Öklit mekanını yapılandırır ve ehlileştirir (Ersoy, 2002). Mekan uzayda tek bir nokta olmaktan çıkar. Geometri hayat sunar. O geometride bir yaşantı ve anlamlı bir deneyim başlar (Dovey, Seamon, 1993). Mekan-insan ilişkisi, insanın fiziksel mekanlarla ve bu mekanlar aracılığıyla çevresindeki insanlarla kurduğu sosyal birliktelik, o mekanı öncelikle zihninde inşa eden mimarlar için her zaman yeni dokunuşlar yapılabilecek bir konudur. Kaldı ki, huzur verici, tatmin edici, güvenilir, konforlu, kişiselliğe açık mekanlar yaratabilmek için insanın insanla ve mekanla kurduğu ilişkiyi tanımlamak ve anlamak gerekmektedir.

Her gün büyüyen bir ivme ile globalleşen dünya ve gelişen teknoloji nedeniyle, insanlar gün geçtikçe daha mobil hale gelmeye başlamıştır. Mobillik ile birlikte insanların çevreleri ile olan ilişkileri ve deneyimleri yerden bağımsız bir nitelik kazanmıştır. (Gustafson, 2001). Günümüzde mobillik, artık sadece hayatı değiştiren bir etmen olmayıp başlı başına bir yaşam tarzı olmaya başlamıştır. Bu kritik noktada, mobillik ve aidiyet arasında kavramsal bir çarpışma oluşmaya başlamıştır. Günümüzde bir yerde yaşamayan ve bu nedenle yere karşı bir aidiyet duygusu hissetmeyen topluluklar mevcuttur. (Gustafson, 2001). Turistler, gezginler, göç eden büyük topluluklar bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Teknolojinin en önemli getirilerinden biri olan iletişim sistemleri sayesinde birini görebilmek ya da onun sesini duyabilmek için hareket etme gerekliliği ortadan kalkmıştır (Gustafson, 2001). Yerimizden hareket etmeden cep telefonu ile sesimizi, bilgisayarlara bağlanan kameralarla görüntülerimizi, e-maillerle yaşadıklarımızı karşımızdakilere saniyeler içinde iletebilmekteyiz. Bunun yanı sıra, küreselleşen dünyanın sunduğu yaşamla, insanların bir yerde doğup, büyüyüp sonra da orada

ölmeleri zorlaşmaktadır. İnsanlar artık ömürlerinin tamamını tek bir yerde geçirmemektedirler (Hay, 1998). Yeni iş imkanları, eğitim için şehir değiştirilmesi günümüz dünyasında yer değiştirmeyi zorunlu kılan en temel örneklerdendir. Bu noktada kritik bir şekilde mobil yaşam, globalleşme ve şehirleşme içinde yerellik ve insanın yerle kurduğu ilişkiler daha önemli hale gelmiştir (Gustafson, 2001). Teknolojiye ve gelişmelere ayak uydurmak günümüz dünyasının gereklilikleri arasındadır. Ancak, bu durum kişilerin yer ile olan fiziksel, sosyal ve psikolojik bağını bir anlamda koparmaktadır. Bu nedenle, yer hissi ve yere aidiyet ile ilgili araştırmalar yoğunlaştırılmalıdır ki, insanlar için yaşanacak, gerçek ilişkiler kurulacak, etkileşime geçilebilecek, kök salıp güven duyulabilecek yerler nitelikli bir şekilde tasarlanabilsin.

Günümüz dünyasında gerçekleşmiş her buluş, geçmiş yaşantıların ve deneyimlerin sonucudur. Bu nedenle, yerellik ve mobillik birbirine tamamen zıt kavramlar olarak görünse de, temelde yerellik mobillik için çok önemli bir noktadadır. Örneğin, Paulo Coelho, "Zahir" isimli romanında uzay gemilerinin boyutlarını belirleyen temel faktörün at arabaları olduğunu açıklamaktadır (Coelho, 2005).

İnsanın, var oluşundan günümüze kadar gelen en temel mekanı ev/yuvadır. Tüm tarih boyunca ev, bir "micro-cosmos" olarak tanımlanmıştır. Çünkü ev, dünya üzerinde bir yerimiz (being-in-the-world) ve onunla iletişimimiz olduğunu tanımladığımız ilk yerdir (Schulz, 1993). Her şeyi en yoğun olarak evimizde yaşarız. Yaşamla birbirimize evde yaklaşırız. İlk defa bir şeylerin parçası olduğumuzu evde hissederiz (Schulz, 1993). Ev, fiziksel ve sosyal anlamda konfor, güven, tatmin duygularını sağladığı gibi barınma ihtiyacını da karşılar. Bunun yanında mahremiyet, kişiselleştirme, bağlanma kavramlarını iyi ve açıklıkla tartışabileceğimiz bir örnektir. Fakat, ev hakkında bir çok kavramsal ve teknik araştırma mevcuttur. Ev, hala araştırılan bir konudur. Fakat,ev olmayan, ama ev gibi fiziksel, sosyal ve psikolojik işlevi olan farklı tip yapılarla ilgili araştırma sayısı uluslararası literatürde çokça olmasına rağmen ülkemizde oldukça azdır.

Günümüz dünyasındaki yerimiz, ev gibi kullanılan ve kullanıcılarının uzun süreli deneyimleri ile bağlandıkları, orada kendi kişiliklerini ve kimliklerini ortaya koydukları yeni bir örnek üzerinden tartışılabilir. Fakat,seçilecek bu örneğin, küreselleşen dünya ve yer değiştirme kavramlarını mekansal ve anlamsal boyutta taşıyacak bir örnek olması gerekmektedir.

1.1. Tezin Amacı

Bu çalışma, öğrenci yurtlarının önemli bir barınma konusu olduğunu ve buna bağlı olarak da kullanıcılarının onu değiştirmek, onunla değişmek gibi süreçlerle kimliklendirme ve bağlanma olgusunun içerisine girdikleri varsayımından hareket etmektedir.

Kişiselleştirme insan çevre ilişkisini oluşturan bir mekanizmadır. İnsan yer ile kurduğu ilişkileri bu mekanizmalar ile düzenlemektedir. Yere bağlılık ise insanın yer ile arasında kurduğu bir çeşit bağdır. Çalışmanın amacı, kişiselleştirme mekanizması ve yere bağlılık duygusu arasındaki ilişkiyi yurt mekanında araştırmak ve cinsiyet farklılığının etkisini incelemektir.

Yere bağlılık, ağırlıklı olarak konutta incelenen bir konudur. Günümüzde geçici süre deneyimlenen mekanlar artmıştır. Bu tip mekanlarda yere bağlılık ve kişiselleştirme sürecinin nasıl oluştuğunun incelenmesinin gerektiği düşünülmektedir.

Öğrenci yurtları düşünüldüğünde; bireylerin bir evden beklentileri ile yurt kullanıcılarının yurttan bekledikleri arasında temelde büyük farklılık yoktur. Yurt da ev gibi uzun süre deneyimlenen bir mekandır. Yurtlar, barınma ihtiyacının karşılandığı, evdeki gibi mahremiyet ihtiyacının yoğun olarak hissedildiği, kişilerin güven ve huzur duymak istedikleri, yaşamsal faaliyetlerin ve alışkanlıkların gerçekleştirildiği mekanlardır. Buna ek olarak yurtlar tıpkı bir ailede olduğu gibi iletişim, paylaşım, saygı, sevgi gibi ilişkilerin de deneyimlendiği mekanlardır.

Tüm bunlara ilave olarak, yurtların kritik yanı evdeki bireylerin benzerliklerinin tersine, yurtlarda farklı kültürlerden gelen, farklı alışkanlık, inanış, tercih, yaşam ve düşünce tarzlarına sahip öğrencilerin aynı mekanda bir araya gelip ortak bir yaşam sürdürmeleridir.

Üniversite öğrencileri ile yapılan araştırmalar, bireyin evlilik ve iş yaşamı öncesinde kişiliğinin oluşmasında ve gelişmesinde üniversite döneminin önemli bir dönem olduğunu ortaya koymuştur (Schwartz, 2002). Öğrenci yurtları evle birçok paralel yanının olması yanında, gelişimi süren bir çok gencin içinde barındığı mekanlardır. Öğrenci yurtları gerek tasarımı, gerek içindeki yaşam açısından önemli bir noktada durmaktadır. Bu nedenle, yurtlarla ilgili bir araştırma bu konuya farklı ve önemli açılımlar sağlayabilir.

Tüm bu verilerden yola çıkarak, kişilerin kendi evlerinde olduğu gibi, yaşadıkları yurda ya da yurt odasına zaman içinde alıştıkları, bağlandıkları, o yer üzerinde izler bıraktıkları söylenebilir. Ayrıca, kişilerin o yeri kendilerine ait, rahat, mutlu ve güvenilir kılmak için kişiselleştirdikleri ve o yeri kendi yaşamlarına uygun hale getirdikleri söylenebilir. Yurt odaları; boyutları, renkleri, mobilyaları ile birbirine benzemektedir. Bu tip bir mekanda, odaların arka arkaya birbirinden nasıl farklılaştığı ve içinde yaşayan insanları nasıl yansıttığının incelenebileceği düşünülmektedir.

1.2. Tezin Kapsamı ve Yöntemi

Tezin amacı doğrultusunda; insan-çevre etkileşimi, kişiselleştirme ve yere bağlılık kavramlarını inceleyen bir literatür çalışması ve bu literatür çalışmasına destek nitelikte, karşılaştırmalı analizler ile oluşturulmuş bir alan çalışması yapılmıştır.

Çalışmanın teorik alt yapısı, iki bölümde ortaya konmuştur. Çalışmanın ilk bölümünde, öncelikle insan davranışının süreçleri açıklanarak, insanın çevresi ile olan ilişkisi detaylı olarak ele alınmıştır. İnsan-çevre ilişkisini oluşturan mekanizmalar tartışılarak, insanın çevresini nasıl ve ne şekilde kullandığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise insan-yer ilişkisi tartışılmıştır. Öncelikle, insan ve yer arasındaki bağın tanımı yapılarak, bu bağın nasıl oluştuğu ve bu süreci etkileyen faktörler tartışılmıştır. Bölümde son olarak, yere bağlılık ve kişiselleştirme kavramları arasındaki ilişkiye değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, İstanbul Teknik Üniversitesi yurtları incelenerek, farklı tasarım yaklaşımları ortaya konmuştur. Erkekler ve kızlar mekanı farklı kullanmakta ve farklı davranışlar göstermektedirler. Bu nedenle, kişiselleştirme ve bağlılık kavramlarında cinsiyet farkının ortaya konabilmesi için, alan çalışması kız ve erkek blokları olan, tek kişilik odalı ve birbirinin eşi yurtlarda yapılmıştır.

Geçmiş araştırmaların yöntem ve sonuçları incelenerek, öğrenci yurtlarında kişiselleştirme ve kimliklendirme çalışmasına temel olacak metodoloji oluşturulmuştur. Yurdun kullanımını ve kullanıcılarını derinlemesine anlayabilmek, yurt kavramını çok boyutlu bir biçimde inceleyebilmek, karşılaştırılabilir veri elde edebilmek üzere; görüşme, gözlem, fotoğraflama, bilişsel haritalama tekniklerinden

oluşan bir yaklaşım benimsenmiştir. Çalışma,özel ve kamusal alanların incelendiği iki aşamada gerçekleştirilmiştir.

Alan çalışmasında temel veriler öğrencilere soru sorma ve derinlemesine görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Anketler ve görüşmeler ile toplanan verinin zenginleştirilebilmesi için; kullanıcıların yurt oda ve mekanlarını nasıl kullandığı, çevreleri ile nasıl bir iletişim örüntüsü kurduğu gözlemlenmiş, bu gözlemler görüşmeler ve fotoğraflar ile desteklenmiştir. Bilişsel haritalama ile gerçek mekanın kişinin zihnindeki yansımasının, fiziksel mekana ek olarak incelenmesi hedeflenmiştir. Tüm bu veriler cinsiyet farklılığı açısından incelenmiş, cinsiyetin mekanın kullanım ve anlamlandırılmasında yarattığı farklılık ele alınmıştır. Kız ve erkek yurt kullanıcılarının mekanı kullanımı, mekana bakış açıları ve zihinlerindeki mekan kavramı arasındaki farklılıklar tartışılmıştır.

Son bölümde ise alan çalışmasından elde edilen bulgular, literatür çalışması ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Son olarak da araştırmanın gelecekte yapılacak araştırmalar ve tasarımlar açısından önemi vurgulanmıştır.

2. İNSAN-ÇEVRE İLİŞKİLERİ VE İNSAN DAVRANIŞI

İnsan ve çevre arasında kurulan ilişkiyi daha iyi anlamak amacıyla bu bölümde öncelikle çevre tanımı ve çevre kelimesinin ele alınış şekilleri ortaya konulmuş; kültür faktörünün çevre ile insan ilişkisindeki önemine ve etkisine değinilerek insan davranışının oluşumu incelenmiştir. Daha sonra, insanın çevresi ile kurduğu ilişkide söz konusu olan mekanizmalar üzerine yoğunlaşılmıştır. Bu mekanizmaların, insanın günlük hayatında ihtiyaç duyduğu temel psikolojik ve fiziksel ihtiyaçları nasıl düzenlediği tartışılmıştır. Bu mekanizmaların incelenmesi, insanın yer ile kurduğu ilişkinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır. İnsanların bu mekanizmaları kullanarak çevreleri ve insanlarla iletişime nasıl geçtiği tartışılmıştır.

Çevre: "Çevre", günlük yaşamda oldukça sık ama farklı anlamlarda kullanılan bir kelimedir. Bilimsel anlamda kullanıldığında her zaman bir karmaşayı içinde barındırır. Çevre kavramı, coğrafyacı için yer şekillerini ve iklimi, ruh bilimci için bir bireyi onun kişiliğini ve etrafındaki insanları, sosyolog için sosyal hayat ve sosyal süreçleri tanımlar. Mimar içinse binalar ve peyzajı çağrıştırır (Lang, 1987).

Bu kategoriler olaya bakış noktası ile ilgilidir. 1970 yılında Hagerstrand "Coğrafyada insanlar nerede?" sorusu ile bu parçalı ele alıştan bahsetmektedir (Işık, 1994). Mekanı insansız ve onun bilinçli-bilinçsiz eylemlerinden soyutlayarak tanımlamak ve birebir insan tarafından değiştirilmiş-geliştirilmiş-bozulmuş-yok edilmiş mekanı anlamak için sadece mekanın ortaya koyduğu sayısal bilgiye başvurmak yeterli olmayacaktır. Bu noktada, daha fenomonolojik bir yaklaşımla konuyu irdelemek daha faydalı olacaktır (Frank, 1987). Tüm bu pozitivist ve fenomonolojik bilgiyi harmanlamak çok boyutlu bir bakışı, bilimselliği ve bütünselliği sağlayacaktır. Böyle bir bakış ile insan, çevresi içinde ele alındığında insan olmanın karmaşıklığı ve gerçek dünyanın temsili sağlanmış olacaktır (Wapner& Demick, 2002). Konunun olması, araştırılmasını karmaşık hale getirmektedir. Bu nedenle çalışmanın indirgemeci ve lineer bir bakıştan çok, dairesel ve geri dönüşlerle güçlendirilmiş ve farklı bir çok ilişki ile bağdaştırılmış

olması gerekmektedir. Bu, özü ve bütünü bozmadan gerçeğin simülasyonunu yapmak olarak da özetlenebilir (Winkel& Sasanoff, 1976).

Mimarlık, Pérez-Gomez'in ortaya koyduğu gibi matematiksel mantığı, sanatsal ve psikolojik şiirselliği içinde barındıran bir meslektir (Franck, 1987). Bu mesleğe dair bir araştırma bir mimar tarafından yapıldığında araştırmanın bu yönde ilerlemesi makul karşılanabilir. Çevre-insan bağıntısını anlayabilmek, sonuçlarını irdeleyerek yorumlamak için, öncelikle insan ve onun yapay-doğal, fiziksel-sosyal-kültürel çevresi ile olan ilişkisini kavramakla olacaktır.

Kültür: İnsan ve insanın çevresi ile olan ilişkisini oluşturan ve farklılaştıran en önemli etkenlerden biri kültür faktörüdür. İnsan davranışının oluşumunu anlamadan önce insan- kültür ilişkisinin tanımlanmasının daha doğru olacağı düşünülmektedir. Çünkü, davranışı oluşturan tüm bu eşikler, fiziksel ve zihinsel mekanizmalar ile sağlanıyor olsalar da, tüm bu mekanizmaların oluşumunda kültürün seçicilik yaratmak gibi bir rolü vardır. Bu nedenle; algı, davranış, mahremiyet, alansallık ve benzeri tüm kavramlar kültür kavramı ile birlikte anılacaktır.

Kültürün tanımı içinde yer alan, kişiye bakış açısı sağlaması durumu aslında üç ana başlık altında toplanabilir. Bunlardan ilki yaşam şekilleridir. İkincisi, semboller sistemi yani bilişsel şemalar, bu şemaları oluşturan semboller ve bu şemaların sonucunda çıkan anlamlardır. Üçüncü başlık ise çevreye ve kaynaklara uyum sağlayabilme stratejileridir (Rapoport, 1980).

Kültür, bir grup insana ait ortak değer ve düşünce biriminin var olması ve bunun zaman içinde grup içindeki diğer bireylere aktarılmasıdır. Bu bağlamda kültür, hayata karakteristik bir bakış ve çevreyi şekillendirme yolu olarak ortaya çıkmaktadır. Kültür; durumları, yeme-içme alışkanlıkları ve davranışı oluşturmada birincil önemde bir mekanizma haline gelmektedir. İnsanlarının ortak değer yargısı, yaşam tarzı ve aktivitelere sahip olmaları, çevrelerini şekillendirmelerinin temel nedeni olmaktadır (Rapoport, 1980).

Bu nedenle kültür, hem insan davranışına neden olan, hem de davranış sonrası süreçleri etkileyen faktör olarak çok önemlidir. Çünkü kültür, insanın mekanı anlamlandırmasına neden olan sürecin yönünü ve ortaya çıkan sonucu tamamen değiştirebilmektedir.

Kültür, çevre-insan, insan-insan, insan-obje ve obje-obje ilişkisi doğrultusunda oluşmaktadır. Tüm bu ilişkiler kendi içinde kompleks bir ağ oluşturmaktadır. Çevreyi oluşturan bu ağ, dört temel elementin organizasyonu ile gerçekleşmektedir. Bunlar; mekan, anlam, iletişim ve zamandır (Rapoport, 1980).

Mekanın oluşumunda kullanılan veriler aslında, ortaya çıkarılmak istenen sonuç ürün için kullanılan girdilerdir. Bu girdilerin yan yana gelişleri veya ölçeklerindeki değişiklikler apayrı ürünler ortaya çıkarmaktadır. Ortaya çıkan her ürün, verilmek istenen izlenimdir. Bu nedenle de her ürün, sembol olma özelliğindedir. Saç şekilleri, tercih edilen renkler, kıyafetlerin boyu, şekli insanın kendisini anlatması için birer semboldür. Bu nedenle de kullanılan her sembol bir anlam ifade eder. Mekan içinde ortak sembolleri taşıyan bireyler, böylelikle kim olduklarını ve kiminle iletişim içerisine girebileceklerini ortaya koyarlar. Özetlenecek olursa; birey kendini semboller ile tanıtır; karşısındakini semboller yardımıyla tanıyarak iletişime geçer (Rapoport, 1980).

Bu özelliği ile kültür, ortak hareket etme durumuna neden olur. Bu nedenle de aynı toplum içindeki bireylerin büyük bölümünün olaylara bakış açısı birbirine paraleldir. Bu noktada kültür, bireylerde olaylar karşısında seçicilik yaratma durumunu sağlamaktadır. Kültür, bir anlamda kişilerin hareket etme alanlarının tanımlanması ile oluşmuş ve aynı zamanda kişilerin davranışlarının sınırlarını belirleyen çift taraflı bir olgudur. Kültür, kişilere olaylar karşısında bir hareket etme rotası oluşturduğundan, aynı kültür içindeki bireyler ortak bir şema içinde hareket ederler.

Zaman, kişinin diğerleri ve çevresi ile iletişimini, bu iletişimin boyutunun organizasyonunu yapan denge niteliğindedir. Bu noktada da artık, toplum tanımı ortaya konabilmektedir. Çünkü toplum, kültürün özünü bireyler ile birleştirmektedir.

Aynı toplum (kültür) içindeki bireylerin bazı ortak özellikleri şunlardır:

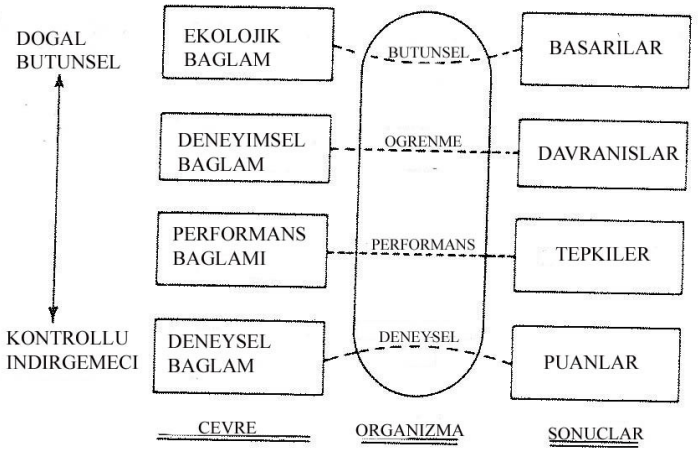
1. Din, dil, ırk,
2. Aile ve akrabalık ilişkileri,
3. Yerleşim ve barınma şekilleri,
4. Yemek alışkanlıkları,
5. Semboller,
6. Sosyal kimlik oluşturma biçimi,

7. Davranışsal ve sözsüz iletişim,

8. Bilişsel şema,

9. Mahremiyet, yoğunluk, egemenlik alanı.

İnsan davranışının gerçekte nasıl olduğu, kendi doğal çevresindeki oluşumu içinde izlenerek elde edilebilir. Çevrenin ele alınışına benzer biçimde, psikolojiyi de sadece klinik ortamlarda, deneysel verilere ait sonuçlar bağlamında konuya dahil etmek yeterli olmayacaktır. Çünkü, bireyin gerçek davranışı onu sarmalayan sistem –kültür- içinde anlaşılabilir. Çünkü kültür, insanın eyleme geçmesini ve o çevreye uyum sağlamasına neden olan en önemli bileşendir. Bu nedenle, insanı çevresi ve kültürü ile birlikte ele almak daha doğru bir yaklaşım olacaktır (Şekil 2.1).

Şekil 2.1: İnsan davranışını ele alış yöntemleri (Berry, 1980)

2.1. İnsan Davranışının Oluşumu

İnsanın çevresi ile olan iletişim sürecini anlamadan önce yapılması gereken, insan davranışının sürecini anlamaktır. İnsan davranışı, motivasyon (ihtiyaç), algı ve kavrayışın yan yana gelişleri ile oluşmaktadır.

2.1.1. Motivasyon

Motivasyon, davranışın gerisinde ona kılavuzluk eden kuvvettir. Davranış, ihtiyaçların tatminine doğru yönelir. Maslow'un modeline göre bu ihtiyaçlar bir hiyerarşi içinde barınır. Bu hiyerarşi, en güçlüden en zayıfa doğrudur. Maslow hiyerarşisi; fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlikte olma ihtiyaçları, aidiyet ve sevgi ihtiyaçları, itibar ihtiyaçları, gerçeklik ihtiyaçları, kavrayışsal ve estetik ihtiyaçlar şeklinde sıralanır (Lang, 1987).

Bu ihtiyaçların bir bölümü fiziksel ihtiyaçları tanımlasa da, aslında her birinin altında psikolojik bazı ihtiyaçlar bulunmaktadır. Çünkü insan, toplum içinde hareket eden bir varlıktır. Yeme, uyuma, barınma, ısınma, sağlıklı olma vb. fiziksel ihtiyaçlar insanın yaşayabilmesi için gerekli temel ihtiyaçlardır. Saygı, sevgi, güven duygularının varlığı kişinin ilişkilerini ve bu ilişkilerin biçim ve derecesini belirler.

2.1.2. Algı

Her birey, benzer ya da farklı bir çevrede yaşamaktadır. İnsanın çevresi ile olan ilişkisini anlayabilmek için öncelikle insanın çevresinin nasıl farkında olduğunun bilinmesi gerekmektedir (Lawson, 2001). İnsan çevresini, görmek, hissetmek, dokunmak ya da başka bir yol ile fark etmektedir.

Algı, çevreden ve çevre ile ilgili bilgi toplama süreci olarak tanımlanabilir. Algı kavrayışın ve gerçeğin birleştiği noktadır (Lang, 1987) ve harekete temel neden olan itme kuvvetidir. Burada, algı olayların sebebi konumuna gelmektedir (Ittelson, 1976). Her canlı, çevresine anlam verir ve her bireyin koyduğu anlam farklıdır. Esas fark, insanların nasıl davrandıklarından çok çevrelerini nasıl algıladıkladır (Proshansky & Ittelson & Rivlin, 1976).

Algı, insanın bir davranışta bulunabilmesinin ilk adımıdır. Algı, var olan gerçekliğin farkına varılmasıdır. Algı, davranışın oluşturulması için var olan durumun zihinsel olarak yorumlanmasını sağlar. Burada yapılan, toplanan bilginin beyne iletilmesidir.

Algı, nasıl görmemiz gerektiğini öğrenmek olarak da tanımlanabilir. Bireylerin seçimleri, fikirleri, değer yargıları, daha önce yaşadıkları deneyimler ve daha önceden bildikleri algıları üzerinde etkilidir (Garling, Golledge, 1989). Buradan şu söylenebilir ki, algı tarafsız değildir. Canlılar devamlı olarak durumlar içinde gördüklerini, karşılaştıkları ve zihinlerinde kaynaştırdıkları ile bir karşılaştırma halindedir. Bu nedenle de kişinin eğilimleri, mesleği algıyı değiştiren faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır (Meiss, 1990).

Algı ile ilgili üç teori vardır. Bunlardan ilki Gestalt teorisidir. Gestalt teorisi form, izomorfuz ve alansal kuvvetlerden oluşur (Lang, 1987). Gestalt teorisine göre form, temeldir ve şekil zemin ilişkisi olarak bilinen ilişki ile bağlantılı yedi temel yasayla tanımlanır (Ittelson, 1976). Bunlar yaklaşıklık, yakınlık, benzerlik, kapalılık, devamlılık, alan ve simetridir. Eş biçimlilik (isomorphism), bu şekillerin zemin ile kurduğu ilişkinin nörolojik ve psikolojik süreçlerini ve objenin kendi varlığını

tanımlar (Meiss, 1990). Alansal kuvvetler, o alanda hareket eden tüm güçleri ifade eder. Geştalt teorisinin temelinde yatan kavram bağlamdır.

Diğer bir algı teorisi de aşkıncı (transactional) algı teorisidir (Lang, 1987). Bu teori, algıda deneyiminin rolünü vurgular ve insan ile çevresi arasındaki dinamik ilişkiye odaklanır. Çevre-gözlemci-algı üçlüsü karşılıklı olarak birbirine bağlıdır. Bu nedenle de aşkıncı (transactional) algı teorisi, algının temel olarak dinamik ve kişinin daha önce deneyimlediği olaylardan etkilenen bir süreç olduğunu savunur (Lang, 1987). Yani algı, olay bağlantılı bir süreçtir.

Çevre çok bileşenli, dinamik bir oluşumdur. Aynı anda, çevre içinde bir çok farklı durum ve eylem oluşabilmektedir. Çevre içindeki insan ise bu eşzamanlı olaylardan kendisi ile ilgili olanları seçer ve onları algılar. Çevrede gerçekleşen diğer olaylar daha arka planda kalırken, ihtiyacın oluşturduğu istek daha belirgin hale gelir. Algı, kişinin zihnine yoğun bilgi akışının sağlandığı evredir. Algılanan durum ise kişinin geçmişte yaşadığı durumlardan etkilenir. Örneğin, şiddetli deprem yaşamış bireyler en ufak sallantılara daha duyarlı hale gelmektedirler. Burada sallantının sebebi deprem olmasa da, daha önceden yaşanan deneyim kişinin algılayışını etkilemektedir.

Bir diğer algı teorisi ise ekolojik algı teorisi olarak adlandırılır. Bu, yukarıda tanımlanan iki algı teorisinin bir anlamda birleştirilmiş, ama aynı zamanda zıtlıklar da barındıran halidir. Ekolojik algı teorisi, yoğun olarak hareket faktörü, duyuların bununla olan ilişkisi, hareketin algıda sebep olduğu değişikler ve deneyim üzerine eğilir (Lang, 1987).

2.1.3. Kavrayış

Kavrayış, insanların bilgiyi nasıl kazandıkları, düzenledikleri, depoladıkları ve tekrar geri çağırdıkları ile ilgilenir (Ng, 1998). Burada önemli olan anahtar kelimeler bilginin kazanılması, organizasyonu ve depolanmasıdır (Lang, 1987). Ne kadar çok çevresel deneyim yaşanırsa kişinin mekanlar ve mekanların çeşitliliği konusundaki duyarlık o kadar artmaktadır (Garling, Golledge, 1989).

Uyum sağlayabilme yetisi, insanoğlunun en önemli özelliklerinden biridir. Öğrenme, mevcut durumun değişmesi durumunda ortaya çıkar. Öğrenme her zaman gerçekleşir ama tüm öğrenilenler unutulabilir. Unut(ma)mak, kullanılma sıklığı ya da öğrenilen şeyin kişi için ne kadar önemli olduğu ve aklında onun nasıl düzenlenip

kurgulandığına bağlıdır (Lang, 1987). Bazen bir bilgi hiç kullanılmasa da yıllarca kişinin zihninde yer işgal edebilir.

İnsan, bazı şeyleri unutmamak için onu farklı kategoriler altında toplar ve böylece öğrendiklerini birbiri ile ilişki içinde tutar. Bu, kişiye birleştirilen nesneler veya fikirler hakkında bir genelleme yapma durumu sunar (Lang, 1987). Bazen bir nesne için herkes aynı genellemeyi yaparken, bazen de insanların bir objeye yaklaşımları arasında farklılık olabilir. Genelleme, kişilerin yaşadıklarından, o anda içinde bulundukları ruh halinden, fiziksel çevreden ve aynı zamanda da kültürden oldukça etkilenir. Çünkü insan, algısal ve kavrayışsal şablonunu zihninin içinde bulunduğu durum, ortam ve özellikle de kültürden etkilenerek kurar (Ng, 1998).

İnsanların zihninde her zaman yaşadıkları fiziksel çevreden etkilenerek oluşturulmuş bir şema mevcuttur. Kişiler çoğunlukla bu şema içinde hareket eder ve bazı semboller ve anlamlar yükler (Lang, 1987). Bu semboller, insanların çevreleri ile kurduğu pozitif ya da negatif ilişkilerin temelleridir. Birey, durumları anlamlandırmaya başladığında bir tavır, bir inanç ve bir değer ortaya çıkar (Lang, 1987). Bu da insanın çevresini nasıl kavradığının tanımıdır. Bu noktada en iyi örneklerden biri göç ve göçmenlik durumudur (Ng, 1998). Bireyler yön bulma, adapte olma, öğrenme, zihinde tutma, çevre ile iletişime geçme gibi süreçlerle, hem yaşadıkları fiziksel çevreye alışırlar, hem de bununla ilgili yeni olaylarla baş etmek için kendilerini hareket ettirici kavrayışlar ve şemalar oluştururlar (Graumann, 2002, Ng, 1998). Yani insanlar, çevreleri ile birlikte değişime uğrarlar (Graumann, 2002).

Göç ve kavrayış arasındaki en önemli bağlantıyı kültür sağlar (Ng, 1998). Göç eden bireyler, çevrelerini anlamak, var olan sembolleri çözmek için kendi geldikleri yerin kültürünün etkisi altında hareket ederler. Bu da kişilerin, yeni kategorileri ve şablonları kafalarında eski kültürleri aracılığı ile oluşturduğunu göstermektedir (Ng, 1998).

Bunun yanında, çevre ve çevrenin kavranışında cinsiyet farklılıkları görülmektedir. Erkekler, kamusal alanları kızlara göre daha verimli ve anlamlı kullanırlar. Erkeklerin mekanlarda yarattıkları ya da katıldıkları aktiviteler kızlara göre daha geniş alanlara yayılır (Graumann, 2002). Bu farklılık, kadın ve erkeklerin bilişsel haritalarına da yansır. Kadınlar, daha küçük bir alanı daha detaylı bir şekilde bilip çizerler. Erkekler, daha geniş bir alanı daha bütünsel bir bakışla detaysız olarak çizerler (Lang, 1987).

Kadınlar, detaylı ama küçük, erkekler ise detaysız ama daha geniş alana yayılan şemalar yardımıyla yerler veya nesneler hakkında bir depolamaya giderler. Fakat, erkeklerde hakim olunan alandaki detaylara hakimiyet kadınlarınkinden daha zayıftır. Erkekler, daha çok bütünsel, kadınlar ise detaycı yaklaşımlar sergilemektedirler. Bu kız-erkek çocukların oyunlarına kadar yansır. Örneğin, en bildik kız çocuğu oyunu olan evcilik, küçük bir alana yayılan, Fakat,oyuncağı çok fazla olan bir kız çocuğu oyunudur. Erkekler ise çoğunlukla yakalama-savaşçılık gibi daha geniş alana yayılan ama öğesel olarak daha az nesneye ihtiyaç duyulan oyunları sever ve oynar.

2.1.4. Davranış

Davranış, algının ve kavramanın, kültürel, çevresel (fiziksel), anlamsal ve kişisel faktörlerden oluşmuş bir fonksiyonudur (Lang, 1987). Yani davranış, tüm etkenlere bağlı olarak algılamanın ve o algının kavranmasının sonucudur (Şekil 2.2). Çoğunlukla, insan davranışı bir harekete bağlı olarak oluşur (Garling, Golledge, 1989).

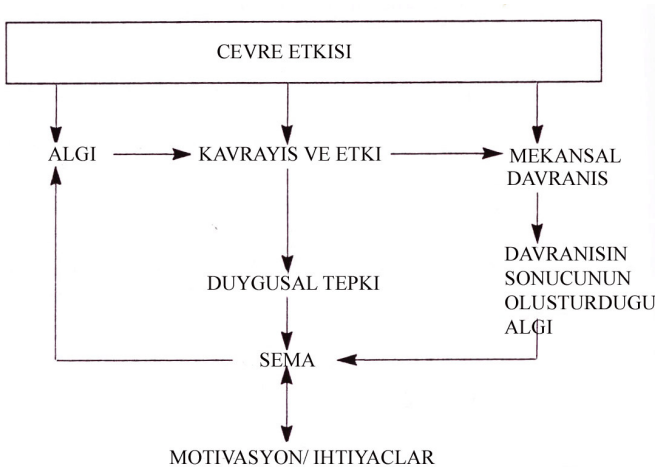
İnsanlar, farklı şekillerde sosyalleştikleri, yetiştirildikleri, farklı coğrafyalarda yaşadıkları, farklı kültürlere mensup ve farklı kişiliklere sahip oldukları için çevrelerini de farklı algılar ve kullanırlar. Bu nedenle her birey, farklı davranış ortaya koyar. Fakat, bu noktada kültürün insan davranışlarını etkileyen önemli bir rolü vardır. Çünkü insanlar, çoğunlukla yaşadıkları kültürün onlara empoze ettiği düşüncelerin ve davranışların farkına varmazlar. Kültür bir anlamda insana hareket sınırı koyar. Aslında sosyallik, aktivite ve düşünce sistemleri yoğun biçimde kültür ile şekillenir. İnsanın çevresindeki olaylarla mücadele edebilme becerisi ne kadar yüksek olursa, bireyin davranışlarının kültürden etkilenmesi o kadar az olur (Lang, 1987).

Kültür tanımı içinde yer alan sembolik öğeler kavramı, insan davranışını etkileyen en önemli veridir. İnsanlar farklı mekanlarda veya yerleşimlerde farklı davranışlar içerisine girerler. Örneğin, içinde bulunulan binanın malzemesi, içinde bulunan bireylerin giyim tarzları ve benzeri birçok veri, mekana yeni girenlere semboller yardımıyla mekanın anlamını çözümletir. Bu çözümleme bireyin davranış şeklini belirlemesine neden olur (Rapoport, 1980).

Davranış ve davranışı etkileyen sebeplerin ortaya konulması, insanın yapısal çevresi ile nasıl bir ilişki içerisine girdiğini ortaya çıkarır. İnsan davranışını ve insanın çevre ile iletişimini etkileyen sebepler, insanın zihinsel süreçleri, alışkanlıkları, uyum

sağlayabilme özelliği, kültürü, yeri kullanış biçimi, çevresel sembollerden edindiği bilgilerle iletişime geçmesidir.

2.1.5. Aktivite

Şekil 2.2: İnsan davranışının temel süreçleri (Gibson ,1966)

Kişi kimi zaman bireysel, kimi zaman da grup olarak çevresi ile mücadele eder. Kişinin mücadele edebilmesi ve olaylara karşı koyabilmesi, onu çevresel baskılardan uzak tutmaktadır (Lang, 1987). Çevre ve insan dinamik birer oluşumdur. Her ikisi de sürekli değişerek yeniye uyum sağlar. Aynı zamanda karşı koymaya da devam etmektedir. Bu uyum sürecinin deneyimlenmesi ise çoğunlukla olaylara ilişkilidir. Yani bireylerin uyum sağlaması, kendi zihinsel-psikolojik süreçlerini yaşaması aynı zamanda bir hareket ve bir yer değiştirme durumudur (Lang, 1987, Garling, Golledge, 1989).

Yer değiştirme, günlük aktiviteleri gerçekleştirmek ve yaşamsal döngü oluşturmak içindir. Bu yer değiştirme sırasında insan, aynı zamanda çevresi ile iletişime geçer. Bu iletişim sırasında çevre insan üzerinde güç oluşturur. Bu insanın çevrede gerçekleşen davranışını etkiler. Fakat, burada, kişinin bu güçlere karşı koyma ya da kabullenme durumu gerçekleşebilir. İnsan ve çevre arasındaki bu çift yönlü güç, insanın çevre içindeki aktivitesini belirler. Davranış ve çevrenin davranış üzerindeki etkisi, çevrenin ve insanın değişimine neden olarak birbirine uyum sağlayan bir yapı oluşturur.

İnsan, psikolojik ihtiyaçlarından olan saygı-sevgi görme, kendisini güvende hissetme gibi Maslow modelindeki tüm ihtiyaçlarını karşılamak için bir aktivite içerisine girer. Aktivitelerle oluşan şablonda eşzamanlı olarak bir çok davranış da bulunmaktadır. Bunlar; açık duygusal davranışlar, problem çözücülük, motor aktiviteler, kişiler arası

iletişim ve obje kullanabilme yetisidir (Lang, 1987). Birey aynı zamanda birkaç davranışı birlikte gösterebilmektedir. Örneğin; yürürken konuşabilmek gibi.

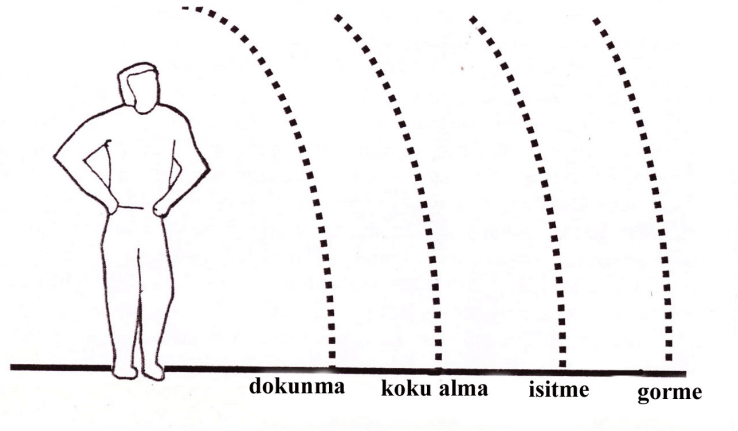
Toplumda, o anda taşıdığımız rol davranışlarımızı etkiler. Örneğin; işyerinde yönetici olan bir bireyin ailesi içinde baba olma rolü onun o anki davranışlarını etkiler. Davranışın bu iç içe geçmiş kurgusu aynı davranış ve aktivite içinde her birey için farklı şeyler ifade edebilir. Örneğin, yönetici olarak çalışan bir baba işte davranışlarını saygı görmek için yaparken bir diğeri sadece para kazanmak için yapabilir; bir diğeri ise bu ikisini de içinde barındıran bir durum için gerçekleştirebilir.

İnsanların aktiviteleri, onların motivasyonlarına, beklentilerine, onların gelir düzeylerine, başarılarına ve kültürlerine göre şekillenir. İnsanların aktivitelerinin değişmesi ya da yenilenmesi çevrelerinin de değişimine neden olur. Bu noktada yine insanın uyum sağlayabilme, esneklik ve değişebilirlik özellikleri önem kazanmaya başlamaktadır. Kültür, yine bu değişikliğin sınırı ve sıklığında oldukça ön plana çıkmaktadır. Kadın-erkek ilişkileri, kadının toplum içindeki yeri, yemek yeme, uyuma alışkanlıkları, sosyal alışkanlıklar, tüm bu aktivitelerin şekillenmesinde ve bunun çevreye yansımasında önemli bir yer tutmaktadır (Lang, 1987). İnsan aktivitelerini ve bu aktivitelerin gerçekleştiği çevreyi, insanın kendi bedensel sınırları da etkilemektedir. Isı, renk, ışık, ses önemli parametreler haline gelmektedir (Lang, 1987, Garling, Golledge, 1989). Bu nedenle algılanabilirlik önem kazanmaktadır. Tartışılan kavram, insan olduğu için de hazırlanan renkli, iki ya da üç boyutlu nesneler, sesli uyarıcılar cinsiyet, sosyo-ekonomik statü, kullanılan araçlar, alanın büyüklüğü ve kültür algıyı ve buna bağlı olarak da davranış ve aktiviteyi etkilemektedir (Lang, 1987). Renk ve form gibi görsel faktörler fark edilebilirliği en çok etkileyen fenomenlerdir. Bunun yanında farklılık bir diğer yer yön bilme-bulma faktörü iken, içinde bulunulan alanın şablonunun karmaşıklık derecesi de kişilerin o mekanda yol almasını ve o mekan hakkındaki fikrini- davranışını etkiler (Garling, Golledge, 1989).

2.2. İnsan ve Mekan İlişkisinin Temel İşleyişi

İnsanların çevreden bekledikleri ilk özellik rahat olabilmektir. İnsanın çevresinde konforlu bir biçimde yaşayabilmesi için var olan çevresel sınırlar kadar kişinin kendisinin ortaya koyduğu kişisel sınırlar da söz konusudur (Lang, 1987). Bu sınırlara Rus matruşka bebekleri açıklayıcı bir örnek olabilir. İç içe geçmiş geçerek büyüyen ve en içteki bebekten uzaklaşan diğer bebekler (Lawson,2001). Bu mekanlarda içe doğru

ilerledikçe kişinin algıları duyuları ile birlikte artmaktadır. İnsanın algıları (Şekil2.3.) dokunma-koku alma-işitme-görme mesafeleri olarak duyularla adlandırılabilir (Lawson, 2001).

Şekil 2.3: Algı eşikleri (Lawson,2001)

Burada fiziksel mesafelerin aynı zamanda psikolojik ve toplumsal olarak ortaya çıkardığı mesafelere değinilecektir. Bu algı eşikleri ve buna bağlı psikolojik eşikler, insanların diğer insanlarla nasıl iletişim içerisine girdiğinin de temel taşı konumundadır.

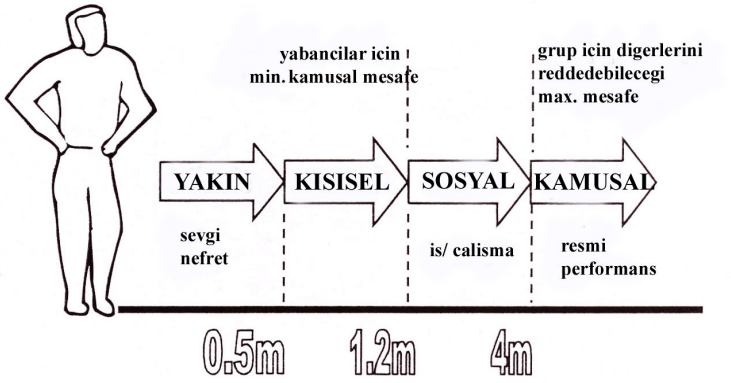
Temel olarak insanların çevreleri ile ortaya koyduğu dört temel mesafeden bahsetmek mümkündür (Şekil 2.4). Bunlar; yakın (intimate) mesafe, kişisel mesafe, sosyal mesafe ve kamusal mesafe olarak adlandırılabilir (Hall, 1966).

Yakın (intimate) mesafe özel izinle yaklaşılan ve bedensel olarak oldukça yakın durulan mesafedir. Kişi, karşısındakinin kokusunu nefes alış verişini vücut sıcaklığını bile rahatlıkla hissedebileceği durumdadır. Bu mesafe genellikle eş yada çiftler arasındaki mesafedir (Hall, 1966). Gün geçtikçe kalabalıklaşan kentlerde bu mesafenin sınırları oldukça zorlanmaktadır. Örneğin, asansör, sinema, gece kulüpleri gibi kentsel mekanlarda bu mesafe yok olma noktasına gelmektedir

Kişisel mesafe ise kişinin çok yakınları (ailesi ve arkadaşları) ile olan fiziksel mesafesidir. Her ne kadar yakın (intimate) mesafe kadar olmasa da yine yakın sayılabilecek mesafedir. Kişinin karşısındakine dokunabileceği ya da dokunacak kadar yakın olduğu mesafelerdir (Hall, 1966).

Sosyal mesafe ise kişini çok yakın çevresinden olmayan insanlarla, normal koşullar altında, kullandığı nezaket mesafesidir. Ortakça bir şeylerin tartışılabileceği ve

bireylerin birbirini net olarak görüp duyabileceği mesafelerdir. Bu nedenle çoğunlukla iş ortamlarında ve davetlerde kullanılan mesafedir (Hall, 1966). Kamusal mesafe ise daha çok hitap mesafesi olarak da tanımlanabilecek olan birden fazla bireye aynı anda hitap edilebilecek ve bu nedenle çevredeki bireylerden daha uzakta ve hatta yüksekte gerçekleşen diyalog mesafesidir. Öğretmenin amfide ders anlatması, konserde sanatçının izleyene göre konumu, bu mesafeye örnek olarak verilebilir. Öğrencilerin sınıflarda arka sıralara oturmak istemesinin bir sebebi de kamusal mesafenin artırılarak göz temasından kaçışın sağlanabilmesidir. (Lawson, 2001).

Şekil 2.4: İnsan çevre ilişkilerinde kullanılan mesafeler (Lawson, 2001)

Bunlar ortalama mesafeler olmakla birlikte, kişinin kendi karakterine, içinde bulunduğu kültür ve alt kültürlere bağlı olarak değişmektedir (Lawson, 2001). Örneğin, Türkiye ve Ortadoğu'da dokunma teması kabul edilebilir bir seviyededir (Lawson, 2001). Oysa, Kuzey Avrupa ve Amerika'da bu mesafelerin çiğnenmesi rahatsız edici kabul edilmektedir. Kuzey Avrupa ve Amerika toplumları bahsedilen mesafelere daha çok özen göstermektedirler. Bireyler, özellikle kamusal mesafelerini koruyarak iletişime geçmektedirler. Akdeniz, Orta Doğu ve Latin toplumları diğer toplumlara göre dokunma teması fazla olan ve mesafelerin belirsizleştiği toplumlardır (Aiello, 1980). Örneğin, Akdeniz ve Latin ülkelerinde Anglo-Sakson ülkelere göre kişisel mekanın büyüklüğü daha azdır (Sommer, 2002).

Sınırlar, kişinin kendini rahat, huzurlu ve güvende hissedebileceği durumu tanımlar. Bu engeller; mahremiyet, kişisel mekan, kişiselleştirilmiş mekan, alansallık kavramları üzerinden tartışılabilir. Aslında tüm bu kavaramlar, birbirlerini içinde barındıran ve birlikte hareket eden kavramlardır. Fakat, tüm bu kavramları tek bir bütün içinde ele almak, bunların birbirinden ayrılan ve birbirine yol gösteren

kuvvetlerinin gözden kaçırılmasına neden olabilir. Kavramları tek bir bütün içinde ortaya koymak, onların net bir şekilde algılanması zorlaştırabilecektir. Bu nedenle kavramlar teker teker ele alınacaktır. Fakat, bu eşiklerin kendi içinde oluşturduğu bütün parçalanmayacaktır.

2.2.1. Mahremiyet

İnsan, amaç doğrultusunda hareket eden bir organizmadır. İnsan, fiziksel çevresini tanımlayan, yorumlayan, araştıran, çoğu zaman hareketli ve aktif bir canlıdır. (Proshansky & Ittelson& Rivlin 976). Her ne kadar insan bir toplum içinde yaşasa ve iletişim kurmaya ihtiyaç duysa da aynı zamanda bireyselleşme ihtiyacını da içinde barındırır (Lang, 1987). Bu nedenle, içinde yaşanan toplum ve fiziksel çevre, insanın temel ihtiyaçlarını karşıladığı kadar, kişilere seçim yapma şansı da tanımak durumunda olmalıdır (Proshansky & Ittelson & Rivlin, 1976). Mahremiyet kişinin veya bir grubun içerisine diğerlerinin kontrollü girişin sağlanması durumudur (Altman, 1975) Bu, kişinin yalnızlığı ya da grup olmayı, grubun içinde bireysel kalabilmeyi, kiminle nasıl bir iletişim halinde olmak istediğini seçme şansının olması ile ilgilidir. Kişinin seçim yapabilme özgürlüğü arttıkça, çevre ile olan deneyimi o kadar artar ve güçlenir. Bu, düzgün, verimli ve devamlı bir toplumun en temel öğelerinden biridir.

İlişkilerin düzenlenmesi ihtiyacı ile ortaya mahremiyet kavramı çıkmaktadır (Proshansky & Ittelson & Rivlin, 1976). Mahremiyet, insanların diğerleri ile olan ilişkisini yürüten ve düzenleyen, kişiler arası mesafelerin kontrol edilme sürecidir (Harris, 1996). Mahremiyet, hem yakınlaşmayı sağlayan, hem de toplumsal temasdan uzak durmaya neden olan diyalektik bir süreçtir. Mahremiyet mekanizması, hem insanlara yaklaşmayı ve açılmayı, hem de uzaklaşıp kapanmayı içinde barındırır (Harris, 1996). Bir başka tanımlamada Rapoport mahremiyeti, ilişkileri kontrol edebilme yetisi, kişinin seçimlerinin olması, ilişkilerde mesafe koyabilme becerisi olarak tanımlamaktadır (Schulz, 1985). Burada Rapoport'un ortaya koyduğu, mahremiyetin sadece fiziksel anlamda bir geri çekiliş olmadığıdır. Mahremiyet aynı zamanda, insanın insanlarla arasına koyduğu psikolojik engel veya bir başkasıyla iken diğer insanlardan uzak olma, ya da kalabalıkta tanınmak istemememe gibi psikolojik durumları da kapsar. Mahremiyet isteği kişisel bazı farklları içinde taşır ama temelde, içinde yaşanan kültürle şekillenmektedir (Schulz, 1985). Mahremiyet ihtiyacı ve

duyarlılığının biçimi, kültür ve kültür içindeki alt kültürlerden etkilenmektedir (Proshansky & Ittelson & Rivlin, 1976). Özetle; insanların mahremiyet ihtiyaçları kişiye, kültüre, sosyal ilişkilere ve aynı zamanda fiziksel çevrenin durumuna göre farklılık göstermektedir (Altman, 1975).

Örneğin; Türk evini çevreleyen duvarlar, bir mahremiyet düşüncesinin etrafında toplanmaktadır. Fakat, kültür içindeki alt kültürlerin mahremiyet ihtiyacı ve şekli değişiklik gösterebilir. Örneğin, Türk evindeki hayatın konumlanışı ve açıklığı iklimle paralellik gösteren bir mahremiyet ihtiyacını içinde barındırır. Bu farklılık sadece fiziksel değildir. Mahremiyetin şekli, kabulü ve uygulanışı fiziksel farklılık ile paralellik göstermektedir.

Tanımadığı bir yere giden birey, ister fiziksel ister psikolojik olsun çevresindeki insanlara daha mesafelidir (Lang, 1987). Burada kültürel özelliklerin yanı sıra kişisel özelliklerin, içinde bulunulan çevrenin, çevrenin kullanımının mahremiyet ihtiyacını etkilediği görülmektedir. Benzer şekilde, mimari anlamda yüzeylerin saydam ya da opak oluşu, ses yutuculuk özelliği, açıklıkların büyüklüğü, bir mekandaki kapıların, WC'nin konumlanışı da mahremiyet ihtiyacı ile bağlantılıdır. Burada da mekanın sembolik ve fiziksel olarak mekan işlevinin gerektirdiği mahremiyeti sağlaması söz konusudur.

Ortaya konan tanımlamalarda, bir çok kavramdan bahsedilmektedir. Bu kavramlar, mahremiyet durumu olarak tanımlanabilecek dört başlık altında incelenebilir. Bunlardan ilki, yalnızlık (solitude) durumudur. Burada kişi diğer herkesten uzaktır ve tam bir izolasyon halindedir (Proshansky & Ittelson & Rivlin, 1976). Birey, kimi zaman düşünmek, karar almak, içinde bulunduğu durumu sadece kendisi yaşamak ve çevreye hissettirmemek adına böyle bir durum içinde bulunmak isteyebilir. Fiziksel anlamda da kendi kendine olma istediği kişinin kendi ihtiyaçları ile bağlantılı olabilmektedir.

İkinci durum, özel yakınlık (intimate) durumudur. Bu noktada belirli bir grubun içerisine kabul edildiği ama bu grup dışından birinin gözleminin istenmediği durumdur. Bu grup içinde maksimum iletişim söz konusudur. Karı- koca ilişkileri, aile ilişkileri, eş ilişkileri bu mahremiyet durumuna örnek olarak gösterilebilir (Proshansky & Ittelson & Rivlin, 1976).

Üçüncü durum ise tanınmama (anonymity) durumudur. Bu durumda, birey toplum içindedir. Fiziksel bir korunmadan, saklanmadan daha çok bireyin kişisel olarak tanınmama isteği söz konusudur (Proshansky & Ittelson & Rivlin, 1976). Sanatçıların toplum içinde dolaşırken tanınmamak adına farklı giyinmeleri, gözlük takmaları bu mahremiyet durumunu örneklemektedir. Bu sadece sanatçılar için geçerli değildir. Farklı durumlarda insanlar kendi kimliklerinin ortaya konmasından rahatsızlık duyabilirler.

Bir diğer mahremiyet durumu da diğerlerine göre daha karmaşık olan kişisel korunma (reserve) durumudur. Karşımızdaki insan ne kadar yakınımız olursa olsun, bu mahremiyet durumu her zaman mevcuttur. Kişisel hak ve duygulara kimsenin müdahalesinin istenmediği durumdur (Proshansky & Ittelson & Rivlin, 1976). Bu aslında sadece kişinin kendisine ait olan ve kişiyi özel kılan, kimsenin ulaşmasının, dokunmasının istenmediği öz olarak da anlatılabilir. Bu mahremiyet durumu kişiyi tek yapanı koruma ve kişisel varlığın ortaya konması için kullanmaktadır.

Yukarıda bahsedilen durumların her birinin veya birkaçının yan yana oluşması sonucunda kişiyi ulaştırdığı sonuçlar dört başlık altında incelenebilir. Bu durumda, mahremiyetin temel fonksiyonları ortaya konulmuş olur. Bunlardan ilki olan kişisel özerklik (personal autonomy), kişinin bilinçli olarak istediği zaman seçim yapabilme durumunu sağlamasıdır. İkinci olarak duygusal çözülme (emotional release), farklı durumlar karşısında farklı ihtiyaçları karşılamada bu duyguları yaşama durumudur. Üçüncü olarak kişisel değerlendirme (self-evaluation), aldığı bilgiler ışığında davranışında ya da düşüncelerinde bir karara varma ve yeniden harekete geçme zamanı tanımasıdır. Son olarak da sınırlandırılmış ve korunan iletişim (limited and protected communication) kişinin kişiler arası mesafeleri ve iletişimlerini ayarlayabilme imkanı sağlamasıdır (Proshansky & Ittelson & Rivlin, 1976).

Mahremiyet durumları ve mahremiyet ihtiyacının sebep ve sonuçları incelendiğinde üç boyutlu bir durum ortaya çıkar. Bunlar, kişisel boyut (self-ego dimension), iletişim boyutu (interaction dimension) ve zaman boyutudur (life-cycle dimension) (Laufer, Proshansky, Wolfe, 1976).

Kişisel boyut, kişinin yalnızlık ve tanınmama gibi durumlarını tanımlar. İletişim boyutu bireylerin yakın ya da uzak fiziksel ya da sosyal mesafelerini belirtir. Zaman boyutu, yaş, toplum içindeki rol, deneyim ve değişim gibi zamana bağlı boyutlarını

ele almaktadır. Bunlardan kişisel ve iletişim boyutu tartışılmış olup mahremiyetin zaman boyutu açıklanacaktır. Bireyler büyüdükçe mahremiyet ihtiyaçları ve biçimleri; yaşamlarının, deneyimlerinin, ihtiyaç ve duygularının değişmesi ile birlikte değişmektedir. İnsanlar yaşamın ilk devirlerinde mekanları sahiplenmezler. Bunun yerine objeleri sahiplenirler. Bu nedenle, mahremiyetleri mekanlardan değil, objelerden oluşmaktadır. Çocuk özgürleştikçe, kendisine yeni aktiviteler bulur ve dünyayı daha çok tanımaya başlar. Bu noktada, çocuğun mahremiyet alanı, yalnız kalma ihtiyacı ve nedenleri de değişmeye başlar. İnsanlar büyüdüklerinde farklı rollere sahip olmaya başlarlar ve toplum onlardan bazı şeyler talep eder. Odalarını başkaları ile paylaşmayan çocuklara bakıldığında, mahremiyet bu çocuklar için sadece fiziksel ulaşım ve sınırlılığı tanımlarken, odalarını kardeşleri ile paylaşan çocuklarda mahremiyet fiziksel ulaşımdan çok, birey ile ilgili bilgiye ulaşımla, kişinin kendi hayatı ve duyguları ile ilgili mahremiyeti ile ilgilidir.

İnsan büyüyüp, gelişip, keşfettikçe sahip çıktığı alan artar. O alandaki mahremiyet ihtiyacı da buna paralel olarak artmaya başlar (Laufer, Proshansky, Wolfe, 1976). İnsan, çevrenin ondan talep ettiklerini yerine getirirken, kimi zaman yalnız olmayı, kimi zamanda iletişim içinde olmayı tercih eder. Bu durumda bir anne-baba, bir meslek sahibi, bir komşu, bir vatandaş, bir insan olarak rollerini yerine getirirken, mahremiyetini de farklı mekanizmalar kullanarak korumaya çalışır. Kişinin toplum içinde yaşadığı ve taşıdığı roller ona farklı aktiviteler ve deneyimler sunar. Bu durumda kişilerin kullandıkları mahremiyet mekanizmaları çeşitlenir ve farklılaşır.

Değişim, mahremiyetin zaman boyutu ile ilgilidir (Laufer, Proshansky, Wolfe, 1976). Gelişen teknoloji, değişen doğa, farklılaşan toplumlar, sosyal ve fiziksel ihtiyaçlar sebebiyle insan hayatı değişmektedir. İnsanın bu durumlara ayak uydurmak için ortaya koyduğu mahremiyet mekanizmaları da farklılaşmaktadır.

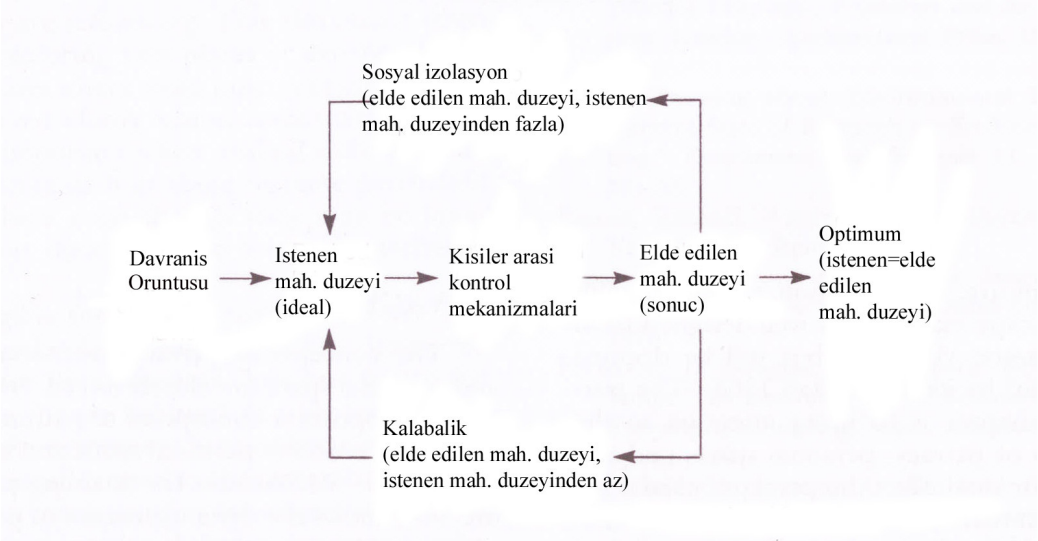
Mahremiyet ihtiyacının en çok birlikte tartışıldığı konulardan biri kalabalıklık hissidir (Lang, 1987). Kalabalıklık hissi kişinin ihtiyaç duyduğu sosyal iletişimden fazlasının gerçekleşmesi durumudur (Altman, 1975). Kalabalık, kişinin insanlar arası iletişimini kontrol etmekte zorlandığı, fiziksel ve psikolojik anlamda kişisel mesafelerin sınırının yok olmaya başladığı durumdur. Kalabalık olma hissi, kişiye fiziksel ve psikolojik anlamda rahatsızlık veren bir durumdur.

Çok yoğun mahremiyetin olduğu yerde insanlarda izole olma hissi, az olduğu yerde de kalabalıklık hissi oluşur. Detaylı açıklanırsa, (Şekil 2.5) istenen mahremiyet düzeyi, kişinin çevresindekilerle herhangi bir zamanda kurduğu, o kişi için ideal olan mahremiyet seviyesidir. Elde edilen mahremiyet ise, bir bireyin belirli bir zamanda belirli bir yerde deneyimlediği mahremiyet düzeyidir (Altman, 1975).

Kişinin belirli bir durumda elde ettiği mahremiyet düzeyi, kişinin o durumda içinde bulunmak istediği mahremiyet düzeyinden çok fazlaysa, birey kendini izole edilmiş hisseder. Tam tersine, belirli bir durumda elde edilen mahremiyet düzeyi, talep edilen mahremiyet düzeyinden çok az ise, birey kendini kalabalıkta ve sıkışmış hisseder.

İstenen mahremiyet düzeyi, içinde bulunulan duruma göre değişiklik göstermektedir. Bir arkadaş ile yapılan görüşmede istenen mahremiyet düzeyi ile iş ilişkilerinde istenen mahremiyet düzeyi birbirinden farklıdır. Bu durumda istenen mahremiyet düzeyi sabit değildir. Durumlara ve kişilere göre değişmektedir.

Kişiler, negatif mahremiyet hissettiğinde, kendi mahremiyetlerini sağlamak için, sözlü ve sözsüz davranış, bilişsel, çevresel, geçici ve kültürel olmak üzere mahremiyetlerini düzenleyecek çeşitli mekanizmalar kullanırlar. İstenen mahremiyet düzeyi ile elde edilen mahremiyet düzeyi birbirini tamamlar nitelikteyse bireyin seçim şansı oluşur. Böyle bir durumda birey, yalnız olmak istiyorsa yalnızlığı, insanlarla beraber olmak istiyorsa da iletişime geçmeyi tercih eder (Altman, 1975). Mahremiyet mekanizmasının temel işlevi de, bireye seçim şansı tanıma ve bireyin bu seçeneklerden birini seçebilme özgürlüğünü yaşaması durumudur (Proshansky & Ittelson & Rivlin, 1976). Kalabalık çevrelerde psikolojik rahatsızlıkların ve adam öldürme olaylarının daha sık rastladığı ortaya konmuştur (Aiello, 1980). Kalabalığın birey üzerinde stres oluşturması durumu da bu verilerle ortaklık göstermektedir. Mahremiyet mekanizmalarının ortaya konması, bireyin toplum içinde birey olarak farklılığını ve onun bir anlamda kimliğini ortaya koymaktadır (Harris, 1996). Toplumların kalabalık ve yoğun olarak tanımladığı mekanlar arasında farklılıklar vardır ve bu farklılığın temel nedeni kültürdür (Rapoport, 2001).

Şekil 2.5: Dinamik mahremiyet modeli-kalabalıklık ve mahremiyet ilişkisi (Altman, 1975)

Kalabalık fikri ile yoğunluk fikri sıklıkla karıştırılmaktadır. Yoğunluk, mekan içerisine düşen kişi adedi olarak tanımlanır. Bu durumda yoğunluk, mekanın fiziksel durumunu tarif eden bir kavramdır. Kalabalık ise kişisel olarak değerlendirilen durum ve bakış açısına bağlıdır.

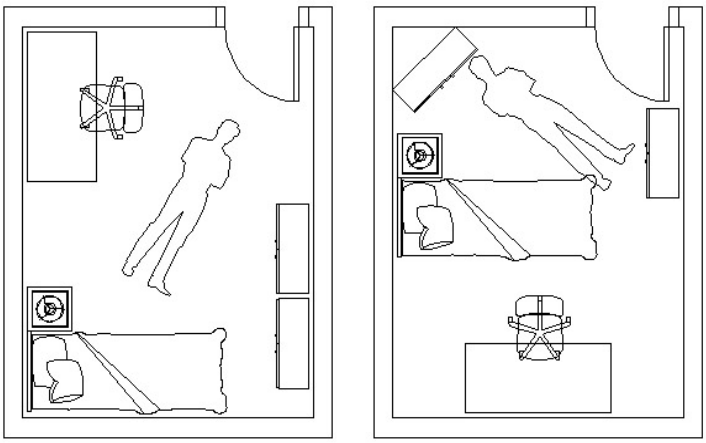
Kalabalık, strese neden olur ve daha çok psikolojik kökenlidir (Kaya, 2003). Mekanın birey üzerinde yarattığı stres ve sinirlilik halinde, kalabalık hissinin yoğunluktan çok daha baskın bir etkisi olduğu ortaya çıkmıştır (Aiello, 1980). Çünkü kalabalık, kişinin kişisel özerkliğini ve kendini ifade etmesini sınırlar ve kişinin iletişim kurma şeklini zedeler (Lang, 1987). Kalabalık, kişinin bulunduğu ortam üzerindeki kontrol yetisinin olmadığı hissine sebep olur. Fakat, mekan içindeki yoğunluk arttıkça kalabalıklık hissi de artabilmektedir.

Cinsiyet farklılıkları da mahremiyet ihtiyaçları konusunda farklı veriler sunar. Benzer şekilde, çocuklar ile yetişkinlerde de mahremiyet ihtiyaçları ve kalabalıklık hissi duyma arasında farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Yüksek katlı binalarda ya da uzun koridorlarda kalabalıklık hissi artarken, o yerden tatmin olma ve yeterince mahremiyet hissi zayıflar (Kaya, 2001). Kalabalıklık hissi, kişinin davranışlarını negatif etkiler, çünkü o durumda bireyde aşırı yüklenme durumu oluşmaktadır (Lang, 1987). Bu nedenle, insanların kendi kişisel alanlarının ve mekanlarının korunması, toplumda negatif davranışların görülmemesi adına önemlidir.

Bireyin bulunduğu ortamda tanıdığı veya tanımadığı insanlarla olması durumu, kişinin o ortamı kalabalık veya normal olarak algılamasında önemli rol oynamaktadır (Aiello, 1980). Diğer bir etken, kişilerin içinde yaşadıkları toplumların dokunsal veya uzak toplumlar olması ile ilgilidir. Örneğin, bireyin üyesi olduğu toplum dokunsal bir toplum ise (Akdeniz, Ortadoğu toplumları vb.) bireylerin birbirleri ile kurdukları ilişkilerde kullandıkları mesafeler, uzak toplumlara göre daha az olacaktır. Dokunsal toplumlarda bireyler kalabalıklık hissini daha az hissedeceklerdir (Aiello, 1980).

Kalabalık toplumlarda gözüken adam öldürme eylemi kalabalık bir şehir olan Tokyo'da az rastlanır bir durumdur (Aiello, 1980). Japon kültürünün yakın mesafeli bir toplum olması nedeniyle, bireyler kalabalıktan rahatsız olmamaktadırlar. Burada, kalabalığın psikolojik kökeninin yanında kültürel yönünün de önemli olduğu görülmektedir.

Kalabalıklık hissi ve yoğunluk kavramları mekanda basit bir şekilde açıklanabilir: Yoğunluk bir odadaki mobilya sayısı olarak ele alındığında, özdeş bir mekanda yapılan mobilya düzenlemesi bireyde kalabalık hissi oluşmasına sebep olabilir (Şekil:2.6). Yürüdüğü alanda kendisine sürekli çarpan objelerin olması, kişide kalabalık hissi oluşmasına neden olabilir (Hall, 1966).

Şekil 2.6: Yoğunluk ve kalabalıklık hissi (Hall, 1966'dan uyarlanmıştır.)

2.2.2. Kişisel mekan

Kişisel mekan, mahremiyetin elde edilmesindeki temel mekanizmalardan biridir (Lang, 1987). Kişisel mekan tanımlanırken, mahremiyetten de bahsedilmiş olunmaktadır. Mahremiyetin olmadığı yerde kişisel mekandan bahsetmek olanaksızdır (Schulz, 1985). Kişisel mekan, çoğu zaman kişiselleştirilmiş mekan ile kullanım

durumunda karışmaktadır. Kişisel mekan ve kişiselleştirilmiş mekan, birbirine bağlı ama farklı kavramlardır.

Kişisel mekan, insanın bedeninin çevresini saran duygusal, görünmez bir alandır. İnsanlar, bu alanı kendi alanları olarak hissederler (Sommer, 2002). Kişilerin bu mekanları ve bu mekanların birbiri ile kesişmemesi yakın (intimate) mesafenin de tanımını yapmaktadır (Hall, 1966). Bu noktada kişisel mekan insanlar arası mesafelerin oluşmasında önemli bir faktördür (Hall, 1966). Sevgi ve yakınlık görme durumu insanın temel ihtiyaçlarındandır. Bu nedenle de çevrelerindeki insanlarla yakın olmak isterler. Fakat, en yakın olunan durumlarda bile kişi kendisini saran özel bir alana ihtiyaç duyar. Bu özel alan da kişisel mekanı oluşturmaktadır.

Kişisel mekan, küre şeklinde olmak zorunda değildir ya da vücudun her yanından eşit mesafede olan bir kabuk değildir (Lang, 1987). Kişisel mekan, daha çok kum saati gibidir. Salyangozun kabuğu, sabun köpüğü, aura ya da nefeslenmek için bir oda olarak düşünülebilir (Sommer, 2002). Kişisel mekan, kişi ile beraber her an dolaşan ve onu saran görünmez bir fanustur.

Kişisel mekanın iki temel fonksiyonu vardır. Bunlardan ilki, kişisel mekanın psikolojik ve fiziksel olarak istenmeyen ve rahatsız edici olağan sosyal karşılaşmaların duyusal düzenlemesini ve kontrolünü gerçekleştirmesidir. Diğer bir görevi, iletişim sırasında, kişinin iletişim içinde olduğu birey ile ilişkisinin boyut ve özelliğinin ipuçlarını ortaya koymaktır (Aiello, 1980).

Kişisel mekanın boyutları sabit değildir; kişinin o anda içinde bulunduğu içsel duruma, kültüre ve bağlama göre değişiklik gösterir (Harris, 1996). Kişisel mekan, her ne kadar evrensel bir kavram olsa da kültür ile şekillenen/belirlenen özellikleri ve farklılıkları vardır (Habraken, 2000). Örneğin; yakın duruşlu (dokunsal) toplumlarda, insanların çevreleri ile iletişime geçerken kullandığı mesafeler daha azdır. Buna bağlı olarak da bu toplumlarda, kişilerin kişisel mekanları daha küçüktür. Tam tersine uzak toplumlarda, kişilerin iletişim mesafeleri büyümektedir. Buna bağlı olarak kişisel mekanın boyutu da büyümektedir. Kişisel mekan, bireysel farklılıklar gösterebilir. Fakat, aynı toplum içindeki bireylerin çoğunun kişisel mekanı birbirine benzer niteliktedir.

Kültür kadar cinsiyet de kişisel mesafelerin belirlenmesinde ve boyutunda önemlidir. Erkeklerin kişisel mekanları kızlarınkinden daha büyüktür. Yaş ve deneyim de kişisel

mesafelerde belirleyici nitelikleridir. Çocukların kişisel mekanları yetişkinlerinkinden daha küçüktür. Büyüme ile birlikte kişisel mekanın boyutları artar. Arkadaşlık, ortak bir şeyler yapıyor olma fikri, benzerlik, aile bağlarının gücü kişisel mekanın sınırlarını daraltırken, tam ters bir şekilde sigara kullanma, huzursuzluk, içsel kargaşa, ahlak ve namus gibi faktörler sosyal mesafeleri artırır (Sommer, 2002)

Kişisel mekana girilmesi durumunda birey kendisini rahatsız hisseder (Lang, 1987). İnsanlar her zaman kişisel mekanını koruma eğilimindedir. Bu minimum mesafenin insanlar arasında olması, insanların daha uyumlu, daha az stresli davranışlar ortaya koyan bireyler haline gelmesinde oldukça etkilidir (Sommer, 2002). Bu mesafelerin çiğnenmesi durumunda, fiziksel olarak rahatsız olunduğuna dair dışarıya bir vurgu yapılmasa da birey psikolojik olarak rahatsız olur.

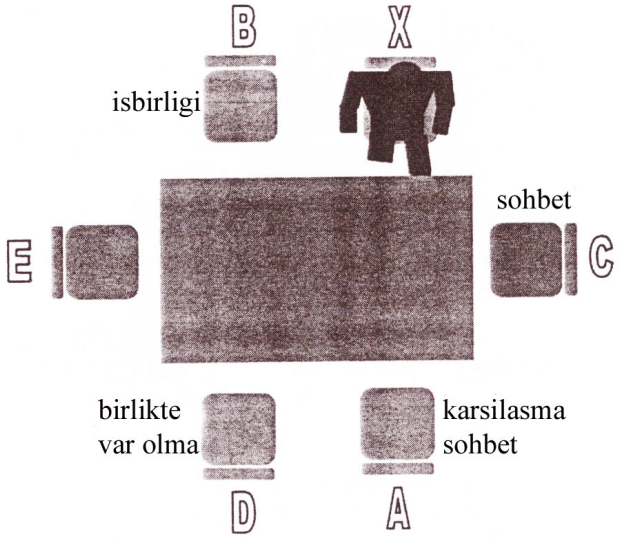
İnsanlar, karşısındakinin arkadaşlığına güvenerek bu sınırı ihlal ve ihmal eder. Günlük hayatımızda oldukça sık olarak kullandığımız otobüs durakları, sinema salonları, bekleme odaları genellikle kişisel mekanın sınırlarının kimi zaman oldukça zorlandığı yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. (Lang, 1987). Bunun yanında fast food restoranlar, asansörler, yeraltı geçitleri ve metrolar da kişisel mekanların birbirine oldukça yaklaştığı yerlerdir (Lang, 1987). Bu durumlarda, insanlar genel olarak birbirine temas etmemeye ve göz kontağı kurmamaya özen gösteririler (Sommer, 2002).

İnsanların aidiyet hissettikleri en temel örnek, kişilerin kendi evleridir. İnsan toplum içinde yaşayan bir canlı olduğundan, evi dışındaki alanlarda da bu özel alanı yaratmaktadır.

İnsanlar toplu taşıma araçlarında sıklıkla telefonda konuşmaktadırlar. Bu, araca yeni binen yolcunun gelip “boş mu?”, “oturabilir miyim?” gibi soruların sorulmasına engel olmaktadır. Bu eylem, kişinin diğerleri ile iletişimini engellemesine yardımcı olmaktadır. Böylelikle, diğerlerinin kişinin yanına gelip oturabilme şansı azalmaktadır. Bu noktada birey, konuşma eylemini kısıtlayarak, kişisel mekanını korumuş olmaktadır. Fakat,konuşmanın zaten sınırlandırıldığı kütüphane gibi alanlarda, birey kendi kişisel alanını etrafına serdiği kitaplarla veya yan koltuğa koyduğu kabanı veya çantası ile sağlamaktadır (Lawson, 2001).

Bireyin bir diğeriyle birlikte gerçekleştireceği bir eylem varsa, birey eylemdeki rolüne göre konumlandırır. Belirlediği alan ve konumu, karşısındaki ve dışarıdakiler tarafından okunabilecek netlikte olmaktadır.

Sommer'ın yapmış olduğu çalışmada; (Şekil 2.7) birlikte çalışacağımız birinin yanında, eğer taraf olunan bir durum varsa karşısına oturulacağı tespit edilmiştir. Sohbet edilecek durumda kişi, karşıdakinin yüzünü görebileceği yakın olabileceği bir yerde oturmayı tercih etmiştir. Argyle çalışmasında kişisel bir ofiste bulunan bir misafirin oda sahibi ile yapacağı görüşmede oda içinde kullandığı sandalyeleri incelemiştir. Benzer yöntemle yapılan Michael Argyle'in (1994) araştırması da benzer sonuçlar vermiştir.

Şekil 2.7:
Bireyin rolüne göre kendini karşısındaki ile konumlandırma durumları (Lawson,2001)

2.2.3. Kişiselleştirilmiş mekan - özel mekan

Kişiselleştirme, kullanıcının kendi kimliğini yansıtması için kasıtlı olarak yaptığı dekorasyon ve değişimdir (Wells, 2000). Kişiselleştirme, mekanı ya da yeri işaretleme, ona obje ekleme, o obje ve mekana sahip çıkmak ile ilgilidir (Lang, 1987).

İnsanlar mekan kişiselleştirmelerini, kendilerini diğerlerinden ayırmak için kullanırlar (Twigger, 1996). İnsanlar, kimi zaman bilinçli ama çoğu zaman da bilinçsiz olarak mekanları kişiselleştirirler (Lang, 1987). Bu davranışın amacı, kişinin yaşadığı alanı kontrol edebilme ihtiyacından, kendi estetik tatlarının bir ifadesi olmasından ve

kişinin kendi aktivite örüntüsünü yaşam alanı ile örtüştürme isteğinden kaynaklanır (Wells, 2000).

Kişiselleştirme ve objeler: Modern dünya bireylerin kişiselleştirme ihtiyacı üzerine yoğunlaşmış durumdadır. Teknoloji, bireylere kendi evlerini, arabalarını, bilgisayarlarını, telefonlarını kişiselleştirmeleri için kılıf ve süs üretmektedir. Adidas firmasının "Adicolor" isimli spor ayakkabısı kişiye ayakkabısının renklerini dilediği biçimde oluşturmasını amaçlamaktadır. Cep telefonları, bir diğer örnek olarak gösterilebilir. Kapak rengi, melodi seçimi, telefonun içine konduğu kılıf vb. bir çok öğe ile seri üretim nesneler ve kişiselleştirme arasında bir ilişki kurulmaya çalışılmaktadır. Çünkü kişiler, her zaman sahip oldukları nesneyi kişiselleştirme eğilimindedirler. Çünkü, kişi kendisinin olan nesneyi sahiplenmektedir. Bu nedenle de o objenin kendisine aidiyetini bir şekilde çevresindekilere anlatmak istemektedir.

Kişiselleştirme ve mekan: Kişiselleştirme, kişilerin özel eşyaları ile, kendi alanlarını işaretledikleri, korudukları ve böylelikle de kendi sosyal ilişkilerini düzenledikleri egemenlik alanı davranışın bir formu olarak düşünülür. Bir anlamda kişiselleştirme, kişinin duygularının ve kişiliğinin bir şekilde ifadesi konumuna gelmektedir. Aynı zamanda kişiselleştirme, kişinin o alanı savunma ve o alan üzerinde kontrolü olmasını kapsamaktadır. Bu kişinin mekan üzerinde olduğu kadar, kendi üzerinde de kontrolünün olması anlamına gelmektedir. Böylelikle kişinin tatmin olma duygusunda artış, stresinde azalma, ruhsal anlamda iyi hal ve yaşamsal performansının artışı sağlanmış oluyor. En basitçe kişiselleştirme, mekanların kişiler tarafından daha yaşanabilir hale getirilmesi olarak tanımlanabilir (Wells, 2000).

Kişiselleştirme kişinin yaşadığı mekana-yere-çevreye bağlanmasını artırır (Wells, 2000). Yapılan bir çok araştırmada evin, kişinin kendisin bir yansıması olarak görüldüğünü ortaya çıkartmıştır. Bu nedenle, insanlar evlerine çok fazla bağlıdırlar (Wells, 2000, Cooper, 1976). Kişi, toplum içindeki statüsünü ortaya koymak için öncelikle kendi yaşam alanı ile ilgili kişiselleştirme yapmaktadır. Kendi imajını yansıtmak için evi üzerinde değişikliklere gider. Sokağında benzeri olmayan bir eve sahip olma isteği, kişinin kendi bireyselliğini ve özelliğini ortaya koyma ihtiyacından kaynaklanır (Cooper, 1976). Kişiselleştirme yetisi, bir mekana-yere-çevreye yeni gelen bireylerin, çevrelerine adapte olmalarına bu yolla yardımcı olmaktadır (Wells, 2000).

Evin kendisi kadar evin içinde yapılan dekorasyon, kişinin hem kendi karakterinin izlerini, hem de yoğun semboller taşıyan mekanlardır. Yatak odasında bu eğilim çok daha rahat fark edilebilir (Cooper, 1976). Yatak odaları oldukça etkileyici ve kişisel mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir gencin odası, içinde bulunduğu yetişkinlikle çocukluk arası dönemin geçiş zorluklarını ve farklı bir birey olarak kişiliğinin oluşmaya başlamasının izlerini yansıtır. Bunun yanında yetişkinler için de yaşam alanı (salon), kişinin sosyal kimliğinin bir yansıması olarak karşımıza çıkar. Çünkü bu mekan, misafirlerin içerisine davet edildiği, kişinin kendisinin-ailesinin tanıtıldığı ve aile dışı bireylerle iletişime geçildiği alandır (Cooper, 1976). Bu noktada kişiselleştirmenin yaş ve değişen role göre farklılaştığı sonucuna ulaşılabilir.

Mekanın kendisinin özel olabilmesi gibi, özel mekan sınırları görünmez olan ve bir mekanın içinde yer alan bir iç mekan da olabilir. Mobilya, özel alana yerleştirilmez. Yerleştirilen mobilya ya da objeler o mekanı özel kılar (Habraken, 2000). Örneğin, pazar sabahları gazete veya kitap okunan bir alan, kişi için özel hale gelmiş olabilir. Bu alan, kişinin özel eşyalarını diğer mekanlara göre daha yoğun olarak taşır. Kişinin oturmayı sevdiği o alanda, ona ait toka, takı, gözlük, not, kitap gibi nesnelere rastlamak mümkündür. Kişi, yerinde bulamadığı bir nesneyi aramaya ilk önce sınırları görünmeyen o özel mekanda başlar.

Bir mekanın kişiselleştirmesinde, kişinin içinde bulunduğu ruhsal durum ve cinsiyet önemli faktörlerdir. Kadınların yaşam alanları ile erkeklerin yaşam alanları arasında farklılıklar mevcuttur (Graumann, 2002). Kadınlar, yaşam alanlarının kişiselleştirilmesine erkeklerden daha fazla önem verirler (Wells, 2000). Bu noktada erkekler mekanları kişiselleştirmez anlamı çıkarılmamalıdır. Kadınlar, mekanları daha içsel veriler kullanarak kişiselleştirmektedirler. Kadınlar fotoğraflar, mektuplar, armağanlar gibi daha çok kişisel ilişkiler ile bağlantılı sembolleri kullanırken, erkekler spor aktiviteleri, eğlence ekipmanları gibi sembollerle kendi mekanlarını kişiselleştirirler (Wells, 2000). Çalışma mekanlarının kişiselleştirilmesinde, kadın ve erkek arasında farklılıklar gözükmektedir. Kadınlar çalışma alanlarını kişiselleştirirken, genellikle kişisel objeleri ve çiçek, poster gibi estetik buldukları nesneler kullanmaktadır. Erkekler ise çoğunlukla, aile bağları ve kendi başarıları ile ilgili objeler kullanmaktadırlar (Wells, 2000).

Kişiselleştirmenin derecesi o yerin kurgusunun ne kadar değişebildiği, onu deneyimleyen kullanıcıların ne kadar değiştirmek istediği, bu değişimden nasıl bir

çıkar ya da fayda görecekleri, sosyal normlar ve yönetimsel kuralların bu değişimlere ne kadar izin verdiği ile ilgilidir (Lang, 1987).

2.2.4. Egemenlik alanı

Egemenlik alanı, bir bireyin ya da grubun kullandığı ve herkese açık olmaması adına savunduğu, sınırlandırılmış mekan ya da alan olarak tanımlanabilir (Hall, 1966, Proshansky & Ittelson & Rivlin, 1976). Egemenlik alanının sınırları net değildir. İnsanlarda farklı zaman ve yerlerde farklı farklı egemenlik alanları oluşmaktadır. Bu nedenle, egemenlik alanının geçici bir yanı mevcuttur. Böyle bir bakışla egemenlik alanı üç ana başlık altında özetlenebilir. Bunlar sabit egemenlik alanları, geçici veya durumsal egemenlik alanları ve ego merkezcil egemenlik alanlarıdır (Edney, 1976).

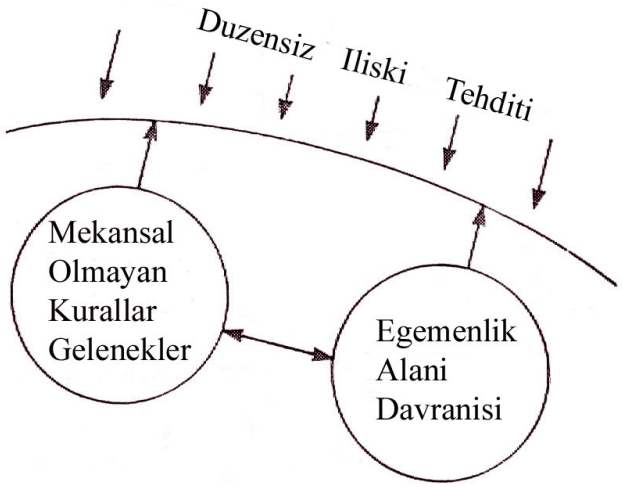
Ego merkezli egemenlik alanı, kişisel mekan olarak ortaya konulan tanımlamaya karşılık gelmektedir. Sabit egemenlik alanları kişinin evi odası gibi mekanları anlatır.

Mekan ya da alan üzerinde bir kontrol oluşturma, giriş çıkışlara sınırlama koyma, o alanı kapama, egemenlik alanı davranışının göze çarpan özellikleridir (Habraken, 2000). Mekana sınır koyma işi, işaret ve sembol ile yapılır. Bu semboller ve onların yan yana gelişleri, diğerlerinin hatasız bir şekilde okunabileceği kolaylıkta ve basitliktedir. Bu basitliğin temel nedeni, mekanın dilinin evrensel olmasıdır (Lawson, 2001). Fakat, bir alanın egemenlik alanı olabilmesi için fiziksel anlamda sınırlandırılması ve bu sınırların birey ya da grup tarafından kontrol edilebilmesi gerekmektedir (Habraken, 2000). Örneğin, eski kentleri çevreleyen duvarlar bu kontrolü ve görsel sınırı örnekler (Habraken, 2000). Ama Berlin Duvarı ve Kıbrıs adasının durumu ise fiziksel sınırları aşan, varlığını ve gücünü ortaya koyan bir egemenlik alanı davranışının temsilidir.

Bir yerin sınırları semboller ile belirli olsa da, üzerinde kontrol yoksa o yer işgal edilebilir. Örneğin, kendi evindeki odasını evlilik, kendi kendine yaşama vb. sebeplerle terk eden bireyin odası fiziksel anlamda hala bir mekandır ve sınırları vardır. Fakat, bireyin artık mekan üzerinde kontrolü ve giriş çıkışı sınırlandırma gücü yok olmuştur. Bu durumda bireyin kişiselleştirerek kendine özel kıldığı alan istilaya uğrar. Birey uzun zaman sonra odasına geri döndüğünde, egemenlik alanı davranışı, kendisini, sinirlenme, üzülme ve o mekanı eski haline döndürme gibi duygu ve faaliyetlerle gösterir.

Detaylı bir egemenlik alanı davranışı tanımlamasında Altman, egemenlik alanı davranışının ben-diğerleri sınırı koyulan bir mekanizma olduğunu söyleyerek kişiselleştirme ve işaretlemenin bir anlamda birey ya da grubun iletişimi olduğunu ortaya koymaktadır (Altman, 1975). Sommer ise egemenlik alanını, korunan kişiselleştirilmiş alan olarak tanımlamaktadır (Edney, 1976).

Bu tanımlamalarda sahiplenme hakkı bulma, o yeri benimseyerek kişiselleştirme, izinsiz gireceklere karşı bir savunma ve aynı zamanda temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması, bilişsel tatminin oluşması fikirleri net bir şekilde görülmektedir (Edney, 1976, Lang, 1987) (Şekil 2.8). Bu alan içindeki insanlar, o yeri kontrol eder ve savunurken bir anlamda da kendilerinin tanımının yapıldığı bir alan oluşturmaktadırlar.

Şekil 2.8: Egemenlik alanı davranışı modeli (Brower, 1980)

Egemenlik alanı içinde, birey kendisini güvende hisseder. Bu kişiye istediği gibi hareket etme yani seçim yapma ve ortamı kontrol etme şansı verir. Bu nedenle, egemenlik alanı, mahremiyet ihtiyacını destekler (Edney, 1976).

En temel korunan alan kişinin kendi yatak odasıdır (Ng, 1998). Çünkü kişinin, fiziksel ve sosyal anlamda dokunulmasından en az hoşnut olacağı yer kendi odasıdır. Aynı zamanda işaret ve semboller de kişinin kendi odasında oldukça belirgindir.

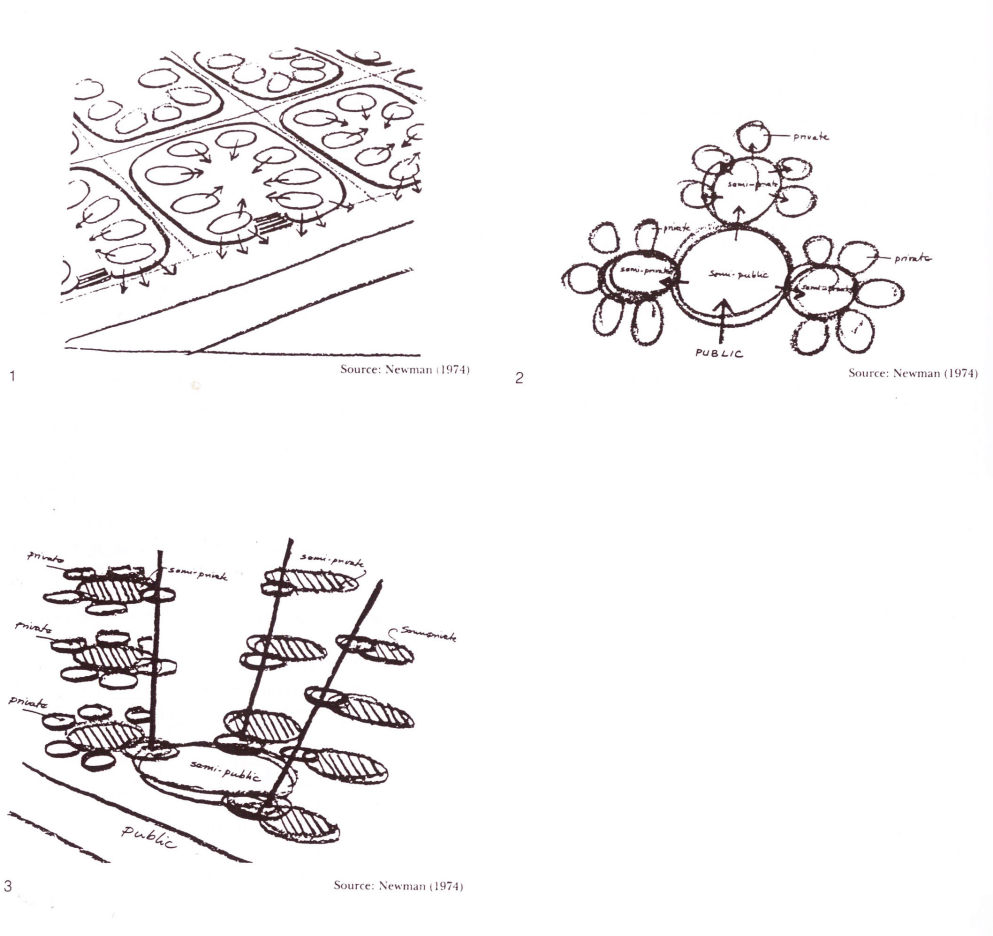
Grup ve toplum olma hissi çoğaldığında o alan toplu olarak korunur ve grubun ortak kararlarını gösteren davranış ve işaretler görmek mümkün hale gelir (Şekil 2.9). Yani kişinin özel alanı gibi grubun ortak kullanım mekanı olan kamusal alan da bir egemenlik alanı haline gelir (Hall, 1966).

Şekil 2.9: Gruba ait bir alanın benimsenmesi ve korunması örneği

Ailenin yaşama mekanı içinde, bilinçli ya da bilinçsiz belirlenmiş alanlar mevcuttur. Bu alanı kullanacak kişi, toplum içinde fiziksel, zihinsel ve duygusal anlamda benzer olan aile bireyleridir. Fakat, yine de birey, kendisinin saydığı alanı bir başkasının kullanmasını istemeyecektir. Örneğin; bir ailedeki bireylerin yemek masasındaki yerleri çoğu zaman belirlidir. Masadaki yerine oturulan birey rahatsızlığını dile getirir ve kendi yerini geri ister. Egemenlik alanı davranışında geçerli olan sinirlenme, kendi alanını korumak isteme durumu günlük yaşantıdan bu tip basit örneklerde dahi kendisini gösterir.

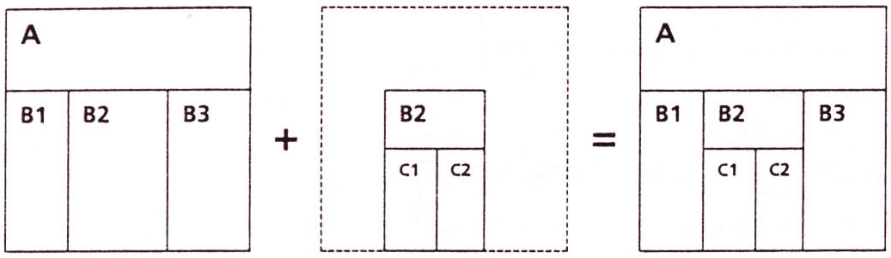
Egemenlik alanı kendi içinde farklı güçleri olan eşikler barındırır (Şekil 2.10). Egemenlik alanı davranışının en temel özelliklerinden koruma ve giriş çıkışı kontrol etme durumu bu eşiklerin oluşumuna sebep olmaktadır. Egemenlik alanında kamusaldan özele bir hiyerarşi mevcuttur. Bu hiyerarşi, kendi içinde tekrar sınırlar oluşturarak, yarı kamusal ve yarı özel diye adlandırılan diğer egemenlik alanlarını meydana getirir (Habraken, 2000).

Şekil 2.10: Mahremiyet eşikleri (kamusal-özel mekan şablonu) (Newman,1972)

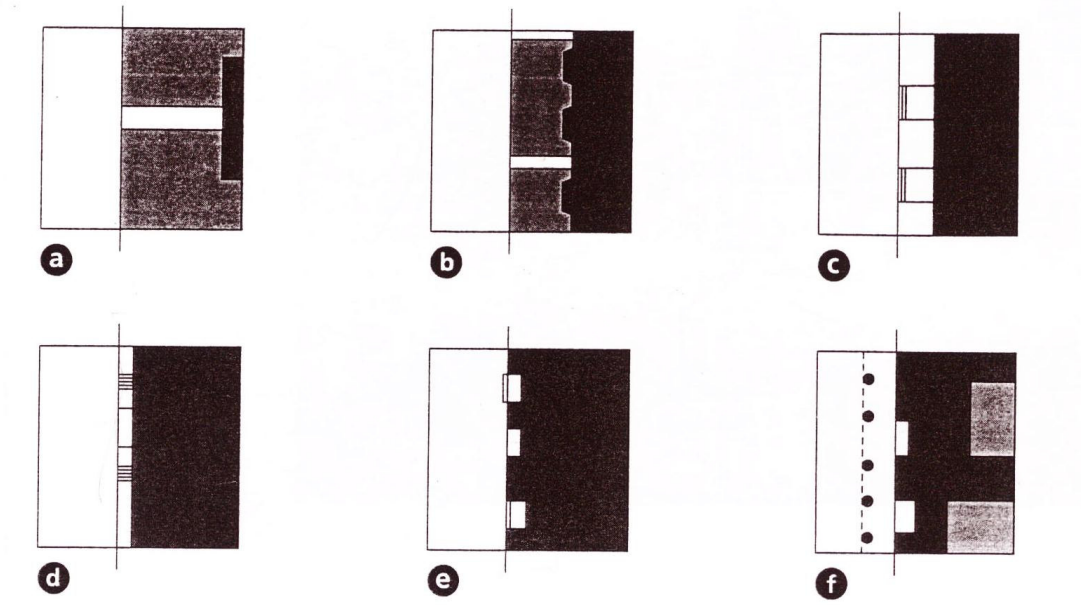
Örneğin; kişinin çalıştığı ofis binası bir anlamda kişinin egemenlik alanı haline gelmiştir. Kişinin, ofis binasının içine ya da ofis içinde kendisine ait olan bir odaya bir başkasının girmesi durumunda ortaya koyacağı egemenlik alanı arasında bir ayırım görülmektedir. Birey, kendi odasına girildiğinde daha rahatsız olacaktır. Çünkü o mekan binaya göre özel bir alanı temsil etmektedir. Koridordan geçen birinin varlığı da kişiyi rahatsız edebilir, fakat kişinin kendi odasında bir başkasının olması durumuna göre etkisi daha azdır. Sokaktan binaya, binadan koridora, koridordan odaya devam eden bir zincir görünmektedir. Bu zincirin halkaları giderek büyümektedir ve giriş izinleri gittikçe sıkılaşmaktadır.

Tüm bunlara tam ters yönden bakılarak özetlendiğinde, özel alandan kamusal alana geçişte kontrol zayıflamaktadır ve izin alma gereği ortadan kalkmaktadır. Fakat, bunun tam tersinde, kurallar da tam tersine dönmektedir. Yani kamusal alandan özele her eşik atlandığında izinler sıkılaşmaktadır. Buna alansal derinlik (Şekil 2.11) de denebilir (Habraken, 2000).

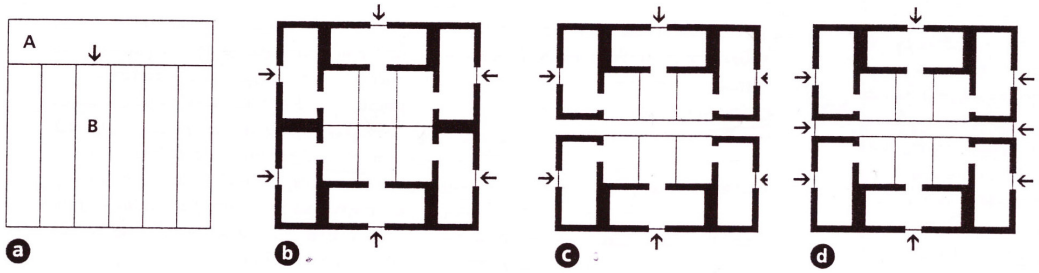
Şekil 2.11: Egemenlik alanı derinliği (Habraken, 2000)

Her mekanın kendine has bir eşiği ve egemenlik alanı varmış gibi görünse de bu doğru değildir. Egemenlik alanının durumu ve eşiği o ana, bulunulan yerin diğer yerlerle olan ilişkisine bağlıdır. Burada önemli olan referans ve başlangıç noktasının neresi olduğudur. Örneğin, bir otelin lobisindeki birine göre bulunduğu alan kamusal bir alandır. Oysa, yoldan geçen birine göre bulunduğu yol kamusalken, otelin lobisi yarı kamusal bir alanı temsil eder. Yani bir mekan, aynı zamanda hem kamusal, hem de özel bir alan olabilmektedir. Bu nedenle de mekan hiyerarşilerini değişmez ve sabit mekan olarak ele almak hatalı olabilmektedir. Kamusaldan özele geçişteki ara yüzde yer alan yarı kamusal ve yarı özel mekanların boyutu ve yoğunluğu da sabit değildir. Örneğin, kırsal bir alanda müstakil evde bulunan bahçe yarı kamusal bir alanı tanımlar, bahçeden verandaya geçiş, yarı özel mekanı ve en sonunda yer alan ev de özel mekanı tanımlar. Bu yerleşimlerde bahçe ve veranda kendi anlamını ve varlığını vurgular büyüklüktedir. Ama, kırsal yerleşimden kente yöneldiğimizde yerleşim tamamen değiştiği için, kamusaldan özele geçen eşikler tamamen yok olmasa da, kırsal alandaki müstakil evden farklılaşır. Örneğin, İngiliz teras evleri ve Hollanda'nın kanal evlerinde kamusaldan özele geçiş yüksek merdivenlerle sağlanır (Habraken, 2000). Bu noktada sınırı ortaya koyan, doğal bir büyüklükten çok mimari ve sembolik bir öğedir. Fakat, bu iki örnekte de merdivenin yeri ve yönü değişerek bu eşik alanlarının boyutunu ve buna bağlı olarak da orada süregelen yaşamı etkiler özelliktedir (Şekil 2.12).

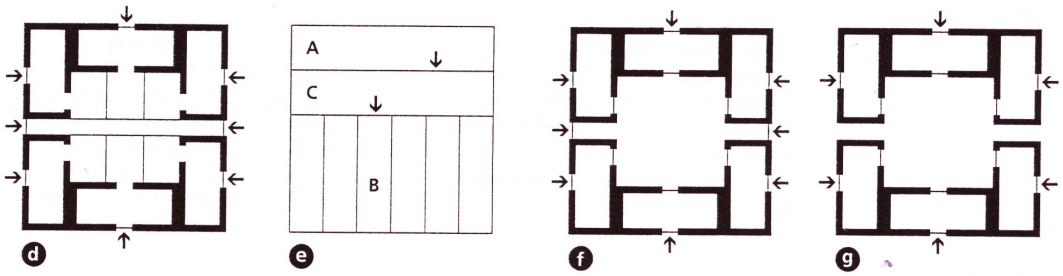
Şekil 2.12: Kamusal-özel arası yarı kamusal mekanların boyut ve kullanım farklılıkları (Habraken, 2000)

Benzer şekilde, blok düzeninde de kamusaldan özel alana geçişler sabit değildir. Açılan her kapı veya ortadan kaldırılan her geçiş, mekanın hiyerarşisini etkiler. Örneğin, tamamen kapılı iç bahçelerden oluşan bir blokta herkes kendi dairesinin arkasındaki bahçeyi kendi yarı özel mekanı olarak görür. Fakat, bu bahçelerin ortasından geçen ve sadece blok kullanıcılarına açık olan bir kapı, bu yarı özel mekanı biraz daha yarı kamusal alana doğru yaklaştırır. Daha da ilerleyerek blok kullanıcılarına açılan bu kapıları kaldırdığımızda, bahçe çok daha kamusal hale gelmeye başlar. Çünkü, bu ara yoldan herkes geçebilir. Bu da o özel mekanın kamusallaşmaya başlamasına neden olur (Şekil 2.13).

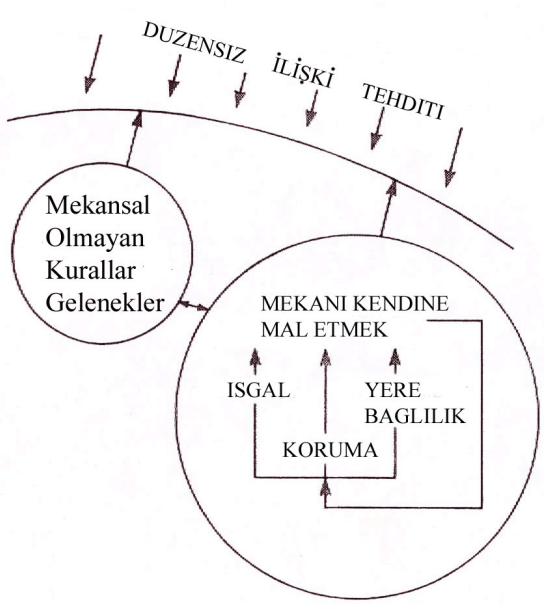
Şekil 2.13: Bloklarda kontrollerin azalmasıyla değişen özel-kamusal alanlar (Habraken, 2000)

Aynı blokta sınırları belirli arka bahçe duvarları ortadan kaldırıldığında bu mekan ortak bir mekan haline gelir ve daha kamusal bir alan olur. Açılan veya ortadan kaldırılan her geçiş mekanı daha kamusal bir hale dönüştüreceğinden alanın bireyler tarafından korunmasını azaltacaktır (Şekil 2.14).

Şekil 2.14: Kontrollerin seyrekleşmesi ve mekanın kamusallaşması (Habraken, 2000)

Egemenlik alanının mahremiyet ile olan ilişkisi de önemlidir. Yarı özel/kamusal alanlar, özel/kamusal alanlar, çizdikleri fiziksel sınırlar ile aynı zamanda o mekanın mahremiyet düzeyini de belirlerler. Buna paralel olarak geçişleri sınırlandırılmış ve vurgulanmış mekanlarda daha fazla koruma ve kişinin stresinde artış söz konusudur (Brower, 1980). Örneğin; kişinin kendi yatak odasında kendi yatağında yatan birine karşı duyarlılığı, salonda kanepede yatan birine olan duyarlılığından kat kat fazladır. Bu noktada egemenlik alanı ve stres arasındaki bağ, egemenlik alanı ve mahremiyet arasındaki bağ ile paralellik göstermektedir.

Şekil 2.15: Geliştirilmiş egemenlik alanı davranışı modeli (Brower, 1980)

Aynı zamanda özel mekanlardan yarı özel, yarı kamusal ve son olarak geçilen kamusal mekanlarda bireyin mekan üzerindeki kontrolü, değiştirme gücü ve özgürlüğü de değişmektedir. Özel mekanlar kişilerin davranış ve hareket özgürlüğünün ve değişiklik yapabilme yetisinin ve kararının en yüksek olduğu mekanlarken, kamusal mekanlarda bu kavramların gücü azalmaktadır (Brower, 1980). Bunun bir nedeni de kamusal mekanlarda toplum olma hissinin bulunması ve ancak grupça kabul görülen değişikliklerin yapılabilmesinden kaynaklanmaktadır. Kamusal alanlar, mekanın öz ve sembollerini taşıdığından bireylerin değiştirme eğilimleri de mekanın özünü korunması için daha az başvurulan bir davranıştır. Kimi kültürlerde mekanın kullanımı yaş, cinsiyet veya sosyal gruba göre kısıtlanmıştır. Bu noktada bireyin çevresini değiştirebilme şansı da yok olmaktadır (Brower, 1980).

2.3. Bölüm Sonucu

İnsanın yer ile arasındaki bağın oluşumunun ortaya konulabilmesi için öncelikle insanın çevresi ve diğer insanlar ile ilişkisinin nasıl oluştuğunun ortaya konması gerekmektedir. İnsanın yere bağlanma süreci ancak insan davranışı ve insanın çevresi ile iletişimine temel olan mekanizmalar bilindiğinde tartışılabilir.

Bu nedenle, bölümde öncelikle insan davranışının oluşumu incelenmiş ve insanın çevresi ile mahremiyet, kişisel mekan, özel mekan, kişiselleştirme mekanizmalarını kullanarak nasıl iletişim içine girdiği tartışılmıştır. Bu mekanizmalar, kişinin bireyselleşme ve seçim yapabilme durumunu sağlar. Bölümde ayrıca, mekanların biçimini ve boyutunu etkileyen kişilik, kültür, yaş, cinsiyet faktörleri incelenmiştir.

Kişi bu mekanları, sahip çıktığı bu alanının sınırlarını vurgulamak, kendisini diğerlerinden ayırmak için şekillendirir. Bunu, kendisini yansıtan semboller ile yapar. Bu nedenle bölümde, sembol yaratma niteliği ile mimarlığın en güçlü iletişim aracı haline geldiği ortaya konmuştur. Çünkü bu mekanizmaların işleyişini ve gerekçelerini bilmek, doğru çevreler ve yapılar yaratma hedefi olan tasarımcılar için önemli bir konudur.

Üçüncü bölümde; insanın, bu bölümde tartışılmış olan mekanizmaları kullanarak oluşturduğu yer hissi ve yere bağlanma durumu tartışılacaktır.

3. İNSAN-ÇEVRE ARASINDAKİ BAĞIN OLUŞUMU VE YERE BAĞLILIK KİŞİSELLEŞTİRME İLİŞKİSİ

Bu bölümde, insan ve çevre arasındaki bağın oluşumu ve yer hissi kavramı tartışılmıştır. Öncelikle, farklı yer tanımları ile yerin özellikleri ortaya konarak yer hissi kavramı açıklanmıştır. Daha sonra yer hissini oluşturan yer kimliği, yer bağlılığı ve yer bağımlılığı kavramları detaylı olarak incelenmiştir. Son olarak da yere bağlılık ve kişiselleştirme kavramları arasındaki ilişki incelenerek, farklı çalışmalarda bu kavramların durumu incelenmiştir.

Tüm toplumlarda ortak olan kabulherkesin bir yere ihtiyacı olduğu fikridir (Hay, 1998). İnsan olmak, değerli yerlerle dolu olan bir dünyada yaşamaktır. İnsan olmak, yerinizin olması ve yerinizi bilmektir (Relph, 1976,1993). Bu noktada yer insanın ayrılmaz bir parçasıdır (Manzo, 2003).

Yer, insan ya da obje tarafından kullanılan anlam ve değer bağışlanmış mekanın bir parçasıdır. Mekanın anlamı çoğu zaman farklıdır. Çünkü kişinin algısı, nesnelerin uzaysal birlikteliği ve ilişkileri farklı durumlarda farklılık göstermektedir (Madanipour, 1996). Her birey çevresini farklı şekilde yorumlar ve anlamlandırır ama bu farklılık, bireyin ya da grupların nasıl davrandığından değil, çevrelerini nasıl algıladığından kaynaklanır (Proshansky & Ittelson& Rivlin 976).

Coğrafi bir tanımlama yeri anlatmaya yetmez. Coğrafya sadece yerin bir parçasıdır. Aynı zamanda yer fikri sadece o yerin fiziksel karakteristiği ve bu karakteristiğin insan davranışı üzerindeki etkisi ile de anlaşılamaz. İnsanlar çevrelerine anlam yüklerler ve farklı aktiviteler ile belirli çevrelerle iletişim ve ilişki içerisine girerler. Bireylerin toplum içersinde farklı rolleri vardır. İnsan, yaşadığı toplumun kuralları doğrultusunda hareket eder. Bir başka deyişle, yerin kendi fiziksel durumu o yerde geçen aktiviteler ve o aktivitelerin kavramsal yanı gibi faktörler de yerin tanımı içerisine girer (Devine, 1997).

Mekanın var olmasını sağlayan onun dördüncü boyutu olan zamandır (Madanipour, 1996). Mekanlar, o mekanda yaşanan zamanın katmanlaşması ile "yer" haline gelirler. İnsanların, onları diğer insanlarla birbirlerine bağlayan bir geçmişi ve bir geleceği vardır. Bu yaşanmışlık, insanları ve yerleri birbirine bağlar. Bu, insanların kendilerini tanımlamalarını, diğerleri ile deneyimlerini paylaşmalarını ve böylelikle de kendilerini ve toplumlarını şekillendirmelerini sağlar (Crang, 1998).

Yer kavramı günümüzde, kesin sınırları olan bir parçayı tarif eden , fiziksel ve coğrafi bir ortam ya da bölgeyi tanımlamaktan çok, sosyal etkileşim ve ortak hafıza bağlamında akışkan, değişken, dinamik özellik gösteren bir çerçeve içinde incelenmektedir (Kyle, 2004).

Yer, coğrafi anlamda sınırları ve belli bir yerelliği olan, içinde yaşayan bireylerin sıklıkla kullandığı, değişimlerin farkında olduğu küçük ya da büyük, kentsel ya da kırsal, dağlık ya da ovalık, soğuk ya da sıcak iklimli alan olarak değişik kombinasyonların yan yana gelişi ile tanımlanabilir (Hay, 1998). Yer, kavrayışın oluştuğu, o çevreyi deneyimleyen insanların davranışlarını etkileyen çevresel deneyimin bir birimidir.

Yer kelimesi, fiziksel büyüklük, somutluk, semboliklik, bilinen ve deneyimlenen veya daha henüz deneyimlenmemiş olan gibi birçok boyutu içinde taşır. Aynı zamanda yer, kullanıcıların kişisel, sosyal, kültürel süreçlerinden etkilenir. Bu nedenle yer, çok boyutlu fiziksel ve çevresel psikolojik niteliklerle tanımlanır. Yer, insanların birbirleriyle ve çevreleriyle iç içe geçmesi ile oluşur (Pretty, 2003). Bu noktada "yer"de olmak kişinin fiziksel ve sosyal anlamda kendini evinde hissetmesi durumunun tanımıdır (Harries, 1993). Günlük hayatımızda da “ben artık yerimi buldum”, “ben burada kendimi buldum” gibi cümlelerle ortaya konulan mesaj, yukarıda tanımlanan yer özelliklerinin günlük sokak dilindeki karşılığıdır.

İnsan- yer ilişkisi, kimi zaman bilinçli kimi zamn bilinçsiz oluşan bir durumdur. Bunun bilinçli olan yanına bakıldığında, aslında kişi kendine yakın olan yerlerde kendisini rahat ve güvende hisseder; ama bu hisler oluştuktan sonra olayın bilinçsiz gerçekleşen yanı oluşmaya başlar (Manzo, 2003). İnsanlar çoğunlukla yaşadıkları yer hakkında duygulu ve coşkulu hislere sahiptirler. İnsan kendi kişiliğini burada şekle sokar ve oraya bağlanır ve bir şekilde insanın hayatının amacı haline gelir. Bu birleşme ve bağlanma insanların orada kendilerini rahat ve güvende hissetmelerine

sebep olmaktadır (McAndrew, 1998). Bu da bireyin ya da grubun sosyal ilişkilere dahil olmasıyla başlamaktadır. Bu süreç, bireyin ya da grubun yaşadığı yerden ve toplumdan tatmin olmasının çok daha ötesinde bir olgudur. Bu süreç, o toplumun içinde insanlara daha fazla davranış bağımsızlığı, güven, kendini ifade etme isteği ve olanağı vermektedir. Yerden menun olmanın sosyal yanı çoğu zaman fiziksel yanınından daha çok önemsenmektedir (Fried, 2000). Bireyler sosyal ilşkileri fiziksel konforun üzerinde tutmaktadırlar.

Yere ilişkin kapsamlı bir tanım şu özellikler ile yapılabilir:

- Yer, sadece geometrik mekan veya coğrafi bir alan değildir.
- Mekana anlam ve değer yüklenmesi ile mekan yere dönüşür.
- Yer bir geometriyi tanımlamaktan çok, insanların iletişimi ve etkileşimi sonucu ortaya çıkan sürekli değişen gelişen bir olgudur.
- Yer kavramı, coğrafyadaki insan davranışı ve coğrafyanın insan davranışı üzerindeki etkisi biçiminde gündeme gelmektedir.
- İnsanların yer ile olan ilişkileri bilinçli ve bilinçsiz davranışlar şeklinde oluşmaktadır.
- Yer-insan ilişkisinin bilinçli olan kısmı kişinin mekan üzerinde değişiklik yapması durumudur. Bu da yeri kişiselleştirmeye karşılık gelmektedir.
- Yer-insan ilişkisinin bilinçsiz olan yanı, kişinin mekan ve mekandaki insanlarla beraber değişmesi ve mekana anlam yüklemesi eylemidir.

Yer hissi, farklı araştırmacılar tarafından farklı yönleriyle incelenmektedir. Yer hissi oldukça geniş ve farklı tutumlarla oluşabilecek yeni çerçeveleri barındıran bir yapıdır. Fakat, bunlar temelde üç ana başlık altında toplanabilmektedir. Bunlar: yer kimliği, yere bağlılık, yer bağımlılığıdır (Kyle, 2004; Jorgensen, 2001).

3.1. Yer Kimliği

Yer kimliği yerin önemli bir bileşenidir. Proshansky' nin (1978) tanımı ile yer kimliği, kişinin kendi kimliğinin bilinçli ve bilinçsiz düşünceler, inançlar, tercihler, duygular, değer yargıları, amaçlar, davranış eğilimleri ve beceriler gibi birçok yanını kapsayan

kompleks örüntüsünün fiziksel çevre boyutu ile tanımlanmasıdır (Jorgensen, 2001, Kyle, 2004).

Yer kimliği, kişinin kimliğinin bir yönüdür (Laufer, Proshansky, Wolfe, 1976). Bu noktada kişinin kendi kimliği, davranış ve becerileri önem kazanmaktadır. Kişi, kendisi kadar diğerlerini de içine alan yer sebebiyle, kendisini tanımlamak için çaba sarf etmektedir (Proshansky, Ittelson, Rivlin, 1976). Aynı zamanda kişi, deneyimlerini yerin içinde yaşamaktadır. Bu durumda yer, kişi için anlam ifade etmeye başlar. Bu noktada, yerin kişi için mahremiyetinin oluşması söz konusudur (Laufer, Proshansky, Wolfe, 1976). Böyle bir bakışla çevre, kişiye kendi kimliğini ifade etme ve aynı zamanda doğrulama imkanı sunmuş olmaktadır.

Yer kimliği kişinin kendisi ve fiziksel çevresi ile arasında kurduğu bilişsel bağ olarak tanımlanabilir (Kyle, 2004). Yer kimliği bir bireyin kavrayış, inanç, bakış açısı ve düşüncelerinin belirli bir yerde ele alınması olarak da düşünülebilir (Jorgensen, 2001).

Yer kimliği çevreye karşı sorumlu davranışa sebep olan güçlü ve pozitif bir kavramdır. Yer kimliği, duygusal ve sembolik anlamlar olarak da adlandırılabilir. Yer kimliğinin oluşumunun ve gelişiminin altında sosyal bir bileşen bulunmaktadır (Kyle, 2004). Toplum olma hissi, yer kimliğinin en önemli bileşenlerindendir. Bu durum hemen oluşmaz. Zaman içinde ve kademeli olarak birey bu noktaya ulaşır. Bu, bireyin hem fiziksel hem de toplumsal çevreye alışması, kendisini bu grubun bir parçası ve grubun özelliklerine sahip bir birey olarak görmesi ile mümkündür.

Kimlik birbiriyle bağlı üç faktörle değerlendirilebilir. Bunlar, fiziksel çevre, gözlemlenebilir aktivite ve işlevler, anlam ve sembollerdir (Devine, 1997). Bunlar deneyim ve davranışı oluşturmaktadırlar.

Kimlik ve Semboller: Sembol, objenin görünen gerçekliğinin daha da ötesinde, onun arkasında var olan gizli ve derin bir anlam ifade eder (Cooper, 1976). Doğal bir maddenin bir objeye çevrilmesi ve bu bağlamda nesneye anlam yüklenmesi eylemi, sembol kavramını oluşturmaktadır. Bu bağlamda da objeler insanların sözsüz iletişimini sağlayan araçlar haline gelmektedir. (Richardson, 1980).

Kent, insanlarla sözsüz bir iletişim içindedir; insanlara ondan ne beklendiğini, nerede, ne zaman, kiminle olması gerektiğini hatırlatır. Bu noktada, mimarlık bir araç haline gelmektedir. İnsanlar çevrelerini anlayabilmek için çevrelerini okumaya ihtiyaç duyarlar ve bu da ancak mimarlığın oluşturduğu sembol ve anlamlarla mümkündür.

Böylece mimarlık insanlar için bir iletişim şekli haline gelmektedir (Mazumdar, 2000). Yer kimliğinin oluşmasında ve yapısal çevrenin oluşturulmasında mimarlık en önemli araçlardan biridir.

Yuva kavramı, fiziksel anlamda bir barınağı tanımlarken, sosyal anlamda kişisel sembolü, korumayı ve sahiplenmeyi tanımlamaktadır. Konut tipolojilerinden apartman ve müstakil evle bu mimarlık-sembol ilişkisi örneklenebilir. Apartman, sembol olarak çoklu kullanımı yansıtır ve çoğu zaman kişiler tarafından gerçek bir ev olarak görülmemektedir. Apartman, içinde yaşayan herkesin aidiyetini kapsar ve bu anlamda kişinin kendi kimliğini yansıtmasını engeller. Apartmanlar ya da yüksek katlı konutlar geçici bir süre kullanılacak konut olarak görülür. Müstakil ev, yalnızca kişinin ve ailenin aidiyetinde olan bir yer olarak görülür ve sahiplenilir. Bu nedenle, kişi kendi imajını sembolik bir yol ile müstakil evde daha net olarak yansıtabilir.

Kimlik, yerleşimlerin görsel imajlarını fiziksel ve sembolik anlamda beslemeye devam eder. Yalnız, fiziksel formlar her ne kadar önemli olsa da bunlar sosyal ve alansal bir sistemin parçası içinde değerlendirilmelidir (Saleh, 1998). Çünkü altında gerçek bir anlam olmayan bir sembol, sadece görsel bir farkındalık yaratır. Oysa bir yerde, mekansal ve anlamsal olarak var olan sembol, fiziksel anlamda farklılık yaratmanın çok ötesinde bir amaca hizmet eder. Sembol, o yerde yaşayan insanlara ortaklık ve kendilerini tarif etmelerine yardımcı bir öğe konumuna gelir.

Örneğin, şehirleri çevreleyen duvarlar, orada yaşayan insanları çevrelediği için onlara aynı zamanda toplum olma hissi de kazandırır. Yerin kimliği ve görsel imaj öncelikle sosyal ve kültürel değerlere, sonra da alansal organizasyona bağlıdır. Bu imajlar, yerel ve daha geniş toplumlarla ilgili sosyal, politik, ekonomik, tarihi birçok konuyu içinde barındırır (Saleh, 1998). Dini yapıların gösterişli, büyük olması, plazaların günden güne yükselmesi hep verilmek istenen güç ve üstünlük mesajını sembolik ve anlamsal boyutta destekler. Kısacası, önemli olan, bir imajın oraya fiziksel olarak konmasından çok, onun toplum için sembolik bir değer ve anlam taşımasıdır.

Yer Kimliği- Bireysel Kimlik: İnsanlar çevreleriyle üç şekilde ilişki kurarlar. Çevrelerini kimliklendirerek, çevre tarafından kimliklendirilerek ve çevreyle beraber kendilerini kimliklendirerek. Çevredeki devamlılık hissi, kişisel olarak anlamlandırılmış nesneler, semboller orayı temsil etse de, aslında bir anlamda da o kişinin kimliğinin tanımını yapar (Devine, 1997).

İnsan psikolojisini oluşturan en önemli güç, bireyin kişiliğini yaratması ve o kimliği sürdürebilmesidir (Lawson, 2001). Literatüre göre yer kimliği aslında kişisel kimliğin bir alt kategorisi olarak görülür. Yerin kimliğinin gelişiminde devamlılık, diğerlerinden ayrılmak, saygı uyandırma fikirleri önemli yer tutar. Toplum ve yer arasında oldukça güçlü bir bağ vardır. Bu bağ, diğer tüm insanların kimliklerinin güçlenmesini, aynı zamanda, ortak değerlerin ve inançların oluşumunu sağlar (Mazumdar, 2000).

Kişisel bağlamda bir kent veya bir coğrafya ile zaman içinde oluşan iletişim ve yaşanmışlık, kişide bir alışkanlık ve bir sahiplenme durumunu doğurur. Birey, ilk önce, yaşadığı yeri anlar ve çözümler daha sonra yavaş yavaş yaşadığı yere bağlanmaya başlar; ama bu noktada henüz yoğun bir kişiselleştirme yoktur. Zaman içinde yaşadığı yer ve oradaki imaj ve görüntüler kişinin kendisinin sembolik bir uzantısı haline gelir. Kişi, bilinçsiz olarak kendisini o yer ile tanımlamaya ve bu bağlamda yaşadığı yeri kendisine ait özel bir eşya gibi korumaya başlar. O yerde gerçekleşen her türlü aktivite, olay ve sürece hassas bir hale gelir.

Kişi, yeri benimsediğinde yoğun kişiselleştirme ve yer ile birlikte değişme başlar. Bu noktada hem yer bireyi, hem de birey yeri değiştirmeye başlar (Bonaiuto, Bonnes, 2000). Çevreyle olan etkili iletişim sonrasında kişi kendisini yerle tanımlar veb kimliklendirir (Stedman, 2002, Twigger, 1996). Buna sosyal yer kimliği de denilebilir. Sosyal kimlik, tanımlı bir yerle tanımlanmış insanlar ve o insanların ortaklığıdır. İnsanlar bu öğeyi, kendilerini diğer insanlardan ayırmak için kullanır (Twigger, 1996). Bunun sonucunda "ben" sözcüğü, "burası" sözcüğü anlamına gelmeye başlar (Pretty, 2003). Yer kimliği, kişinin kendisini oraya aidiyet hissetmesine neden olur. Kişinin yaşadığı yerin adı bile toplum içinde diğerlerine karşı bir anlam ifade etmeye başlar. Çünkü, her yer, fiziksel varlığı ve onun içinde yaşayan insanların birbirleri ile olan ilişkileri ile bambaşka nesneler ve oluşumlar haline gelmektedir.

Yer kimliği, yeri diğer yerlerden ayırmaktadır. Fakat, tüm bunlara ek bir şekilde aynı yer, farklı insanlar için farklı anlamlar taşıyabilmektedir ve onların kimliklerine farklı noktalar katabilmektedir (Stedman, 2002). Bu farklılıkların sebebi sosyal faktörler veya orayı deneyimleyen kişinin geçmiş deneyimleri ile bağlantılıdır. Bunun yanında, böyle bir deneyim farklılığının yere farklı katkıları olduğundan, bu farklılık olumlu bir değişime ve gelişime sebep olabilmektedir (Bonaiuto, Bonnes, 2000).

Bazen kişisel olarak da bir ağaç altı o kişi için çok büyük bir anlam yüklenmiş olabilmektedir (Manzo, 2003). Ya da kaybedilmiş bir yakın ile oturulmuş bir bank ve orada yapılan özel bir konuşma, o yeri sadece kişi için özel bir yer haline getirebilir. Bu noktada toplumdaki diğerleri için yer içindeki o noktanın hiçbir özel değeri yoktur.

Bunun yanında ortak kullanım mekanları ve ortak deneyimler, bir yerde yaşayan insanlara ortak kimlik özellikleri kazandırmaktadır (Stedman, 2002). Bu noktada, toplum ve yer kimliğini belirleyeninin yine kişinin kendi kimliği olması, kişinin yerden ve yeri paylaştıklarından etkilenmesi, kişinin kendi karakterinin değişiminde de etkili olmaktadır. Sosyal iletişimin, o yerin ya da o yerde yaşayan herhangi birinin ya da grubun gelişimini sağlama gücünü içinde barındırması önemli bir oluşum konumundadır. Böylece yer insanların algılamalarını, bakış açılarını, düşünce tarzlarını, davranışlarını ve grup içinden ya da dışından diğerleri ile olan iletişimlerini etkileyebilecek bir noktaya geldiği için önemlidir.

Kimlik ve Aktivite-Deneyim: Proshansky'ye göre yerin kimliği şöyle açıklanabilir: Yer-mekanlar ve onların özellikleri, araçsal olarak insanın biyolojik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının tatmin edilmesini sağlamaktadır. Bir yerin kimliği, insanın fiziksel çevreyle gün gün deneyimleyerek oluşturduğu kişiselleşmiş bir oluşumdur (Devine, 1997).

Yerde yapılan ortak aktiviteler, kişilerde ortak hareket etme güdüsünü oluşturur. Bu sebeple insanlar, yere bağlanmaktadır. Bu ortak hareket ediş, insanların o yerde olan değişimleri de beraber yaşamalarına ve ona uyum sağlamalarına yardımcı olmaktadır. İnsanların toplu olarak aktivite içinde bulundukları yerlerde yaşanmışlıkla oluşan semboller, insanların yerin tamamına bağlanmalarını sağlar. Bu noktada, öncelikle kişinin kendi kimliği ile başlayan kimlik oluşumu, önce kişinin kendi evine, oradan sokağına, oradan da tüm yere olan hassasiyetini geliştirmektedir. Bu hassasiyet, kişinin yeri paylaştığı herkesi içerden biri olmak görmesine sebep olur ve dışardan gelenlere karşı o alanı savunmasına, o yerin kimliğini korumasını sağlar.

Bu nedenle, insanlar kendilerini yansıtan yerlerde yaşamayı tercih etmektedir. Bu bilinçli bir seçimdir. Kişi, yaşadığı yeri şekillendirmeye ve oraya aidiyet duygusu oluşmaya başlar. Bu durumda, yer kimliği fiziksel çevre hakkındaki duygusal ele alışlar tanımını üstlenmektedir (Manzo, 2003).

İnsanın çevresi ile olan bağı, sadece iletişimsel değil, aynı zamnda davranışsal da olabilir (Lawson, 2001). Birey, toplum içinde deneyim kazanırken, sözlü bir iletişime girmek durumunda değildir. Kişi, o mekan içinde var olarak ve o yeri deneyimleyerek de o yere bir anlam yükleyebilir.

Kimlik Değişim ve Seçimler: Kültürel ve doğal güçlerin oluşturduğu dinamik, yerleşimlerin değişmesine sebep olur. Kültürel yerleşimler, zaman içinde insanların ihtiyaçlarını sağlayacak biçimde tekrar tekrar değişerek biçimlendiği için oradaki insanlar çevreleri ile uyum içindedir. İnsanlar çevrelerini, bütünsel bir bakışla, daha önce gördükleri ve hatırladıkları doğrultusunda algılarlar. Yani insanlar, çevrelerini değiştirmiş bile olsalar, çevrelerini kendi kültürlerinin etkisi altında algılarlar. Her geleneksel çevrenin özel ve tek olan bir ruhu vardır. Bu bir anlamda o yerin kimliğini tanımlar. Özel yerler ve yapılar sembolik bir anlam taşırlar ve kişilerin mekan- zaman arasında yönlenmesini sağlarlar. O yerin algılanmasını sağlayan semboller veya doğal oluşumlar yok olduğunda kişinin algısı zayıflar ve kimlik yok olur (Antrop, 2004).

Tarihi ve geleneksel yerleşmeler grup kimliği oluşturur. Çünkü yerleşimler, sosyal geçmişi simgeler ve bu, orada yaşayanlar tarafından korunan bir oluşumdur (Devine, 1997). Rapoport'un da aslında tüm araştırmalarının başlangıç noktasını geleneksel çevrelere dayandırmasının nedeni de budur. (Rapoport, 1999).

Yerin farklılaşması (değişimi) uzun bir zaman dilimi içinde gerçekleşiyorsa uyum sağlama durumu ortaya çıkar. Fakat, sosyal kimliği oluşmuş bir yerde oluşan ani ve zorlamacı bir değişim, o sosyal çevre için negatif bir etki olarak algılanır ve reddedilir (Bonaiuto, Bonnes, 2000). Bu da orada yaşayan toplumun grup kimliğini zedeleyebilecek bir durum olması sebebiyle tehlikelidir. Çünkü, kişinin yer ile kurduğu bağ kimi zaman ani kopuşlarla tamir edilemez boyutlara ulaşabilir.

Kimlik Ev-Yuva Metaforu: İnsanın çevresi ile ilk iletişime geçtiği yer kendi evidir. Ev, dört duvarın üzerine konmuş çatıdan ibarettir ama o geometri, bireye ilk bağ kurma, güven içinde olma fikirlerini yaşatır (Mugerauer, 1994). İnsan ilk defa bir yere sahip olduğunu ve bir şeylerin parçası olduğunu evinde hisseder. Bu bağlamda ev, mikro ölçekte bir çevredir (Schulz, 1985). her şeyin ilki evde yaşanır, Örneğin, ilk mutluluk, ilk hareket, ilk tepki hep evde yaşanır. Evde yaşanan ilk deneyimler gelecek, yeni deneyim ve ilişkiler için de birer örnek oluşturur.

İlginç bir şekilde ev aslında dışarıya ait tüm verileri de içinde barındırır (Schulz, 1985). Ev; o yeri özel kılan kültürel, coğrafi, sosyal tüm özellikleri ve içinde geçen yaşantıdan, malzemeye, yüksekliğe, odaların konumlanışına kadar birçok veriyi içinde barındırır (Ng, 1998). Kaldı ki, evin fiziksel verilerden çok sosyal verileri içinde barındırması önemli bir özelliğidir. İnsanlar kendi evlerini, diğer yerleri, insanları, ilişkileri anlamak için bir anahtar gibi kullanmaktadırlar (Bachelard, 1957). İnsan olmanın temel ihtiyaçları evde öğretilir ve daha sonra kişi tüm bu öğrenilenleri deneyimlemek için dünyaya atılır (Schulz, 1985). Bu nedenle ev ve ilk deneyim, davranışların ve aktivitelerin oluşumunda önemli bir noktada durmaktadır.

Yer kimliği güçlenip insanlar arası bağ arttıkça, kişi, evi dışındaki alanı da -bu komşuluk ünitesi, mahalle ya da kentin tümü olabilir- yuvası olarak görür ve kent o noktada bireyin sembolü olarak karakter ve kimliğinin tanıtıcısı haline gelir (Fried, 2000). Yuva, bu noktada metaforik bir anlama bürünür. Evin yuvaya dönüşümü ve kentin kişiyi yansıtması ile ilgili olan süreçler birbirinin aynısıdır. Ev; güven, huzur, yakınlık ve günlük yaşamı vurgular. Bu duyguların oluşumu evde olma fikrini oluşturur; bu da kentin ya da sokağın ev haline gelmesi sürecidir (Manzo, 2003). Yani kişi evinde olduğu gibi yaşadığı yerde fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayabiliyorsa, o yer, sınırları oldukça geniş bir ev haline gelir.

Kimlik ve İç-Dış Diyalektiği: Her grup, kendisi için bir coğrafi alan belirler, bu alan içinde birbirine yakınlaşır. Her yer, gerek kendi coğrafi tekliği ve özgünlüğü ile gerek de o mekanın sosyal anlamı ile insanlarda bir bağ oluşturur. Bu iki verinin yan yana gelişi yer kimliğini oluşturur (Ramsay, 2003).

Bir yere dışardan gelen her grup, bir şekilde kendi kimliğini ortaya koyup kendi düzen ve çevrelerini oluşturtur. Bu çevrede, kendi geldikleri yerin yaşantısını oturtmuşlar, aynı zamanda o an yaşadıkları yere uyum sağlayan ve onun devamlılığını sağlayan bir oluşum gerçekleştirmişlerdir. Yaşadıkları yerde eski yaşantılarının bir ölçüde sembolik olarak devam etmesi onlara kendi kimliklerinin devam ettiği hissini vermiştir (Mazumdar, 2000). Çin Mahalleleri buna örnek gösterilebilir.

Yaşanmış ortak olaylar ve benzer deneyimler, kişilerde ortak olma, birlikte hissetme duygusunu oluşturmaktadır. Kişi, kendisini çevresi ile tek bir bütün olarak görmektedir. Kişi bu bütünlük içinde, kendisinin ya da grubun sınırlarını çizdiği alanı korur ve o alanda kendisini yansıtır. Bu noktada içeriden biri olmak fikri önemlidir.

Bu oluşumun var olduğu yerlerde kişi, dışarıdan gelen insana ya da gruba karşı kendi alanının savunur. Bunu da sembolleri kullanarak yapmaktadır. Kendi alanını tanımlayan semboller hem onu özgün kılacak, hem oraya kimlik verecek, hem de kişinin o yere aidiyetini destekleyecek, insan ya da obje ile oraya ait olmayanın da tanımını yapmış olacaktır (Ramsay, 2003). Bu korumacı tutumun bir sonucu olarak, yer kimliği yüksek çıkan kişilerde koruma ve restore etme ama değişikliğe karşı olma eğilimi görülmeye başlamaktadır. (Kyle, 2004).

3.2. Yere Bağlılık

İnsan, var oluşu ile bir yere sahip olmaz tam tersine kendine ait mekanı oluşturur (Pretty, 2003). Yer, mekana kişisel, grupça veya kültürel süreçlerle anlam verilmesi ile oluşmaktadır (Vorkin, 2001). Bu oluşum içinde insanın yer ile arasında oluşturduğu en önemli motiflerden biri de yere bağlılıktır.

Yere bağlılık, en genel tanımlama ile belirli bir coğrafi alan ve o alandaki bireylerin birbirleri ile olan etkili bağ ya da iletişimi olarak tanımlanabilir (Hidalgo, 2001, Gustafson, 2001, Stedman, 2002, Vorkin, 2001). Yere bağlılık; kavrayış, tercih veya yargılama ile oluşmaktadır. Etki ve duygu, bilgi ve inanış, davranış ve hareket kavramlarının karşılıklı etkileşimlerini içinde barındırmaktadır. Yere bağlılık, fiziksel çevreden çok, o çevrede oluşan güçlü sosyal ilişkiler ile zaman içinde oluşan bir yer bileşenidir (Jorgensen, 2001).

Bu bağın oluşumu ile ilgili bahsedilen veriler tanıma katıldığında yere bağlılık, insanlar ve/veya gruplarla sosyal fiziksel çevreleri arasında davranışsal, etkili ve bilişsel bağlarla kimi zaman farkına varılmadan oluşan, yıllarla ve deneyimlerle gelişen, pozitif bağlar, olarak tanımlanabilir (Harris, 1996, Ng, 1998, Manzo, 2003). Bu, pozitif bir bağ olarak görülmekle beraber yere olan duygusal ve coşkulu hisleri tanımlamaktadır (Hidalgo, 2001; McAndrew, 1998).

Yere bağlılık, bireyin belirli bir sınırı olan mekanda kendi imajını ve toplumsal kimliğini hissetmesi durumudur. Bu tip yerlerde, kişilerde güçlü bir kişiselleştirme ve yerin kendisi ile kişileştirilmesi duygusu söz konusudur. Bu nedenle, aynı ortamda büyüyen ve yaşayan insanların fiziksel çevreleri ile başa çıkışları benzer özellikler göstermektedir. Aynı mekan içinde yaşayan yere bağlı bireylerin, o yeri kişiselleştirme eğilimleri yüksek ve benzer olacaktır. Çünkü, aynı semboller bireylerin

kendi kişiliklerinin sembolleri olacaklardır. Dışarıdan gelen biri bu vurgulu sembolleri net olarak algılayabilecektir (Brower, 1980). Zaten turistlerin de ilk kez gördükleri çevrelerden etkilenmelerinin sebebi budur.

Yer bağlılığı; duyguların, kavrayışların, ve davranışların etkileşimini içinde barındırır. Yer bağlılığı durağan bir fenomen değildir; tam tersine zaman içinde çeşitlik ve değişim ortaya koyabilir (Vorkin, 2001, Brown, 2003). Bu bağ hem mevcut durumu koruyucu, hem de yerin dinamizm sağlayan bir kuvvetidir (Harris, 1996, Ng, 1998, Manzo, 2003).

Günümüzde yere bağlılık kavramının tekrar ve acil bir şekilde tekrar gündeme gelmesinin sebebi, insanların artık daha mobil hale gelmesi ve küreselleşme ile ortaya çıkan yeni yaşam şekillerinin kişiler tarafından benimsenmeye başlanmasıdır (Hay, 1998, Gustafson, 2001, Jorgensen, 2001).

Günümüzde mobillik ve kozmopolit yaşam bir ölçüt haline gelmeye başladı. Yerel yerleşimler, bir eksiklik ve sapma olarak kabul görülmeye başladı. Birçok kuramcı, sosyal ilişkilerin kişisel deneyimler olarak kabul edilmesinden yola çıkarak, artan mobillik, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin gelişimi gibi geçerli sebepler nedeniyle, deneyimin yerden bağımsız hale gelmeye başladığı konusunda tartışmaya başlamışlardır (Gustafson, 2001).

Günümüz dünyasının hızı ve çalışma koşulları, zamanı önemli bir konuma getirmiştir. İnsanların çevreyle olan ilişkileri iletişimsel olmaktan çok, fonksiyonel olmaya başlamaktadır. Fast food restoranlar ve hipermarketler günlük yaşantıda kitlesel olarak kullanılan mekanlardır. Tüm bu mekanlar, ihtiyaçların hızlı ve kolay bir şekilde giderilmesi prensibi üzerine kurgulanmışlardır. Bu da kişilerin mekanı deneyimlemelerinden çok, onu bir tüketim için bir araç olarak görmelerine neden olmaktadır. Bu da kişilerin yere bağlılığını azaltmaktadır.

Yerin geçici kullanımı ve tüketimine paralel şekilde, göçmenlerin, gezginlerin, o anda bulundukları geçici yer ile aralarındaki ilişki örneklemesi üzerinde araştırmalar yapılmaktadır. Fakat, sonuç olarak, araştırmacılar hayatlarını taşınarak devam ettiren birçok insanın da yere bağlanma ve orada kök salma duygusunu yaşamaya ihtiyacı olduğu fikrindedirler (Gustafson, 2001). Sürekli seyahat eden insanların da bir yere aidiyet hissetme ihtiyaçlarının olduğu, bir dönemden sonra bir yere aidiyet duyma, oraya kök salarak yaşama duygusunu yoğun olarak içlerinde hissettikleri

bilinmektedir. Bu insanlar mekanları geçici ve tüketim amaçlı kullansalar da, temelde hala kendilerini, belirli bir yer ile ilişki içinde tutma eğilimleri ortaya çıkmaktadır.

Yere bağlılık konusu, araştırıldığında karşımıza kökler kavramı çıkmaktadır. Kök kelimesi, bir çeşit yere bağlanma, duygusal bağ ve toplum olma kavramını çağrıştırmaktadır. Kökler, insanların bulundukları yere bağlanmalarını sağlar. Bu bağlamda kökler, fiziksel çevre ile kurulan, ama çoğunlukla yerel yerleşimleri ve ortak kültürü paylaşan insanların oluşturduğu duygusal bağlardır. Yer ve kök kavramları birlikte incelendiğinde, o yerde yaşayanların, yeri o yerin halkı ile özdeşleştirdikleri görülecektir. Devamlılık, yerle ve insanla olan uzun süreli ilişkiler, önemli değerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kökler bir yönden bireylere ve bireylerin deneyimlerine bağlı iken bir yönden de sosyal iletişim ağlarına, bilgi ve kaynaklara bağlıdır (Gustafson, 2001).

Kültür, bireyin yere bağlanmasında önemli bir faktör olarak karşımıza çıkar. Kültür, bireyin aidiyet hissettiği bir yerin, toplumdaki bireyler tarafından korunması dürtüsü olarak tanımlanabilir. Birey ya da grup, aidiyet hissettiği toprağı korur ve şekillendirir. Bu şekillendirme, topluma ait zevk, alışkanlık ve atılımlar ile gerçekleşir. Bu davranış tipi de gelecek nesillere kontrollü ve ortalama bir hızda gelişen ve değişen bir ortam yaratmaktadır (Aiello, 1980). Böyle bir kurgu içinde değişen yer ve toplum, uyum içinde gelişmektedir.

Yer ve yere bağlanma üzerinde yapılan araştırmaların çoğu birey ve/veya grupların fiziksel çevreleri ile arasında kurdukları bağın çok boyutlu, kompleks ve iç içe geçmiş bütünleşmiş bir kavram olduğunu ortaya koymuştur (Vorkin, 2001). Yere bağlılığın toplumsal birlikteliğin oluşumunda etkili bir yeri olduğu kadar kişisel olan yanı da mevcuttur ve yer sadece bağlılığın uzantısı olarak ortaya çıkmaktadır (Pretty, 2003). Bu noktada kişiliğin de oldukça önemi vardır. Kimilerine göre yer değiştirmek ve hareket etmek eğlenceli bir şeyken, kimileri içinse tam tersine ancak tek bir yer özel ve anlamlı olabilir. Benzer şekilde, kimileri çevrelerindeki insanlarla iletişim içinde olmayı severlerken bir grup insan da mesafelerden ve olabildiğince bireysel olmaktan hoşlanır. Böyle bir noktada yer ile kurulan bağ farklılaşır (Jorgensen, 2001).

Yere bağlılık ve kişiselliğin bir bağ noktası da kişiselleştirme kavramıdır (Haris, 1996, Brown, 2003). İnsanlar, kendilerini yansıtan ve kendilerini temsil eden eklemeler yaptıkları yerlere kendilerini bağlı hissederler, kendilerini o yerin bir parçası olarak

görürler (Harris, 1996). Buna paralel olarak, kendilerini o yerde güvende ve rahat hisseder, o yeri korur ve ona anlam yüklerler (Brown, 2003, Hidalgo, 2001, McAndrew, 1998, Hay, 1998). "Burada kendini evinde hissediyor musun?" sorusu yere bağlılığı tanımlama ve anlamaktaki en etkili sorulardan biridir (Hidalgo, 2001).

Yere bağlılık; akışkan, değişken ve dinamik bir süreçtir (Manzo, 2003; Brown, 2003). Yere bağlılık, yer ile insan arasındaki pozitif bağlar olarak tanımlanır. Fakat kimi zaman bu pozitif bağ zamanla ya da bazen ani bir biçimde değişebilir. Yaşanan negatif olaylar, kişinin o yer hakkında negatif duygular hissetmesine ve yer ile aralarındaki bu bağın kopmasına sebep olmaktadır (Manzo, 2003). Yere bağlılık ile ilgili önemli bir nokta da, bu bağlılığın uzun yıllar içinde oluşması ama kopuşunun, yaşanan tanıdık olmayan ve alışılmış dışı olaylarla, çok ani olması ve kalıcı sonuçlar yaratmasıdır (Manzo, 2003, Ng, 1998). Buna en iyi örnek, evinde şiddet gören kadınların yıllardır çok sevdikleri evlerinin şiddet sonrası onlar için hayatta en nefret ettikleri ve bir an önce kaçıp kurtulmak ve bir daha da dönmek istemedikleri yerler haline gelmesidir. (Manzo, 2003). Burada, bağın uzun yılarda oluşması ama negatif bir olayla ani ve tamir olunmaz bir kopuşa gitmesi durumu söz konusudur.

Bu bağlamda; yere bağlılığın nasıl ve ne şekilde oluştuğunu kavramak önemli hale gelmiştir. Farklı araştırmalarda, farklı bileşenlerle araştırmalar yapılmaktadır. O yerde yaşama süresi, o yerin nasıl kullanıldığı, yere bağlılık hakkında önemli veriler ortaya koyar. Bir yere bağlanma; koruma ve orası hakkında kaygı duyma hislerini içinde barındırmaktadır (Vorkin, 2001) Bu sebeple de, yaşadığı yere güçlü bir bağ ile bağlı olanlar, o yerin değişimine karşı bir pozisyonda olmaktadır (Vorkin, 2001).

Yere güçlü duygusal bağlara sahip olan bireyler aynı zamanda o yerin gerek sosyal gerekse fiziksel durumu ile ilgili en hassas davranan bireylerdir (Kyle, 2004, Stedman, 2002) Çevrelerine bağlı birey, etraflarındaki değişimlere oldukça duyarlıdır (Vorkin, 2001). Yaşanan deneyim yere bağlılığın oluşmasında ve güçlenmesinde önemli bir etkendir. Kişinin çok deneyim yaşadığı yerlere bağı daha kuvvetlidir. (Jorgensen, 20001). Uzun süre orada yaşanması ve deneyimlenmesi, insanın aidiyet hissetmesini sağlar ama bu deneyimlerin her gün olması ve uzun bir zamanı kapsaması gerekmektedir (Hay, 1998).

3.3. Yer Bağımlılığı

En genel tanımı ile yer bağımlılığı belirli bir yere karşı olan aşırı bağlılık durumudur (McAndrew, 1998). Yer bağımlılığı, bağlılığın daha güçlenmiş şeklidir. Yer bağımlılığı, çevrenin ve kişinin, kişinin zihninde birleşmiş-bütünleşmiş olması durumudur. Bu birleşim her zaman pozitif olmak zorunda değildir. Bu birleşimin içinde yaşandığı süreç, her zaman bir karşılaştırmayı içinde barındırır. Var olan sonuç ve onun için olabilecek diğer alternatif sonuçlar her zaman sürecin içindedir (Jorgensen, 2001).

Yer bağımlılığı, mevcut alternatifler içinde, yerin bu alternatiflerden neleri başardığı ve karşıladığı ile ilgilenir (Jorgensen, 2001, Kyle, 2004). Yer bağımlılığı, diğer yerlerle bir karşılaştırmayı içinde barındırır. Kişinin yapmak istediği ya da yerden ne umduğu, diğer yerlerle kıyaslandığında yerin beklentileri nasıl karşıladığı gibi soruları ile ilgilenmektedir (Jorgensen, 2001).

Kısacası, yer bağımlılığı amaç doğrultusunda oluşan davranış bileşenlerini yer hissi için dikkate alır. Yer bağımlılığının iki bileşeni vardır. Bunlardan biri, var olan çevrenin niteliklerinin -ki bunlar sosyal ve fiziksel kaynaklara ulaşım ve bunların bireylerin amaç davranışları doğrultusundaki tatminlerini içerir- ve ikincisi de bunların diğer toplumlarla ve alternatif yerlerle olan karşılaştırmasıdır. Yer bağımlılığı, kişinin/yerin içsel temsilinin fiziksel ve sosyal kaynaklarla desteklenen yaşam kalitesinin diğer var olan alternatiflerle kişisel karşılaştırması ile ilgilenir (Pretty, 2003).

Bir yer, bir birey için birçok duygusal sebep nedeniyle önemli olabilir. Aynı zamanda bir yer, birey için fonksiyonel değeri açısından da önemli olabilir. Ortak kullanım alanları ya da açık alanlar, orada oluşan birliktelik, toplum olma hissi kadar o yerin kendi fonksiyonel getirisi için de önemli olabilir. Fonksiyon, orada bireyin deneyimlemek ve ortaya koymak istediği davranış biçimini sunma görevi açısından önemlidir. Bu da yer bağımlılığının en temel uğraş alanıdır.

birey için fonksiyonel değeri açısından da önemli olabilir. Bu nedenle de uyum süreci kolay olmaktadır (Kyle, 2004).

Dolayısıyla, yer bağımlılığı ve yer kimliği her ne kadar birbirine pozitif anlamda bağlı kavramlar olarak ortaya çıksa da, her zaman düzenli olarak hareket etmezler ve birbirlerinden farklı sonuçlar ortaya koyabilirler (Kyle, 2004). Yer bağımlılığı, yere

bağlılıktan iki noktada ayrılır. Birincisi, yer bağımlılığı sonuca ulaşmakta sınırlayıcıdır ve negatif olabilir. İkincisi, sosyal ilişkide bulanan bireyin ilişkisinin gücü, genel etkiden çok, belli amacı olan davranışların temelinden kaynaklanabilir. Yer bağımlılığı, o yerin algılanan davranış örüntüsüdür ve onun diğer yerlerden farklı olarak sağladığı davranış alternatifi ve avantajıdır (Jorgensen, 2001).

3.4. Yere Bağlılık ve Kişiselleştirme İlişkisi

Kişinin yerle kurduğu ilişkinin insanın kullandığı temel mekanizmalar ile olan ilişkisi önemlidir. Çünkü insan, bu mekanizmaları kullanarak çevresi ile ilişki içerisine girmektedir.

Yere bağlılık, coğrafyanın fiziksel sembollerinin ortaya koyduğu fiziksel şemadan çok, bu şema içindeki bilişsel bağ olarak tanımlanır. Yere bağlılık, yer ile güçlü sosyal ilişkiler sonunda ortaya çıkan, yer ile insan arasındaki duygusal bağ olarak özetlenebilir. Bu yerlerde güçlü bir kişiselleştirme söz konusudur.

İnsanın yere bağlanma sürecine bakıldığında; kişi kendisini tanımlayan, içinde güven duyduğu, kontrol edebildiği, kişisel ihtiyaçlarını karşılayabildiği, hatıralarını ve deneyimlerini yaşandığı yerler ile olan bağı daha güçlü olmaktadır.

Yere bağlılık sürecinin içinde yer alan faktörler, kişiselleştirilen mekanlar içinde değerlendirildiğinde, bu faktörlerin kişiselleştirme kavramının da içinde barınan nitelikler olduğu görülmektedir. (Hay, 1998; Manzo, 2003)

Kişiselleştirme ve kişiselleştirilen yerler olgusuna bakıldığında; ev, ofis, kişinin kendi odası gibi bireyin günlük hayatında yoğun olarak kullandığı yerler karşımıza çıkar. Ayrıca, dikkat çekici bir nokta da yere bağlılık kavramının tartışılmasında sıklıkla farklı bağlamlarda kent-ev, oda-yuva kavramından bahsedilmesidir. Bu da kişiselleştirme ve yere bağlılık arasındaki bağın önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

Yuva örneğinde yere bağlılık ve kişiselleştirme birbirine yakınlaşmakta ve birbirini destekler nitelikte hareket etmektedir. Ayrıca, cinsiyet, deneyim gibi bağlılığı ve kişiselleştirmeyi etkileyen faktörler paralel hareket etmektedir.

Yere bağlılık ile ilgili çalışmalarda, insanların çevrelerinin aktif şekillendiricileri olduğu ve kendi ihtiyaç ve isteklerini sağlayan yerler ile olan ilişkilerinin daha fazla

olduğu ortaya konulmaktadır. Bu tanımlama içindeki aktif şekillendirme kavramı, kişiselleştirme kavramı ile örtüşmektedir.

Önceki bölümde yere bağlılık kavramı tartışılırken, yere bağlılığın bilinçli ve bilinçsiz oluşan iki süreçten bahsedilmiştir. Bu süreçlerden bilinçli olan, kişinin kendisini rahat hissetmesi adına mekanda değişiklik yapması durumu olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlama, kişiselleştirme tanımını da kapsar. Örneğin Stedman (2002), yere bağlılık tanımında, kişinin toplum içindeki konumunun sembolik iletişim, kimlik ve anlam ile ilişkide olduğunu söyleyerek aslında sembolik iletişim ve kimlik kavramları ile yere bağlılık içindeki kişiselleştirme durumundan söz etmektedir.

Yuva ilişkili bağlılık ölçütleri, kök salma ve kimlik verilerini taşır. Yere bağlılığın kimlik ile ilişkisi kişiselleştirme, kişiliği yansıtan objeler ve kişinin kimliğinin ifadesi olarak ortaya çıkar. Bu bağlamda kişiselleştirme, yere bağlanma sürecinde önemli bir rol oynar. Örneğin Werner, o yere ait kurallar ve tasarımın kişiselleştirmeye açık oluşunun yere bağlılığı arttırdığını ortaya koymakta, kişiselleştirmenin kişinin yere bağlanmasını etkilediğini göstermektedir (Harris, 1996; Wells, 2000).

İnsan, çevre içindeki konumunun aktif belirleyicisi olduğundan, çevresini şekillendiren konumuna gelmektedir. Kişi bunu kişiselleştirme ile yapmaktadır. Ev, kişinin kendisinin bir sembolüdür ve kişinin kendi evini kişiselleştirebilmesi kişinin evi ile arasında kurduğu bağı güçlendirmektedir.

Kişiselleştirme ve yere bağlılık kavramlarının değişik durumlar üzerisindeki etkisine bakıldığında da sonuçlar birbirine paralellik göstermektedir. Örneğin, kadınların, mekanları kişiselleştirme eğilimleri erkeklere göre daha yoğundur. Yaş ve deneyim faktörüne bakıldığında yaşla birlikte yere bağlılığın arttığı görülmektedir.

Kişiselleştirme ve yere bağlılık kavramaları son yıllarda artan bir ilgi ile araştırılmaktadır. Bu araştırmalar farklı alanlarda ve farklı araştırmacılar tarafından yapılmış olsalar da ortak bir çok sonucu içinde barındırmaktadır (Şekil 3.1).

Tablo 3.1: Çeşitli araştırmacıların kişiselleştirme ve bağlılık değerlendirmeleri

VORKIN & RIESSE (2001)	Kadınlar erkeklere kıyasla yere daha çok bağlanmaktadır. Yaş ile bağlılık artmaktadır
HIDALGO & HERNANDEZ (2001)	Kamusal mekanlar ile daha çok fiziksel, özel mekanlar ile daha çok sosyal bağlılık kurulmaktadır. Sosyal bağlılık her durumda fiziksel bağlılıktan fazladır. Kadınlar erkeklere kıyasla yere daha çok bağlanmaktadır. Yaş ile bağlılık artmaktadır.
PRETTY, CHIPUER & BRAMSTON (2003)	Kadınlar erkeklere göre mekanlardan daha az tatmin olmaktadır Erkekler mekan kalitesini daha çok aktiviteler ile ölçerken kadınlar daha sosyal ve duygusal verilere göre değerlendirmektedir.
KYLE, GRAEFE, MANNING & BACON (2004)	Yere bağlılığın derecesi arttıkça mevcut ortamı kabullenme azalmaktadır.
HARRIS, BROWN & WERNER (1996)	Kişiselleştirebilme yere bağlılığı arttırmaktadır. Kalıcı ikamet alanlarına oranla geçici ikamet alanlarına bağlılık çok kısa sürede gerçekleşmektedir.
WELLS (2000)	Kadınlar erkeklere göre mekanları daha çok kişiselleştirmektedir. Kadınlar bireyselliklerini ortaya koymak istediklerinden özel eşyalar veya sevdikleri eşyalarla, erkeler statülerini ortaya koymak için daha çok spor, aktivite odaklı objelerle kişiselleştirmektedirler. Kişisel mekanın kişiselleştirilmesindeki yoğunluk, grup mekanından daha fazladır. Kadınlar ortamı daha güzel ve iyi kılma çabasını hissetmektedirler

3.5. Bölüm Sonucu

İnsanın yerle kurduğu ilişki, farklı bileşenleri olan bir oluşumdur. Bu nedenle bölümde, yer kimliği, yere bağlılık ve yer bağımlılığı kavramları detaylı olarak incelenmiştir.

Yer kimliği, o yerin semboliklik tarafını, yere bağlılık anlamsal ve duygusal yanını, yer bağımlılığı da fonksiyonel yanını işlemektedir. Bu bileşenler insanın çevresi ile iletişime geçerken kullandığı mekanizmalar, gösterdiği davranışlar, fizyolojik-sosyal

ve psikolojik ihtiyaçlar tarafından oluşturulur. Bu nedenle, insan-çevre arasındaki bağ, insanın çevresi ile yoğun ilişkisi ile oluşmaktadır.

İnsanlar yaşadıkları yeri semboller yardımı ile kişiselleştirirler. İnsanların yeri kişiselleştirebilmeleri, yere olan bağlılıklarını artırmaktadır.

Dördüncü bölümde, bu bölümde tartışılmış olan yere bağlılık duygusu ile kişiselleştirme kavramı ilişkisi ve cinsiyet farklılığının etkisi, İTÜ öğrenci yurtlarında yapılan alan çalışmasında incelenecektir.

4. İ.T.Ü. ÖĞRENCİ YURTLARINDA KİŞİSELLEŞTİRME VE BAĞLILIK

Öğrenci yurtlarında yere bağlılık ve kişiselleştirme kavramları arasındaki ilişkiyi ve bu bağlamda kız ve erkek kullanıcıların mekanda yarattığı farklılıkları ortaya koyabilmek için bir alan çalışması yapılmıştır.

Çalışmada amaçlanan, öğrenci yurtlarını bir çeşit barınma konusu olarak tartışmaktır. Kişiselleştirme, insan-çevre ilişkisini oluşturan bir mekanizmadır. İnsan yer ile kurduğu ilişkileri bu mekanizmalar ile düzenler. Yere bağlılık ise insanın yer ile arasında kurduğu bir çeşit bağdır. Yere bağlılık ve kişiselleştirme kavramlarının gündemdeki önemi artmaktadır.Bu nedenle kişiselleştirme mekanizması ve yere bağlılık arasındaki ilişkinin ortaya konması gerektiği düşünülmektedir.

Günümüzde, geçici süre deneyimlenen mekanlar artmıştır (kiralık konutlar, yaşlılar evi, öğrenci yurtları vb.). Daha kısa süre deneyimlenen öğrenci yurtlarında, yere bağlılık ve kişiselleştirme kavramları ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Geçici süre deneyimlenen öğrenci yurtlarında yere bağlılık ve kişiselleştirme sürecinin durumunun ortaya konması gerektiği düşünülmektedir.

Yıllardır insan davranışı üzerinde yapılan çalışmalarda insan davranışının durum, ortam ve bağlama göre nasıl değişebileceği ortaya konmuştur (Garling, Golledge, 1989, Hall, 1966). Bireyin kendisini en çok yansıttığına inandığı yer kendi evi ve odasıdır (Michelson, 1987, Lawson, 2001, Cooper, 1976). Bu nedenle yurt ve öğrenci odalarının benzer bir yaklaşımla incelenmesinin gerekli ve anlamlı olduğu düşünülmüştür.

Yere bağlılık ve kişiselleştirme; kişisel, fiziksel ve sosyal bir çok parametre ile iç içe hareket etmektedir. Yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, yaşama süresi, hayat tarzları bu faktörlerden bir kaçıdır. Cinsiyet, davranışın oluşmasında ve davranış sonucu oluşan eylem ve düşünceyi etkilemektedir (Peterson, 1987, Aiello, Thompson, 1980). Bu nedenle, alan çalışması, yere bağlılık ve kişiselleştirme sürecinde cinsiyet faktörü üzerinde yoğunlaşılacaktır.

Öğrenci yurtları, kullanıcıların barınma gibi en temel fiziksel ihtiyacının ve buna ek olarak sevgi, güven, aidiyet gibi sosyal ihtiyaçlarının karşılandığı mekanlar olarak önemlidirler. Kullanıcılarının, geleceğini şekillendirmeye çalışan gençlerden oluşması da öğrenci yurtları tasarımının önemini arttırmaktadır.

Alan çalışmasında, seçilen yurt örneğindeki kamusal (ortak) ve özel mekanlarda, yere bağlılık ve kişişselleştime ilşkisinde cinsiyet farklılığı incelenmektedir.

Yurt mekanlarındaki, kullanım, süre, hizmetler, oda ile kullanıcı arasındaki ilişkiler, kamusal ile özel mekan farklılıkları, sosyal ilişkiler, kişiselleştirme için kullanılan objeler incelenerek, cinsiyet farklılığı değişkeni üzerinden tartışılmaktadır. Yapılan analizler ile elde edilen sonuçlar, kişiselleştirme ve yere bağlılık hissi ile ilgili daha önce yapılan araştırmalar ile benzerlik ve farklılıkları ile karşılaştırılarak irdelenmiştir.

4.1. Alan Çalışması

Bu bölümde öncelikle İ.T.Ü. öğrenci yurtları incelenmiştir. İncelen İ.T.Ü öğrenci yurtlarından, Ayşe–Zeynep Birkan ikiz yurt bloklarında alan çalışması yapılmıştır. Öncelikle, alan çalışması olarak bu yurdun seçilme nedenleri ortaya konmuştur. Daha sonra, yurdun kampus içindeki konumu ve çevresi, yurdun günlük işleyişi incelenmiştir. Alan çalışması ise özel ve kamusal alanların incelendiği iki bölümde tartışılmıştır.

4.1.1. İ.T.Ü. kampusunun ve yurtların tanıtılması

İstanbul Teknik Üniversitesi Öğrenci Yurtlan 3.095 kişilik yatak kapasitesine sahiptir. Bu kapasitenin 2.669 kişilik bölümü Ayazağa kampusunda, 306 kişilik kapasite Gümüşsuyu kampusunda, 120 kişilik kapasite ise Tuzla kampusunda bulunmaktadır. Telefon, Internet bağlantısı, kişisel/ortak yaşam ve çalışma alanları, banyo, merkezi ısıtma, sürekli sıcak su, TV salonları, kafeterya, çamaşır yıkama-kurutma-ütü odaları bulunan yurtlarda odalar bir, iki ve üç kişilik olarak düzenlenmiştir (Sağlamer ve diğ., 2004).

Yurtlarda güvenlik ve temizlik işlemleri özel şirketler tarafından sağlanmaktadır. Her yurt binasında, öğrencilerin yurt imkanlarından yararlanmasını sağlamaktan sorumlu yurt müdür ve amirleri görev yapmaktadır (Sağlamer ve diğ., 2004).

İ.T.Ü. öğrenci yurtları ağırlıklı olarak Ayazağa Kampusunde bulunmaktadır. Yurtlar kampus içinde farklı noktalarda bulunmaktadır (Şekil 4.1). Tablo 4.1'de yeri, kullanımı, oda tipi ve kapasitesi ile listelenen yurtlardan Ayazağa ve Gümüşsuyu kampusunde bulunan yurtlar, kısaca incelenerek, Ayşe ve Zeynep Birkan yurdunun seçim nedenleri aşağıda verilmektedir.

Tablo 4.1: İ.T.Ü. öğrenci yurtları ve genel özellikleri

KAMPUSU	YURT ADI	KULLANIM	KAPASİTE	ODA
Gümüşsuyu kampusu	Gümüşsuyu	Karma	225	3 kişilik
Ayazağa kampusu	Ayazağa	Kız	180	3 kişilik
	Ferhunde Birkan	Kız	144	2 kişilik
	Arıoğlu	Erkek	60	Tek kişilik
	Gök	Kız	66	2 kişilik
	Gölet	Kız/erkek bloğu	576	2 kişilik
	Ayşe birkan	Kız	60	Tek kişilik
	Zeynep Birkan	Erkek	60	Tek kişilik
Ayazağa kampus çevresi	IMKB	Erkek	1440	3 kişilik

Şekil 4.1: İTÜ Ayazağa kampusu vaziyet planı ve yurtların konumu (http://www.ins.itu.edu.tr/insaat/kampus.swf)

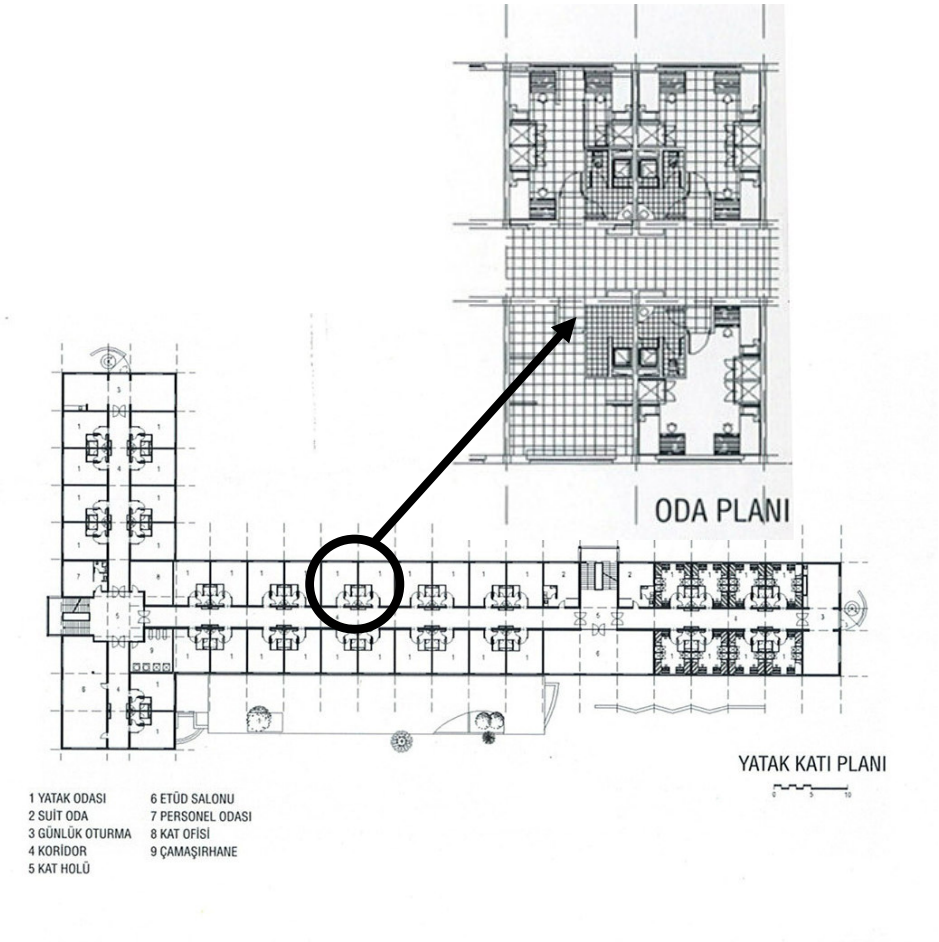
İTÜ Gümüşsuyu Öğrenci Yurdu,

Gümüşsuyu Kampusu- 225 kişi kapasiteli- karma yurt- 3 kişilik odalar

Şekil 4.2: Gümüşsuyu yurt binası genel görünümü (Sağlamer ve diğ., 2004)

- 1998 yılında yenilenerek öğrencilerin hizmetine sunulmak amacı ile tekrar kullanıma açılan yapı (Şekil 4.2), İTU kent içi kampuslarındaki eğitim birimlerine olan yakınlığı, kentin sosyal ve kültürel aktivite alanlarının ortasında yer alması ve etkileyici kent manzarası ile öne çıkmaktadır. Bina yenileme projesinde yapının son iki katı öğrenci yurdu olarak düzenlenmiştir
- Yapının orijinal "T" biçimli planı, koridor üzerinde yer alan karşılıklı "yatakhane" dizisinden oluşan bir şemadır (Şekil 4.3).
- Üç kişilik yurt odasında, her öğrenciye kişisel bir alanın oluşmasına imkan verebilecek niş ortamları sağlanmaya çalışılmıştır. Bu nişlerde yatak, çalışma masası ve "yüklük" olarak tanımlanabilecek büyük bir dolap yer almaktadır. Her yatak odasında bir WC-lavabo-duş grubu mevcuttur.
- Yurt kapasitesinin 88'i kız, 154'ü erkek öğrenciler tarafından kullanılmaktadır. "T" biçimli planın kısa koluna kız öğrenciler, uzun koluna erkek öğrenciler yerleştirilmiştir.
- Yurtda; TV izleme, yemek yeme gibi genel kullanımlara hizmet veren, içinde pratik yiyecekler hazırlanabilecek mutfak bölümü bulunan dört adet günlük oturma salonu, toplam üç adet sesli ve sessiz çalışma salonu, iki adet çamaşır yıkama ve ütü odası yer almaktadır.

Şekil 4.3: Gümüşsuyu yurdu planı (Sağlamer ve diğ., 2004)

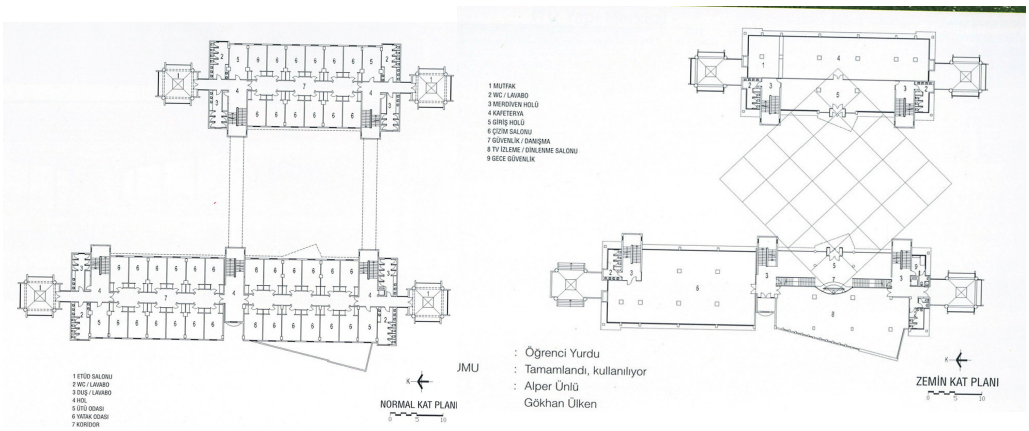
İTÜ Ayazağa Yurdu- Ferhunde Birkan Yurdu,

Ayazağa Kampusu kapalı spor salonu ve tenis kortlarının çevresi - 294 kişi kapasiteli- kız öğrenci yurdu- 2-3 kişilik odalar

Şekil 4.4: Ayazağa ve Ferhunde Birkan yurtları genel görünümü (Sağlamer ve diğ., 2004)

- Ayazağa Yurdu üç kişilik, Ferhunde Birkan Yurdu ise iki kişilik odalardan oluşmaktadır (Şekil 4.4). İki blok arasında, bodrum katta yapılan geçitler ortak mekan kullanımlarını mümkün hale getirmiştir. Binanın ana gövdesi yurt odaları ve tuvalet ve mutfak birimlerinden oluşmaktadır (Şekil 4.5) (Sağlamer ve diğ., 2004).

Şekil 4.5: Ayazağa ve Ferhunde Birkan Yurtları plan ve bina bağlantıları (Sağlamer ve diğ., 2004)

- Her iki yurt bloğunun da zemin katı sosyal mekanlar olarak düzenlenmiştir. Ayazağa yurdunun giriş katında bir kantin bulunmaktadır. Üst katlarda kütlelerin bitim noktalarında çalışma ve dinlenme salonlarını ve çizim odaları yer almaktadır (Şekil 4.6).

Şekil 4.6: Sosyal mekanlar ve cephedeki farklılaşma (Sağlamer ve diğ., 2004)

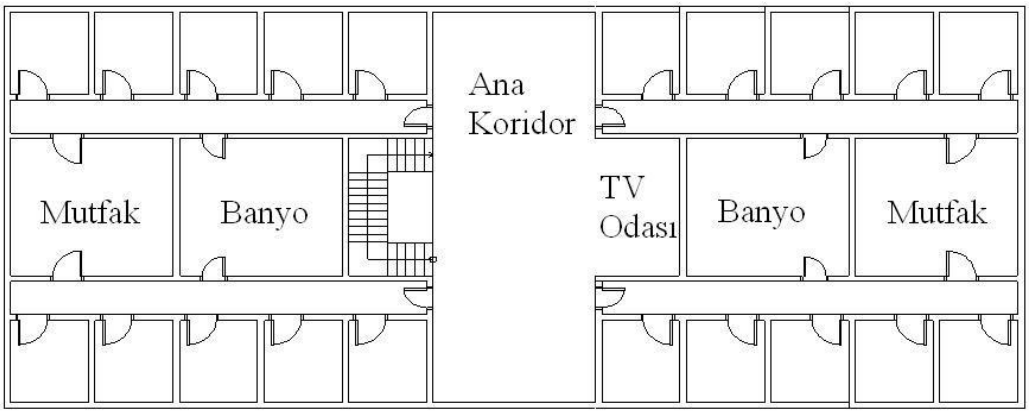
İTÜ Arıoğlu Öğrenci Yurdu

Ayazağa Kampusu Arı Teknokent Blokları yanı- 60 kişi kapasiteli- erkek öğrenci yurdu- tek kişilik odalar

Şekil 4.7: Arıoğlu Yurdu genel görünümü (Sağlamer ve diğ., 2004)

- Mutfak, yemek ofisi, duş, WC ve çamaşırlık gibi mekanların ortak kullanılmaktadır (Şekil 4.7). Her katta 10'ar kişilik iki süit bulunmakta, her süitte 10 öğrenci odası, ortak mutfak ve WC-duşlar ve çamaşır yıkama ünitesi yer almaktadır (Şekil 4.8)

Şekil 4.8: Arıoğlu Yurdu planı

- Her katta süitlerin arasında ortak TV seyredilebilen dinlenme holleri bulunmaktadır. Ayrıca, zemin katta bir yönetici odası, birinci katta kitaplık bulunmaktadır (Sağlamer ve diğ., 2004).

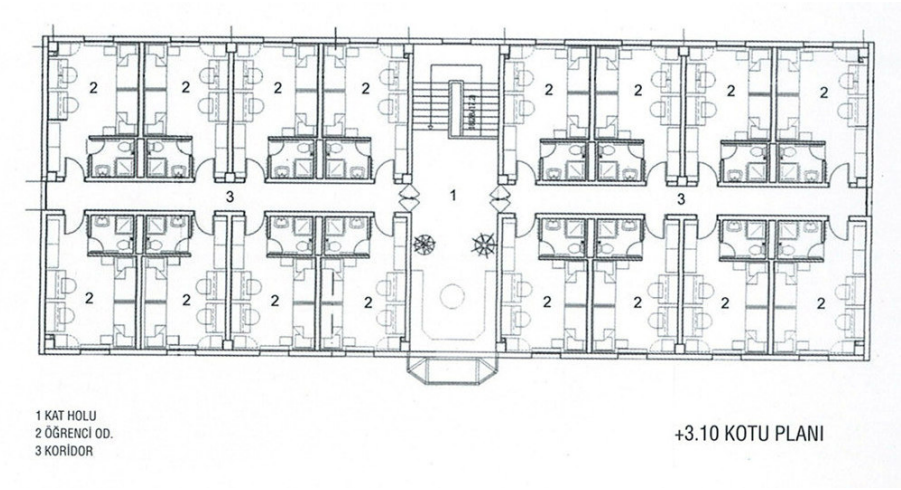
İTÜ Gök Yurdu

Ayazağa Kampusu Arı Teknokent Blokları yanı- 66 kişi kapasiteli- kız öğrenci yurdu- 2 kişilik odalar

Şekil 4.9: Gök Yurdu genel görünümü (Sağlamer ve diğ., 2004)

- Yurtta, tuvalet ve banyolar odaların içindedir. Odalarda: yatak, komodin, çalışma masası, elbise dolabı mevcuttur. (Şekil 4.9, Şekil 4.10).

Şekil 4.10: Gök Yurdu planı (Sağlamer ve diğ., 2004)

- Salon ve lobilerde oturma ve dinlenmeye uygun koltuklar mevcuttur. Ayrıca, yurtta bir çamaşır odası, ütü odası ve çok amaçlı salon bulunmaktadır (Sağlamer ve diğ., 2004).

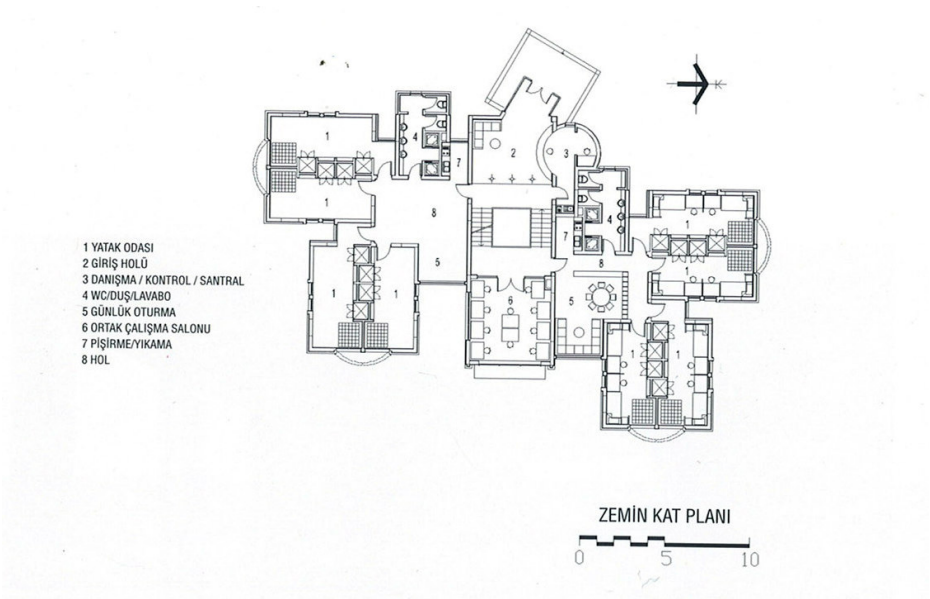
İTÜ Ayazağa Gölet Yurtları, Ayazağa Kampusu

Ayazağa Kampusu Gölet çevresi- 576 kişi kapasiteli- Kız/erkek blokları- 2 kişilik odalar

Şekil 4.11: Gölet Yurdu genel görünümü (Sağlamer ve diğ., 2004)

- Gölet yurtları 12 bloktan oluşmaktadır. Bu blokların ilk ikisi kız öğrenciler, diğerleri erkek öğrenciler tarafından kullanılmaktadır. Her blok 48 kişiyi barındırmaktadır. Her blok 6 konuttan oluşmaktadır. Her konut ikişer kişilik 4 yatak odasında sahiptir. (Şekil 4.11). Her konut, oturma ve yemek gibi genel amaçlara hizmet eden ortak salonu, pişirme nişini ve WC-duş-lavabo grubunu içermektedir (Şekil 4.12)
- Her yurt bloğunda, ortak çalışma salonları, günlük oturma salonu ve TV odası bulunmaktadır (Sağlamer ve diğ., 2004).

Şekil 4.12: Gölet Yurtları planı (Sağlamer ve diğ., 2004)

İTÜ İMKB Yurtları

Ayazağa Kampusu IMKB yanı- 1140 kişi kapasiteli- Erkek öğrenci yurdu- 3 kişilik

Şekil 4.13: İMKB Yurdu genel görünümü (Sağlamer ve diğ., 2004)

- Odaların mekansal tasarımları ve mobilya donanımları, her öğrenciye ayrı çalışma ve yaşama olanağı vermektedir (Şekil 4.13).
- IMKB yurdu 4 blokdan oluşmaktadır. Her blokda 40'ar kişilik dört etüt odası bulunmaktadır. Yurt kompleksinin kendine ait yemekhane ve sosyal merkez binası, spor salonu bulunmaktadır.

İTÜ Ayşe-Zeynep Birkan Yurtları, Ayazağa Kampusu

Ayşe-Zeynep Birkan yurtları Arıoğlu Yurdu ile aynı plan şemasına sahiptir. Alan çalışması bu yurt bloklarında yapılmıştır. Yurt, alan çalışmasının içinde detaylı olarak incelenecektir.

4.1.2. Çalışma alanının belirlenmesi ve alan seçiminin nedenleri

Saha çalışmasının kapsamı Ayşe-Zeynep Birkan ikiz yurt blokları olarak belirlenmiştir. Çalışmanın neden Ayşe-Zeynep Birkan yurtlarında yapıldığı şöyle açıklanabilir:

- Bireysel kullanılan yurt odalarında mahremiyet, egemenlik alanı, kişiselleştirilen alan odanın tümü olacağından hareket edilmiştir. Bu nedenle alan çalışmasının tek kişilik odaları olan yurtlarda yapılması düşünülmüştür.

- Yere bağlılık ve kişiselleştirmede cinsiyet faktörünün özdeş mekanlarda incelenmesi düşünülmüştür. Çünkü mekanın fiziksel yapısı, planı, kullanım şekli, yerleşimi, çevresi ile olan ilişkisi değiştikçe insanın çevresi ile kurduğu ilişki de farklılaşacaktır.
- Bloklar birbirinin eşidir. Yurtlar yana yana konumlanmaktadır. Bu nedenle ulaşım, gürültü, fakültelere ve sosyal mekanlara yakınlık vb. fiziksel çevreye ait veriler de ortak olmaktadır.

4.1.3. Ayşe-Zeynep Birkan Yurdu'na ve çevresine detaylı bakış ve yurdun günlük işleyişi

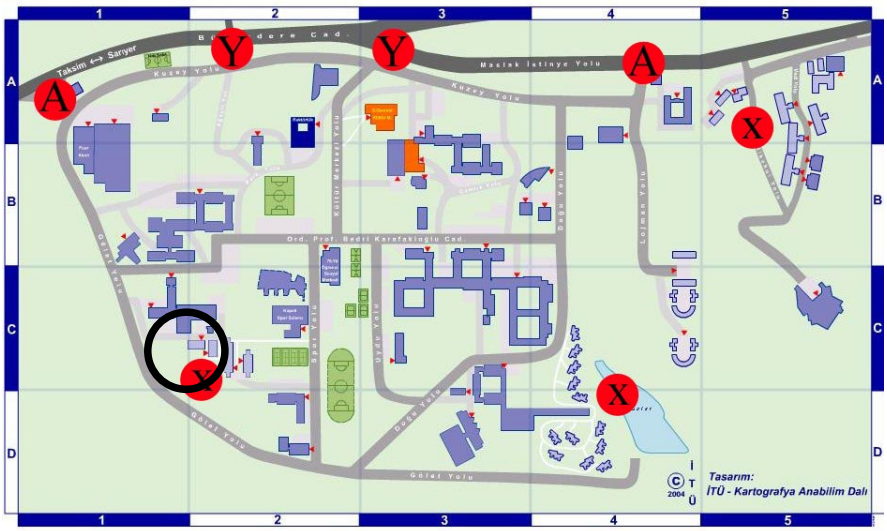
İ.T.Ü. Ayazağa Kampusu, Levent-Sarıyer güzergahında, Büyükdere Caddesi'ndedir (Şekil 4.14). Öğrencilerin günün her saatinde rahat ulaşabilecekleri bir noktadadır. Bu açıdan, üniversitede eğitim gören öğrenciler ve yurtlarda kalan öğrenciler için ulaşım rahatlığı sağlamaktadır.

Şekil 4.14: İTÜ Ayazağa kampusu genel görünümü (Google Erarth, http://google.com)

Ayazağa Kampusuna giriş (Şekil 4.15), iki araçlı giriş (A), iki öğrenci-yaya (Y) girişi ile sağlanmaktadır. Bu girişler güvenlik ve kartlı geçiş sistemi ile denetlenmektedir. Yurtlar, kampusun iç kısımlarında yer almaktadır (X). Yurtlara ulaşım çoğunlukla

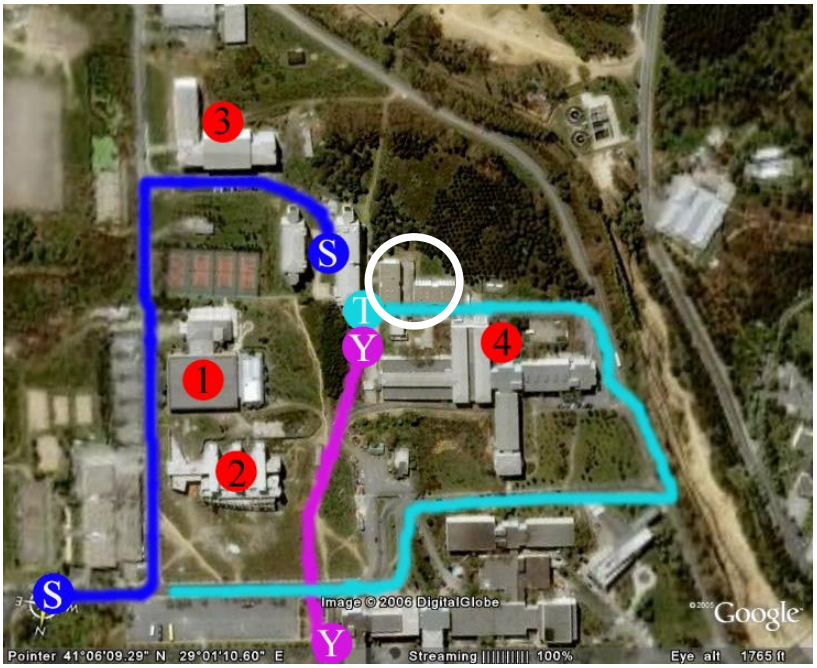
yaya trafiği üzerinden olmakla beraber akşam saat 18:00'den sonra gece 00:00'a kadar yarım saatte bir ring servis ile yurtlara ulaşım sağlanmaktadır.

Şekil 4.15: İTÜ Ayazağa kampusu haritası
(http://www.ins.itu.edu.tr/insaat/kampus.swf)

Yurdun çevresinde kampusun spor salonu (1), kütüphane ek binası (2), uçak uzay fakültesi (3), ve Makine Fakültesi'ne hizmet veren motorlu taşıtlar laboratuarı (4) bulunmaktadır. Bu yapılar Ayşe-Zeynep Birkan Yurdu'na. 5-10 dakika yürüyüş mesafesindedir. (Şekil 4.16)

Yurda ulaşım farklı şekillerde yapılabilmektedir. Bunlardan biri servis güzergahı olan ve Ferhunde Birkan ve Ayazağa Yurdu önünde son bulan araç yoludur (S-S). Kampus içinde çalışan servis, öğrencileri Ayazağa ve Ferhunde Birkan yurtlarının önüne getirmektedir. Ayşe-Zeynep Birkan yurdunda kalan öğrencilerde servisi bu noktadan kullanmaktadır. Bir diğer araç yolu, Ayşe-Zeynep Birkan yurtlarına ait araç yoludur (S-T). Ayrıca, tenis kortları boyunca devam eden ve Ferhunde Birkan ve Ayazağa yurtlarına da ulaşımın sağlandığı bir yaya yolu mevcuttur. Bunun dışında, İ.T.Ü. kampus haritasında yer almayan ve daha sonradan ilave edilen bir yürüyüş yolu vardır (Y-Y). Bu yol, fakültelerden uzak olan yurtlara kestirme bir yoldur ve öğrencilerin bir çoğu kısa olduğu için bu yolu tercih etmektedir.

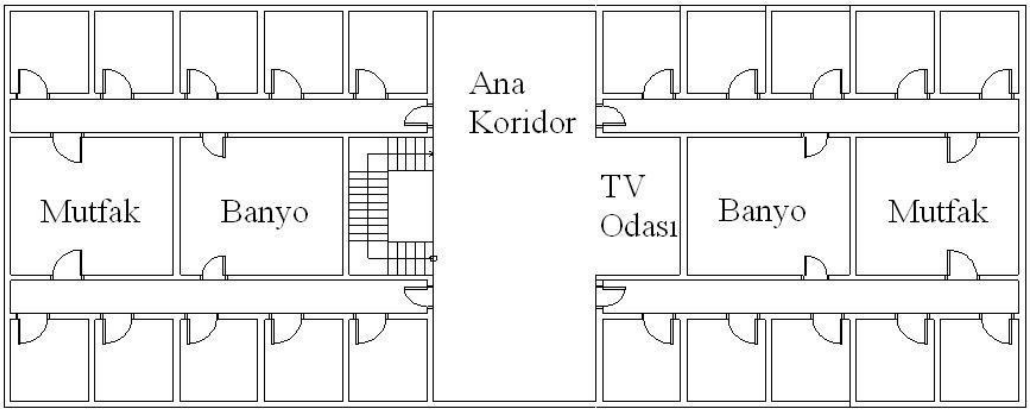
Şekil 4.16 : İTÜ Ayazağa kampusu Ayşe Zeynep Birkan öğrenci yurdu çevresi ve ulaşım aksları (Google Earth, http://www.google.com)

Birbirinin eşi olan yurtlar, üçer katlıdır. Sadece, erkek yurdunun oturduğu arazinin eğimi nedeniyle bu yurtta depo olarak kullanılan bir yarım kat mevcuttur (Şekil 4.17).

Şekil 4.17 : İTÜ Ayşe-Zeynep Birkan öğrenci yurdu genel görünümü

Yurtların kapasitesi 60'ar kişidir. Her katta 20'şer kişi yaşamaktadır ve bunların 10'u ana koridorun bir yanında diğer 10 kişi de diğer yanında yer alan suitlerde ikamet etmektedir (Şekil 4.18).

Şekil 4.18: İTÜ Ayşe Zeynep Birkan öğrenci yurdu planı

Her ana koridorda bir adet boş alan mevcuttur. Bunlardan giriş katındaki yönetim odası, ikinci kattaki televizyon odası, üçüncü kattaki de çamaşır alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.19).

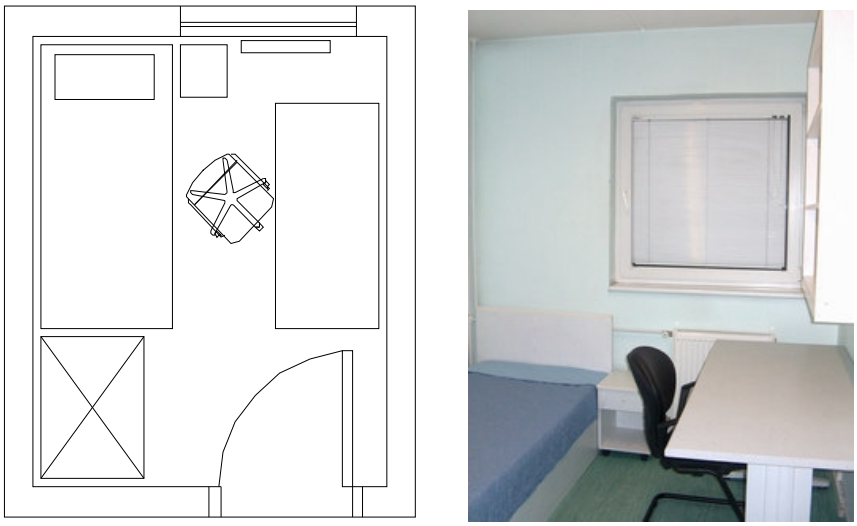
Şekil 4.19: Ayşe Zeynep Birkan öğrenci yurdu ana koridor

Her ana koridorun iki yanında birer adet suit konumlanmaktadır. Bu suitlere giriş ana koridordan suite açılan kapılar ile sağlanmaktadır. Suitte bulunan on oda, iki koridora bölünerek yan yana beşer odalı iki tali koridor ve bu koridorlara açılan mutfak ve WC alanından oluşmaktadır (Şekil 4.20).

Şekil 4.20: İTÜ Ayşe Zeynep Birkan Öğrenci Yurdu suit koridoru

Odalar tek kişiliktir ve oda boyutları 3x2,4 metredir. Her odada tek kişilik bir yatak, çalışma masası ve sandalyesi, giysi dolabı, etajer ve duvara asılı bir kitaplık bulunmaktadır (Şekil 4.21).

Şekil 4.21: İTÜ Ayşe Zeynep Birkan öğrenci yurdu oda planı ve genel görünüşü

Yurtta yaşam kurallar ve yönetim: Yurtta tüm gün güvenlik hizmeti verilmektedir. Vardiyalı çalışan sabit üç güvenlik görevlisi yurda giriş çıkışları kontrol etmektedir. Yurtda misafir öğrenci ziyareti, giriş kata konmuş masalarla sağlanabilmektedir. Yurtta misafirlerin ziyaretine ancak gece 00:00'a kadar izin verilmektedir. Misafirlerin, öğrencilerin odasına girmeleri kız yurdunda yasaktır. Erkek yurdunda

kalan öğrenciler, yürütülen projelerde çalışan araştırma görevlileri olduğu için erkek yurdunda giriş-çıkışlar serbestdir. Kız yurduna lisans dönemi öğrencilerinin girişi 00:00'a kadardır. 00:00'dan sonra yurda giriş daha önceden alınmış yazılı izin ile sağlanmaktadır. Erkek yurdunda kalan öğrenciler ve kız yurdunda yüksek lisans/ doktora seviyesindeki öğrenciler ile ilgili yurda giriş sınırlandırması yapılmamıştır.

Yönetim, her yurda atanmış sorumlu birer müdür tarafından sağlanmaktadır. Tüm yurtlar belirli aralıklarla denetlenmektedir. Yönetim, yurtta çıkan arızaların bildirilmesi, yurt aidatlarının yatmasının kontrolü, güvenliklerin kontrolü, giriş çıkış saatlerinde oluşan problemler, eşyaların kullanımı gibi konularla ilgilenmektedir. Aynı zamanda yurtta oluşan sosyal problemlerle; öğrenciler arasındaki uyuşmazlık, öğrencinin psikolojik durumu gibi konularla da ilgilenmektedirler. Müdürler, 09.00-18.00 arasında yurtta bulunmakta olup, gece ortaya çıkan problemlere telefonla ya da bizzat gelerek müdahale etmektedirler.

Yurtların temizliği, temizlik şirketi tarafından görevlendirilmiş ikişer adet temizlik görevlisi tarafından yapılmaktadır. Bu görevliler banyo, mutfak ve odaların temizliğinden sorumlu olup, yurtlarda her gün temizlik yapmaktadır. Fakat, öğrencilerin bir kısmı odalar için verilen temizlik hizmetinden yararlanmamaktadır. Her gün yurt müdürü tarafından oda anahtarları temizlik görevlilerine teslim edilmekte ve temizlik sonrası akşam geri alınmaktadır. Odasında temizlik istemeyen öğrencilerin anahtarları tamizlik görevlilerine teslim edilmemektedir. Temizlik hizmetinden yararlanan öğrenciler, odalarında bulunmasalar dahi temizlik görevlileri odalara girerek temizlik yapmaktadırlar.

4.1.4. Çalışmanın kapsam ve yöntemi

Yapılan çalışmada hedeflenen, öğrenci ile yurt mekanı arasındaki bağlılık-kişiselleştirme ilişkisinde cinsiyet farklılıklarının etkisinin analiz edilmesidir. Bu nedenle de çalışmanın çok boyutlu bir ele alış ile değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Yapılan teorik çalışma ve incelenen tüm araştırmalarda kişinin yere bağlanma ve kişiselleştirme sürecinin kişilik, yaş, cinsiyet, psikolojik durum, yaşama süresi, deneyim gibi çok bileşenli bir sistem olduğu ortaya koyulmuştur. Bu nedenle de çalışmanın yönteminin bu nitelikte veriyi sağlayabilir olması amaçlanmıştır.

Alan çalışması, hazırlanan teorik altyapıya dayanılarak iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Bunlar: Özel mekan (oda) ve kamusal mekanların incelenmesidir.

Odalar: Görüşme, gözlem, fotoğraflama ve tespitler, bilişsel haritalama veri toplama teknikleri ile incelenmiştir.

Alan çalışmasında, öğrenciler hakkındaki bilgilere, bireysel benzerlik-farklılıklara ulaşabilmek ve kişilerin yaşadıkları odalar ile ilgili genel görüşleri hakkında bilgi edinebilmek amacıyla anket yapılmıştır (Ek: 1).

Yurtlarla ilgili yapılan anket çalışması 60'şar kişilik iki yurttan 20 kız, 20 erkek kullanıcıya uygulanmıştır (bütünün %33,3'ü). Öğrencilerden anketlerini bireysel olarak doldurmaları istenmiştir. Uygulanan anketle elde edilen veriler;

- Öğrenci genel profilinin çıkarılması (doğum yeri, yaşı, yurtta kalma süresi)
- Yurt hizmetlerinden yararlanılma derecesi,
- Yurt odası ile ilgili fikirler ve bunun aile evindeki oda ile karşılaştırılması,
- Odaya obje ilave sebepleri,
- Getirilen objelerin nitelikleri,
- Odaya ilave edilmek istenecek objeler ,

Açısından gruplanarak incelenmiştir.

Bilişsel haritalar, kullanıcılardan yurt odalarını (dilerlerse ekleme ve çıkarma yaparak) çizmeleri istenerek oluşturulmuştur. Çizilen bu bilişsel haritalarla kişinin zihnindeki oda imajı, kız-erkek farklılığı, çizilen objeler arası farklılıkların ve mekansal kullanım farklılıklılarının tartışılması planlanmıştır.

Yerinde tespit ve görüşmeler, yazılı verinin yeterli açıklıkta olmayışı, kişinin o anki durumu, kişinin kendisini yazılı olarak yeterince ifade edememesi gibi kişisel faktörlerin etkisinin farkında olabilmek amacı ile yapılmıştır. Görüşme ve fotoğraflama ile daha detaylı bilgi toplanması ve değerlendirilebilir oda adedinin arttırılması hedeflenmiştir.

Oda kapıları, özel mekanın sonu olarak kabul edilmiş ve odalar ile birlikte incelenmiştir. Görüşme ve fotoğraflama tekniklerinden yararlanılmıştır.

Yarı özel ve kamusal (ortak) mekanlarda inceleme: Bu aşamada, sırasıyla koridorlar, mutfaklar, banyolar ve TV odası yerinde gözlem ve tespit ve fotoğraflama teknikleri ile incelenmiştir. Yurt genelinde, ortak mekanlarda önce göze ilk çarpan veriler not edilmiştir. Daha sonra, not alınan bu gözlemler ilginç örneklerin fotoğraflanması ve görüşmeler ile daha detaylı incelenmiştir. Temel ilke olarak özel mekandan yarı kamusal ve kamusal mekanlara geçişte kişiselleştirmenin derecesinin ne kadar değiştiği, bunun sebeplerinin tespit edilerek ortaya konması amaçlanmıştır. Mekan hiyerarşisi içinde, kişinin hangi mekanı niye ve nasıl kişiselleştirdiği ile ilgili bilgi toplanması hedeflenmiştir.

Elde edilen verileri desteklemek amacıyla sosyal özellikler ile ilgili veriler, kamusal alanlarda öğrenciler ile görüşmeler yapılarak sağlanmıştır. Kamusal mekanı grup olarak bireylerin nasıl kullandığı, kişiler arası ilişkiler gözlemlenmiştir.

4.2. Analizler

4.2.1. Odaların incelenmesi

Araştırma birbirinin eşi kız ve erkek bloklarından oluşan iki yurt bloğunda yapılmıştır (Ek:2, Ek:3). Bu bloklarda kalan 20 kız, 20 erkek öğrenci üzerinde anket çalışması yapılarak, kişilerin yere bağlılık ve kişiselleştirme süreçleri incelenmiştir.

Yurtta kalan öğrencilerle ilgili genel bilgiler Tablo 4.2'de özetlenmiştir.

Tablo 4.2: Öğrenci Profili

ÖĞRENCİ PROFİLİ		Kız	Erkek
Lisans/ Yüksek Lisans/ Doktora	Lisans	6	-----
	Yüksek lisans-doktora	14	20
Bölüm	Ağırlıklı olarak mühendislik bölümü öğrencisi	5 kimya müh. 4 çevre müh. 3 elk. müh. 3 mimarlık 5 diğer bölümler	6 uçak müh. 8 kimya müh. 6 diğer müh. bölümleri
Geldiği Yer	İstanbul	1	6
	Büyük şehir	12	6
	Küçük şehir	7	8

Kız yurdunda lisans-yüksek lisans ve doktora öğrencileri kalmaktadır. Erkek yurdunda sadece yüksek lisans ve doktora öğrencileri kalmaktadır.

Ankete katılan erkek öğrenciler 23-27 yaş aralığı içinde, kız öğrenciler ise 20-25 yaş aralığındadır. Erkeklerin yaş ortalaması 23,7 iken, kız öğrencilerin yaş ortalaması 22,3'tür (Tablo 4.3).

Kullanım biçimi: İlk olarak yurtta kalma süresi, yurtta vakit geçirme, aile ziyaret sıklığı incelenmiştir.

Ankete katılan kız ve erkek öğrencilerin büyük bir bölümünün yurtta iki yıl ve iki yıldan fazla süredir kaldığı görülmüştür.

Öğrencilerin ailelerini ziyaret sıklığına bakıldığında %50'sinin yılda ancak 2-3 defa ailesini ziyaret edebildiği görülmüştür. Bu ziyaretler bayram ve yılbaşı tatillerinde gerçekleştirilmektedir. Geriye kalan yüzde %50'lik bölümün ise çoğunluğu ayda 1-2 defa ailesini ziyaret edebilmektedir. Fakat, erkek öğrencilerin büyük bir bölümünün İstanbullu olması nedeniyle, hafta sonları veya iki haftada bir ailelerini ziyaret edebilmektedir. Kız öğrencilerin hepsinin ailesi farklı şehirlerde ikamet ettiği için ziyaret sıkılığı erkek öğrencilere göre daha seyrektir.

Tablo 4.3: Yurtta yaşam süreç-cinsiyet karşılaştırması

SÜREÇ/ CİNSİYET		KIZ	ERKEK
Kalma süresi yıl	(0-1 YIL)	3	2
	(1-2 YIL)	2	5
	2 yıldan fazla	15	13
Aile ziyaret sıklığı	Haftada 1	1	4
	Ayda 1-2	10	6
	Yılda 2-3	9	10
Yurtta vakit geçirme	Kısmi	4	3
	Tüm hafta	16	17

Yurtta vakit geçirme süreleri ile yapılan diğer analizde, öğrencilerin aile ziyaretleri dışında bir hafta boyunca ne kadar süre ile yurtta kaldıkları incelenmiştir. 40 kişilik

örnek grup içinden 33 kişi tüm haftayı yurtta geçirdiklerini dile getirmişdir. Erkekler ve kızlar arasında paralel bir eğilim gözükmektedir.

Bu noktada kız ve erkek öğrencilerin yurdu benzer sürelerde ve benzer şekillerde kullandığı ortaya çıkmıştır. Ankete katılan 40 öğrenci ile ilgili Tablo 4.4'teki veriler özetlendiğinde;

- Öğrenciler yurtta uzun süredir yaşamaktadır (28 kişi).
- Ailelerini seyrek aralıklarda ziyaret etmektedir (max. ayda bir 35 kişi).
- Tüm haftayı yurtta geçirmektedir (33 kişi).

Oda Değiştirme(me) Eğilimi: Erkek yurdunda kalan öğrenciler, DPT programı ile okulda asistan olan öğrenciler olduğundan ve yaz tatili sürelerinin kısa olması nedeniyle, odalarını hiç boşaltmadıklarını dile getirmişlerdir. Odalarını ancak, iki öğrencinin karşılıklı görüşmeleriyle değiştirdiklerini dile getirmişlerdir.

Kız yurdu incelendiğinde; kız öğrencilerin çoğunun odasını önceki yıl da kullandığı ve uzun yıllardır yurtta kalan öğrencilerin hep aynı odada kalmayı tercih ettikleri görülmüştür.

Erkek yurdunda, kız yurdunda olduğu kadar açık bir şekilde incelenememekle beraber, yurt kullanıcılarının, kendi odalarının sınırlarını çizmeye çalıştıklarını, yurt odaları birbirinin aynısı olmasına rağmen başka bir odayı istemedikleri görülmüştür. Bu durum, çalışmaya katılan öğrencilerin odayı standart bir oda olarak görmediğinin, kullanıcıların yurt odasını kendilerine ait bir alan olarak gördüğünü ve mekanını sahiplendiklerini ortaya koymaktadır. Aşağıda, öğrencilerle yapılan görüşmelerde ilginç örenkler görülmektedir.

> "Altı yıldır bu yurtta kalıyorum ve beş senedir bu odadayım. İlk sene öylesine yerleştim. Sonraki yıl arkadaşlarımın kaldığı yere taşındım. O zamandan beridir de aynı odada kalıyorum. Özellikle istiyorum zaten kendi odamda kalmayı. Benim odamda, yazın ben Kayseri'ye eve gittiğimde, biri kalınca bile sinirleniyorum. Gelince de hemen anlıyorum. Odam başkası kokuyor." (Sera,22)

Öğrencinin kullanmış olduğu "kendi odam", "benim odamda", "odam başkası kokuyor" ifadeleri öğrencinin kendi odasını koruduğunu, odayı kendisine ait bir obje olarak kabul ettiğini ve ona bağlı olduğunu göstermektedir.

> "Zaten yurtta en nefret ettiğim şey taşınma faslı. Seneye de geleceğim; bir odayı boşaltmanın ne anlamı var dört yıldır anlayamadım. Hatta üç ay kalmadığım süre boyunca da parasını ödemeyi istedim; yeter ki boşaltmayayım diye. Ama yurdun kuralları varmış. Kesinlikle kabul etmediler." (Esin, 21)

Bu yurt kullanıcısı ise kendisini başka bir biçimde ifade etmektedir. Tatilden sonra tekrar aynı odaya geleceğini bu nedenle de boşaltmak istemediğini ortaya koymaktadır. Kullanmayacağı halde odasının düzenini ve varlığını korumak için kullanmadığı süre de para vermeyi denemektedir.

Yurt yönetimi ile yapılan görüşmelerde, müdüriyetin yıl sonlarında gelen talep üzerine, öğrencilerden bir sonraki yıl kalmak istedikleri odayı belirten bir dilekçe istediği öğrenilmiştir. Böylece, yeni öğrenciler kalan boş odalara yerleştirilebilmektedir. Yurt müdürlerinden, öğrencilerin yan odadaki kişi ile problemi olması, ısınma(ma)-güneş alma, banyo karşısı olma gibi problemlerden kaynaklanan bir sorunları olmadığı taktirde kendi odalarında kalmaya devam etmek istedikleri öğrenilmiştir. Yurt yönetimi, öğrencilerin, yıl içinde kendi aralarında gruplaştıklarını, gruplarının dağılmaması için oda yerlerini değiştirmeyi istemediklerini belirtmiştir. Oda değiştirme durumu söz konusu olduğunda, kullanıcının kendi grubu içinde başka bir odaya geçmeyi tercih ettiği öğrenilmiştir.

Anketlerde yurt kullanıcılarının, yurdun verdiği hizmetleri ne kadar kullandığı incelenmiştir. Bu kısımda kişiselleştirme ve yere bağlılık kavramlarının dışarıdan gelen etkilere karşı alanını savunma, o alana girecek yabancılara karşı bir engel yaratma, ona emek verme, vakit ayırma, sadece kendisine ait bir obje olarak görme durumunun incelenebileceği düşünülmüştür. Çalışmanın bu kısmı odanın temizlik görevlerine temizletilmesi, yurt nevresimlerinin kullanımı ve yurt yönetiminden sağlanan bilgiler ile oluşturulmuştur.

Yurt kullanıcılarının verilen oda temizlik hizmetinden ne kadar faydalandıkları incelenmiştir. Bu konuda kız ve erkek öğrenciler arasında farklılık göze çarpmaktadır (Tablo 4.4). Kız öğrenciler odalarını kendileri temizleme eğiliminde iken (12 kişi), erkek öğrencilerin genelde odasını temizlik görevlisine temizletmektedir (13 kişi). Burada kızların erkelere göre kendisine ait mekanın sınırını daha net ortaya koyduğu görülmektedir.

Bu noktada:

- Odalarına kendi izinleri dışında birini kabul etmeme, odadaki yaşantıyı gizleme, odayı kendinin kılma durumu oluşmaktadır. Temizlik istemeyen öğrenciler, müdüriyete bildirerek oda anahtarlarının temizlik görevlisinden alınmasını sağlamaktadırlar. Yurt yöneticilerinden bu uygulamanın

öğrencilerin talebi ile oluşturulduğunu öğrenilmiştir. Anahtarın sadece kullanıcıda olmasının da kullanıcının odaya sahip çıkması ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

- Türk aile yapısında, erkeklerinin çoğunluğunun odası annesi veya bir yardımcı tarafından temizlenmektedir. Yurtta erkeklerin odalarını bir başkasına temizletmeleri, bu alışkanlıktan kaynaklanıyor olabilir.

Tablo 4.4: Yurt hizmetlerinden yararlanma

YURT HİZMETLERİ/ CİNSİYET		KIZ	ERKEK
Odayı görevlilere temizletme	Temizletiyor	8	13
	Temizletmiyor	12	7
Yurt nevresimi kullanımı	Kullanıyor	5	14
	Kullanmıyor	15	6

Yurt nevresimleri kullanımında yurt yönetiminin belirlemiş olduğu işleyiş şudur: Öğrenci, kirlendiğinde nevresimi kapıya asmaktadır. Yurt sorumlusu gün içerisinde kapılardan kirli nevresimleri almakta ve yerine temiz nevresim bırakmaktadır.

Nevresim kullanımında kızlar ve erkekler arasında bir farklılık görülmektedir. Kızların büyük bir bölümü kendi getirdiği nevresimleri kullanmaktadır (15 kişi). Erkekler ise yurdun verdiği nevresimleri kullanmayı tercih etmektedirler (14 kişi).

Şekil 4.22: Kullanıcılara ait nevresimler

Kişilerin kendi getirdikleri nevresimler, kişinin kendi zevk ve tercihini ortaya koyduğu için kişiselleştirme amaçlı kullanıldığı düşünülmektedir (Şekil 4.22). Bu kullanımın, mekanı diğerlerinden ayıran, sembolik, anlamsal ve bilişsel bir mekanizma olduğu düşünülmektedir.

Yurt odası hakkında görüşler: Çalışmanın bu kısmında öğrencilerin kendi odalarını sevme(me) durumu ve sebepleri, kullanıcının aile evindeki odası ile yurt odasının ilişkisi incelenmiştir.

Yurt kullanıcılarının odalarını sevme(me) durumu incelendiğinde öğrencilerin çoğunun yurt odalarını sevdiği ortaya çıkmıştır (26 kişi). Yurt odasını seven erkek öğrenci adedi (15 erkek) kız öğrencilere göre daha fazladır (11 kız) (Tablo 4.5).

Kız ve erkek öğrenciler odalarını, odaları kendilerini yansıttığı ve orada yalnız kalabildikleri için sevdiklerini belirtmişlerdir (21 kişi). Bu durum erkek ve kız öğrencilerin odalarına bağlandıklarını, odalarını kendilerine ait bir mekan olarak sahiplendiklerini ortaya koymaktadır. Kız öğrencilerden farklı olarak, erkek öğrenciler yurt odalarını manzaralı ve rahat olduğu için sevdiklerini ortaya koymaktadır (5 kişi). Bu, erkeklerin yere bağlılık ve kişiselleştirme süreçlerinin fonksiyonel ve daha geniş mekana yayılan kavrayışlarının etkisi ile ilişkilendirilebilir.

Tablo 4.5: Ev-yurt odası ve karşılaştırılması

ODA/CİNSİYET			KIZ	ERKEK
Yurt odanızı seviyor musunuz?	Evet	Aidiyet/ yanlızlık	11	10
		Manzara/rahatlık	0	5
	Hayır	Odanın küçük oluşu	9	3
Evdeki odanızla yurt odanızı karşılaştırınız		Evdeki oda büyük	10	18
		Evdeki oda büyük ve kişiyi yansıtıyor	10	2

Yurt odasının sevilmemesinin tek nedeninin tüm kullanıcılarda küçük oluşunun gösterilmesi ilginçtir. Yurt odasının boyutlarından duyulan rahatsızlığın, kişilerin kendilerini yansıtabilecekleri ve kişiselleştirebilecekleri mekanı yaratamamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Öğrencilerin yurt odaları ile aile evi odaları karşılaştırmasında kız ve erkek öğrenciler arasında farklılık mevcuttur. Erkek öğrenciler niceliksel olan boyutsal karşılaştırma yaparken (18 kişi), kız öğrenciler niteliksel karşılaştırmayı içeren kişiselleştirme durumuna da değinmişlerdir (10 kişi).

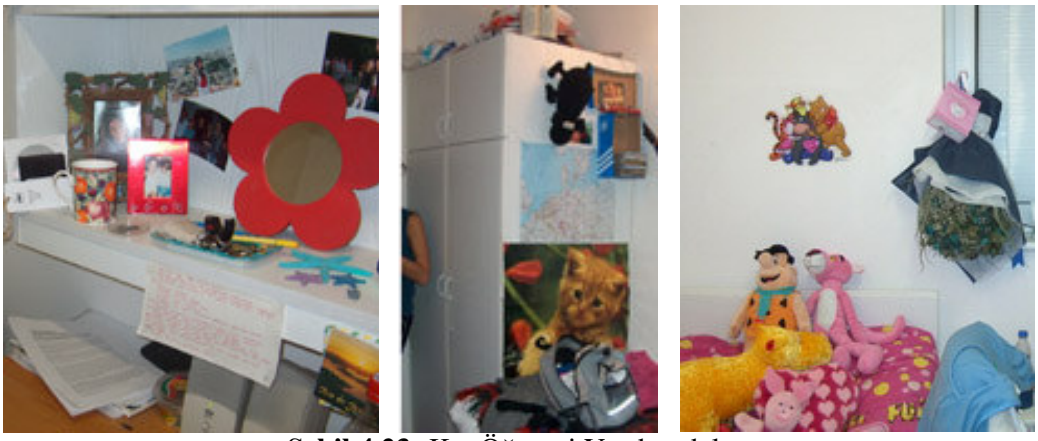
Mekanlara eklenen kişisel objeler: Kişiselleştirme, kişinin mekan üzerinde yaptığı değişiklik, dekorasyon niteliğinde olabilmektedir. Bu nedenle araştırmanın bu bölümünde yurda kişisel obje getirme ve nedenleri incelenmiştir.

Kız yurdu öğrencilerinin tümü, yurda özel eşya getirdiğini ifade etmiştir. Erkek kullanıcılardan 15 kişi özel eşya getirmiştir. Kişilerin bu objeleri getirme nedenlerine bakıldığında, kız-erkek kullanıcılar arasında benzerlik ve farklılıklar ortaya çıkmıştır (Tablo 4.6).

Tablo 4.6: Kullanıcıların yurda obje getirme nedenleri

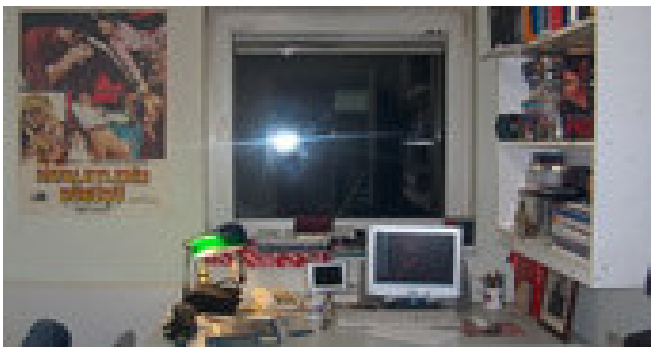
OBJE GETİRME NEDENİ / CİNSİYET	KIZ	ERKEK
Rahatlık - konfor	0	5
Sevdiği için	7	6
Aidiyet	9	3
Geçmişi/ evi hatırlmak	4	4

Erkeklerde konfor, rahatlık gibi fonksiyonel veriler obje getirme sebebi olarak ortaya çıkmaktadır. Kız öğrencilerin hiç birinin bu tip bir nedenden bahsetmemiş olması, kız-erkek yere bağlılık ve kişiselleştirme süreci farklılığında önemli bir örnek olarak kabul edilebilir.

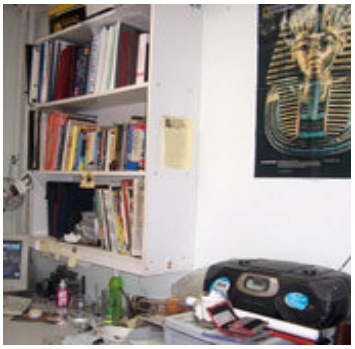

Şekil 4.23: Kız Öğrenci Yurdu odaları

Kız ve erkek kullanıcılar geçmişini ve evini hatırlamak için bu objeleri getimiştir. Kız öğrenciler, mekanları daha duygusal nesneler ile kişiselleştirmektedir (Şekil 4.23, Şekil 4.24). Ayrıca, erkeklerin kendilerine ait mekanı kişiselleştirmelerinde aile bağları sıklıkla rastlanan bir durumdur.

Şekil 4.24: Erkek öğrenci yurdu odaları

Mekana aidiyet hissedilmesi hem erkek hem kız öğrencilerde görülmektedir. Aidiyet, kız öğrencilerde en fazla ortaya konan cevap olmuştur (9 kız, 3 erkek). Bu noktada, çalışmaya katılan kız öğrencilerin mekanları erkek öğrencilerden daha yoğun olarak kişiselleştirdikleri düşünülmektedir. Kız öğrencilerin mekanlar ile olan ilişkileri ve bağlılıkları, erkek öğrencilere göre daha fazladır.

Erkekler mekana bağlanmaktan çok, mekanlar arasında hareket halindedir. Bu nedenle mekanla olan bağı daha azdır. Kızlar ise daha çok eve (bir mekana aidiyet) ait bir yapıdadır. Erkeklerin toplum içindeki konumu hareketi çağrıştırırken, kızların konumu erkeğe göre daha durağandır. Araştırmanın yapıldığı yurtda bu sürecin benzeri görülmektedir.

Aidiyet ile ilgili ilginç sayılabilecek kız-erkek öğrenci cevapları şunlardır:

> "Odamın daha fazla bana ait bir yer olmasını sağlamak için…" (Esin, 21)
>
> "Odama girdiğimde daha sıcak, bana ait bir ortamda olduğumu hissedebilmek 'odam' diyebilmek için…" (Demet, 23)
>
> "Home, sweet home" (Ahmet, 24)
>
> "Odayı kendime ait hissetmek için" (Orçun, 24)

Anket çalışmasında, öğrencilere yurt odalarında sevdikleri ve sevmedikleri objeler, getirebilecek olsalar tercih edecekleri objeler incelenmiştir(Tablo 4.7).

Tablo 4.7: Yurt odasında sevilen-sevilmeyen objelerin analizi

OBJELER	SEVİLEN		SEVİLMEYEN	
CİNSİYET	KIZ	ERKEK	KIZ	ERKEK
Fonksiyonel	7	13	2	1
Özel- kişisel	9	3	1	1
Yurt objesi	3	3	15	9
Yorumsuz-yok	1	1	2	9

Kız-erkek öğrenciler arasında farklılık görülmektedir. Erkeklerin 13'ü, kızların ise 7'si fonksiyonel objelerden bahsetmektedir. Daha kişisel ve özel objelerden bahseden erkek öğrenci sayısı 3, kız öğrenci sayısı ise 9'dur. Erkeklerin sevdikleri objeler bilgisayar, CD çalar, spor ekipmanı gibi daha çok fonksiyonel objelerdir. Kız öğrencilerin sevdikleri objeler fotoğraf, hediye, oyuncak, anısı olan bir obje gibi duygusal kökenli objelerdir.

Yurt kullanıcılarının sevmedikleri objeler incelendiğinde, kız-erkek öğrencilerin büyük bir bölümünün yurt objelerinden bahsettiği görülmüştür (24 kişi). Kız öğrencilerde sevmeme eğilimi daha yüksektir (15 kız, 9 erkek). Erkeklerin 9'u, kızların ise 2'si yurtta sevmedikleri obje olmadığını iletmişlerdir. Bu durumun, kızların kişiselleştirme ve bağlanma eğilimin erkeklere kıyasla daha fazla olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışmanın yapıldığı yurtta, erkeklerin kişiselleştirme eğilimi içinde oldukları fakat mevcut durumdan daha az etkilendikleri, kızların kendilerini daha çok ifade eden mekanlar yaratma isteği duyduğu ve bu nedenle mevcut düzene ait objelerden daha fazla rahatsız olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin yer olsa odalarına ne getirmek isteyecekleri incelenmiştir.(Tablo 4.8). Kız öğrencilerin 7'si ve erkek öğrencilerin 4'ü koltuk cevabını vermiştir. Bu noktada ev-yurt kavramının birbirine yaklaştığı görülmektedir. Çünkü eve dair bir iç mekandan bahsedildiğinde akla gelen ilk kavram yaşama alanıdır. Burada koltuk cevabını vermesinin önemli olduğu ve kullanıcıların yurt odalarını eve dönüştürme eğilimi içinde olabilecekleri düşünülmektedir. Kızların erkeklerden daha fazla bu

cevabı vermeleri (7 kız, 4 erkek), günlük yaşam içinde evle daha yakın olan ilişkilerinden kaynaklanabilir.

Tablo 4.8: İlave yer olması durumunda getirilmesi tercih edilecek nesneler

DAHA FAZLA YER OLSAYDI NE GETİRİRDİNİZ?	KIZ	ERKEK
Koltuk	7	4
Masa	2	2
Dolap	6	2
Beyaz eşya	3	8
Özel eşya	1	2
Yok/yorumsuz	0	2

Dolap cevabı veren kız öğrenci sayısı 6 iken, erkek öğrenci sayısı yalnızca 2'dir. Bu durum, teorik bilgi ile çelişmektedir. Fonksiyonel bir obje olan dolabın kız öğrenciler tarafından daha çok ortaya konması dikkat çekicidir. Fakat, kız öğrencilerin mekanın boyutundan duydukları rahatsızlığı erkeklerden daha çok dile getirmeleri ile tutarlılık göstermektedir.

Diğer bir cevap, beyaz eşyadır (8 erkek, 3 kız). Bu objeleri erkek öğrencilerin daha çok ortaya koymasının sebebi bu objelerin fonksiyonel objeler olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Bilişsel Haritalar: Bilişsel haritalama, öğrencilerin zihnindeki oda imajının, bu imaj içerisinde kişiselleştirme için eklenen objelerin, yapılan değişikliklerin, kız-erkek kullanıcılar arasındaki farklılıkların incelenebilmesi için yapılmıştır. Ayrıca elde edilen verinin anket ve fotoğraflardan toplanan veri ile karşılaştırılması hedeflenmiştir. Öğrencilere, odalarını çizerken isterlerse ekleme ve çıkartma yapabilecekleri ve çizim üzerine notlar yazabilecekleri belirtilmiştir. Kız ve erkek öğrencilerde benzer ve farklı eğilimler ortaya çıkmıştır (Tablo 4.9).

3 kız ve 6 erkek öğrencinin odayı tamamen standart düzenlemesi ile çizdikleri görülmüştür. Erkeklerin bilişsel haritalarının daha detaysız olduğu bilinmektedir.

Odasının çizimine kişisel obje ekleyen erkek öğrenci sayısı 11, kız öğrenci sayısı 8'dir. Bu noktada, erkeklerin de kız öğrenciler gibi odalarını kişiselleştirerek obje eklediklerini ve bunu bilinçli olarak yaptıkları düşünülebilir. Fakat ilginç olan,

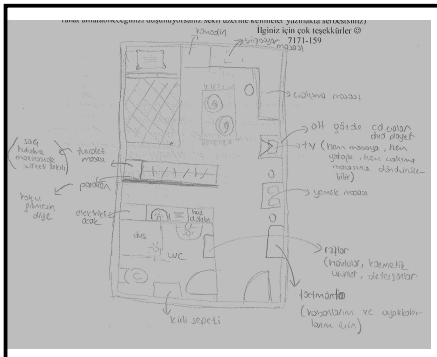
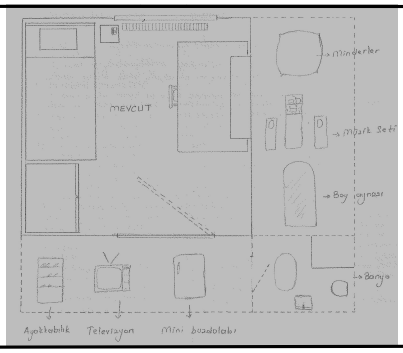
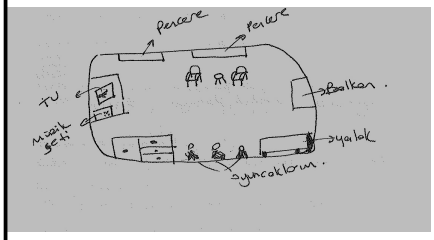
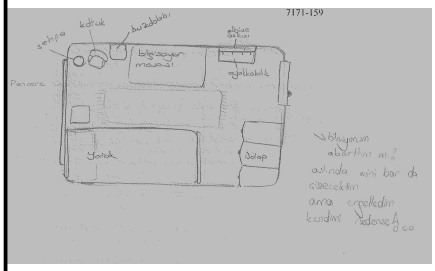
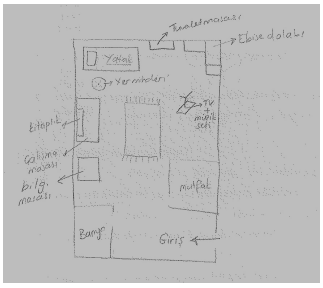
erkeklerin odalarını tamamen mevcut oda sınırları ile çizmeleri, kızların ise odalarını daha geniş ve odalarına var olmayan nesneler ve mekanlar ekleyerek çizmeleridir (Şekil 4.25, Şekil 4.26). Bu tip bir çizime erkek kullanıcılarda rastlanmamıştır. Kız öğrenciler genişlettikleri odalara koltuk, dolap, WC vb. eklemeler yapmışlardır.

Kız öğrenciler anketlerde, erkek öğrencilere kıyasla mekanın boyutundan rahatsız olduklarını daha sık belirtmişlerdir. Kız öğrencilerin bu rahatsızlığı, kendilerini mekan içinde yeterince ifade edememe durumundan kaynaklanabilir.

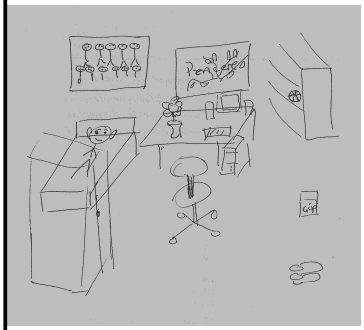
Tablo 4.9: Bilişsel Haritalar

BİLİŞSEL HARİTALAR	KIZ	ERKEK
Odanın **aynen** çizilmesi	3	6
Odanın **obje ilavesi** ile çizilmesi	8	11
Odanın **değiştirilerek** çizilmesi	8	0

Bilişsel haritalarda dikkat çeken bir konu da oda tefrişleridir. Bilişsel harita çizen 17 erkek öğrencinin 9 tanesinin odalarının tefrişini değiştirdiği görülmüştür. Bilişsel harita çizen 19 kız öğrencinin hiçbirinin tefrişinde bu değişiklik görülmemiştir. Erkek öğrenciler bu tefriş değişikliğini yaptığında ortadaki alanı tamamen boşaltmaktadırlar. Bu nedenle onlara hareket edebilecekleri daha fazla bir alan kalmaktadır (Şekil 4.26).

	Bölümü: Mimarlık Oda Tefrişi: Mevcuttan tamamen farklı Obje: Kişisel objeler yoğun Yurtta kalma süresi: 3 yıldır Memleketi: Antalya (Seçkin-KIZ)
	Bölümü: Şehir Bölge Planlama Oda Tefrişi: Mevcut referansla farklılaşma isteği Obje: Kişisel objeler yoğun Yurtta kalma süresi: 2.5 ay Memleketi: Trabzon (Fatma-KIZ)
	Bölümü: İşletme Oda Tefrişi: Mevcuttan tamamen farklı Obje: Kişisel objeler yoğun Yurtta kalma süresi: 4 yıldır Memleketi: İzmit (Esin-KIZ)
	Bölümü: Makine- End. Ür. Tas. Oda Tefrişi: Mevcut referansla farklılaşma isteği Obje: Kişisel objeler yoğun Yurtta Kalma süresi: 1.5 yıldır Memleketi: İzmir (Demet-KIZ)
	Bölümü: Kimya Oda Tefrişi: Mevcuttan tamamen farklı Obje: Kişisel objeler yoğun Yurtta Kalma süresi: 4 yıldır Memleketi : Erdek (Simay-KIZ)

Şekil 4.25: Kız öğrenci bilişsel harita örnekleri

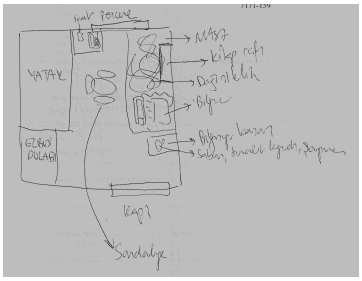
Bölümü: Uçak Mühendisliği

Oda Tefrişi: Masa yeri değiştirilmiş

Obje: Kişisel objeler yoğun

Yurtta kalma süresi: 1 yıl

Memleketi: Tokat (Murat- ERKEK)

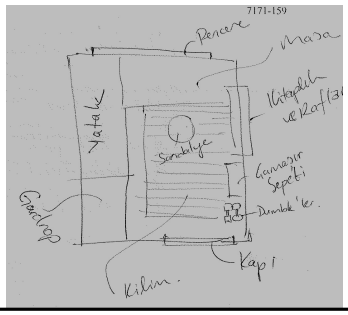
Bölümü: Moleküler Biyoloji ve Genetik

Oda Tefrişi: Mevcut Tefriş

Obje: Kişisel objeler yoğun

Yurtta kalma süresi: 2,5 yıldır

Memleketi: Bursa (Tutku- ERKEK)

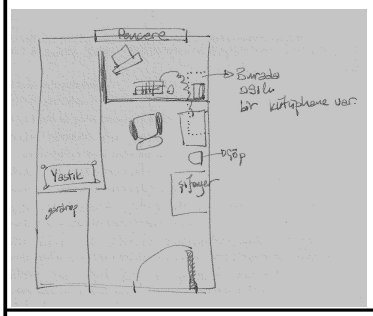
Bölümü: Malzeme Mühendisi

Oda Tefrişi: Masa yeri değiştirilmiş

Obje: Kişisel objeler yoğun

Yurtta kalma süresi: 2,5 yıldır

Memleketi: İstanbul (Bahadır-ERKEK)

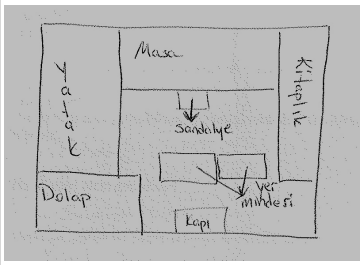
Bölümü: Uçak Mühendisi

Oda Tefrişi: Masa yeri değiştirilmiş

Obje: Kişisel objeler seyrek

Yurtta kalma süresi: 1,5 yıldır

Memleketi: Ankara (Tahir-ERKEK)

Bölümü: Gemi İnşa Mühendisi

Oda Tefrişi: Masa yeri değiştirilmiş

Obje: Kişisel objeler seyrek

Yurtta kalma süresi: 1 yıldır

Memleketi: Eskişehir: (Deniz-ERKEK)

Şekil 4.26: Erkek öğrenci bilişsel harita örnekleri

Oda kapıları: Odaların kapılarında kimi öğrencilerin kendilerini temsil eden resim ya da obje astıkları görülmüştür (Şekil 4.27, Şekil 4.28). Bu, kullanıcıların kendi kimliklerinin ortaya konması olarak açıklanabilir.

Şekil 4.27: Kız öğrenci kapı örnekleri

Kız öğrenci odalarının kapılarında anahtarlıkların olduğu görülmüştür. Kız öğrencilerin bundan rahatsız olmadıkları göze çarparken, erkeklerde kapısında anahtar bulunan örnek sayısı oldukça azdır. Fakat, kız öğrenci odalarının kapılarının genellikle kapalı olduğu ama erkek öğrenci odalarının kapılarının genellikle açık olduğu gözlenmiştir. Bu çelişkili bir durum olarak göze çarpmaktadır.

Şekil 4.28: Erkek öğrenci kapı örnekleri

Erkek öğrencilerin oda kapılarına obje asma nedenleri Tablo 4.10'de görülmektedir. Bu tablo incelendiğinde erkek öğrencilerin yaşam tarzlarını, statülerini, başarılarını sembolize eden objeler ile mekanlarını kişiselleştirdikleri görülmüştür.

Tablo 4.10: Erkek öğrencilerin odalarının kapılarındaki semboller ve anlamları

	ODA NO	ASILAN OBJE VE ASILMA NEDENİ
ERKEK	No Z11	Yurtça Internette oynadığı oyunda kullandığı takma adın yazılı olduğu logo
	No Z12	Sosyal içerikli mesaj
	No Z14	Eğlence hayatını seviyor
	No Z15	Yurtça Internette oynadığı oyunda kullandığı takma adın yazılı olduğu logo- tuttuğu takımın logosu

Kız öğrencilerin oda kapılarına objeleri asma nedenleri Tablo 4.11'de görülmektedir. Bu tablo incelendiğinde, kız öğrencilerin geçmişlerini anımsatan, sevdikleri objeler ile kendi mekanlarını kişiselleştirdikleri söylenebilir.

Tablo 4.11: Kız öğrencilerin odalarının kapılarındaki semboller ve anlamları

	ODA NO	ASILAN OBJE VE ASILMA NEDENİ
KIZ	No 116	Yeğeni olduğu için çok mutlu arkadaşları ile paylaşmak istiyor
	No 109	Çocukluğunda en sevdiği çizgi film kahramanı
	No 208	Resmi ilginç ve güzel buluyor
	No 207	Odasında balık beslediği için kapısında balık resmi var

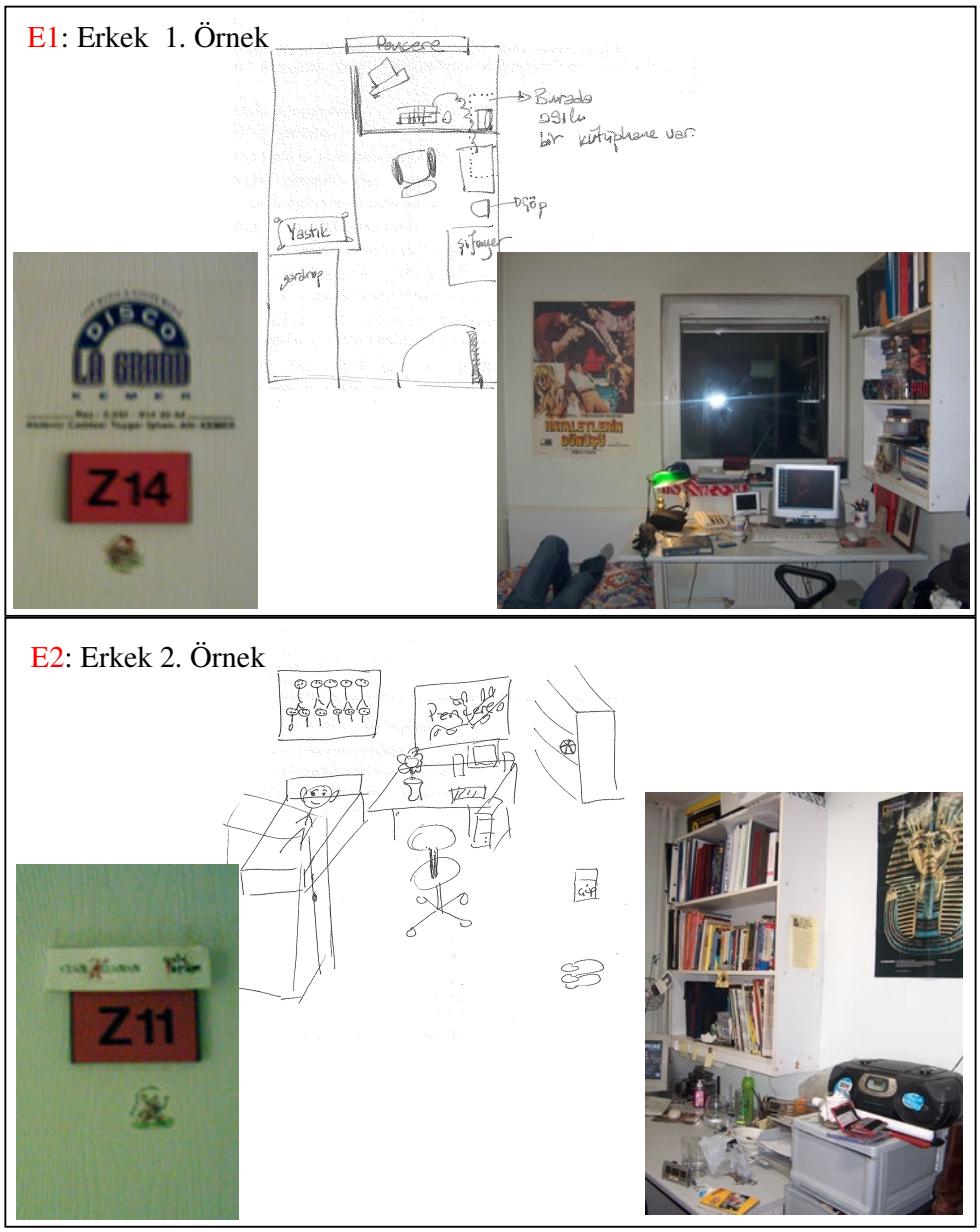
Çalışmanın yapıldığı yurtda, kız ve erkek kullanıcılar odalarını kapılarını kendilerine ait özel objeler ile süslemektedirler. Kızlar daha duygusal ve geçmişi ifade eden objeler kullanmayı tercih etmişlerdir. Erkek kullanıcılar statüleri, yaşam ve hayata bakış biçimleri ile ilgili objeler ile oda kapılarını kişiselleştirmişlerdir.

Bilişsel Harita ve Fotoğrafların karşılaştırılması: Bilişsel haritalarda, kişinin zihnindeki yurt odası imajının öğrenilmesi planlanmıştır. Bu nedenle öğrencilere yurt odalarını eklemeler ve çıkarmalar yaparak çizmeleri istenmiştir. Öğrencilerin zihinlerindeki (hayallerindeki) oda çizimlerinden; kişisel objelerin varlığı, eklenen objeler ve bu objelerin nitelikleri hakkında veri toplanması planmış, çizilen haritalar ile odaların benzerlik ve farklılıklarının tartışılması ve gelecekte yapılacak yurt tasarımlarına yön verebilecek bilgilerin toplanması amaçlanmıştır.

Şekil 4.29 : Kız öğrenci bilişsel harita ve fotoğraf karşılaştırması

Şekil 4.29 ve Şekil 4.30 incelendiğinde, kız ve erkek öğrencilerin odalarındaki kişisel objeleri çizdikleri, tefriş değişikliği ve odaya ekledikleri objeler ile farklı kullanım önerileri getirdikleri görülmüştür.

Şekil 4.30 : Erkek öğrenci bilişsel harita ve fotoğraf karşılaştırması

4.2.2. Kamusal (ortak) mekanların incelenmesi

Kamusal (ortak) mekanlar incelenirken, gözlem, tespit ve fotoğraflama tekniklerinden faydalanılmıştır. Kişiselleştirme ve bağlılık duygusunun ortak mekanlardaki durumu ve yoğunluğu, ortak mekanlar ile özel mekanlar arsındaki farklar incelenmiştir.

Koridorlar: Yurt odalarının açıldığı koridorlarda, öğrencilerin ayakkabı, şemsiye vb. kişiye ait objeler bulunmaktadır. Özel mekandan yarı özel mekana geçiş olan

koridorlarda yoğun bir kimliklendirme göze çarpmaktadır. Öğrencilerin odalarına göre daha kamusal bir mekan olan koridorlara kendilerine ait objler bırakmaları, bulundukları mekanı benimsediklerinin ve güven duyduklarının belirtisi olarak kabul edilebilir.

Şekil 4.31 : Kız öğrenci koridor örnekleri

Koridor kullanımlarında, suitler arası farklılıklar tespit edilmiştir. Koridorlara eşya bırakan öğrencilerin çoğunluğu aynı grup kullanıcılarıdır. Bu, aynı grup içindeki kullanıcıların birbirinden etkilendiği ve aralarında güvene dayalı bir ilişki kurulduğu sonucuna götürebilir. Gruplar arası sosyal ilişkiler incelendiğinde kamusal mekanları daha yoğun kullanılan suit öğrencilerinin sosyal ilişkilerinin de güçlü olduğu gözlenmiştir.

Şekil 4.32 : Erkek öğrenci koridor örnekleri

Kızlar ve erkekler arasındaki farklılıklar incelendiğinde; kızların ve erkeklerin koridoru kişiselleştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kızların koridorları erkeklere göre daha yoğun kullandığı ve özel eşyalarını bu alana bıraktıkları gözlenmiştir (Şekil 4.31, Şekil 4.32). Fakat, özel mekanda (oda) göre kamusal olan koridorlara geçildiğinde kişiselleştirmenin derecesinde azalma gözlemlenmiştir.

Banyolar: Banyo kullanımlarında kızlar ile erkekler arasındaki farklılık daha net bir hale gelmektedir. Kızlar özel eşyalarını (şampuan, parfüm, saç kurutma makinesi, banyo lifi, jöle, tarak, diş fırçası, tuvalet kağıdı, vb…) kamusal alan olarak kabul edilen ortak kullanım alanlarında bırakmaktan rahatsızlık duymamaktadır (Şekil 4.33).

Şekil 4.33: Kız öğrenci banyo örnekleri

Erkek yurdundaki banyolarda kızlarınki gibi özel eşyaların bırakılmadığı tespit edilmiştir (Şekil 4.34). Bu kızların bulundukları mekanı daha fazla benimsediklerini, paylaştıklarını ve güvene dayalı ilişkiler kurduklarını ortaya koymaktadır.

Şekil 4.34 : Erkek öğrenci banyo örnekleri

Erkek yurdundan farklı olarak kız yurdunda, suit banyolarında, duşlarda ve çamaşır makinelerinin üzerinde kullanımına yönelik notlar göze çarpmıştır. Bu notlarda, kullanım ile ilgili rahatsızlıklarının paylaşıldığı görülmüştür (Şekil 4.35).

Şekil 4.35: Kız öğrenci duvar notları

Mutfaklar: Banyolardaki kişiselleştirme derecesinin farkının aksine kızlar da erkekler de mutfaklara eklemeler yapmışlardır. Fakat, mutfaklarda eklenen objeler arasında farklılık göze çarpmakta ve kız-erkek kullanıcı arasındaki ayırımı oluşturmaktadır.

Şekil 4.36: Kız öğrenci mutfakları

Kız öğrenciler erkek öğrencilere kıyasla mutfakları daha yoğun olarak kullanmaktadırlar ve bu nedenle mutfağa bulaşıklık, ekmek kızartma makinası, kahve makinası, meyve sıkacağı gibi kullanabilecekleri objeler almışlardır (Şekil 4.36)

Şekil 4.37 : Erkek öğrenci mutfakları

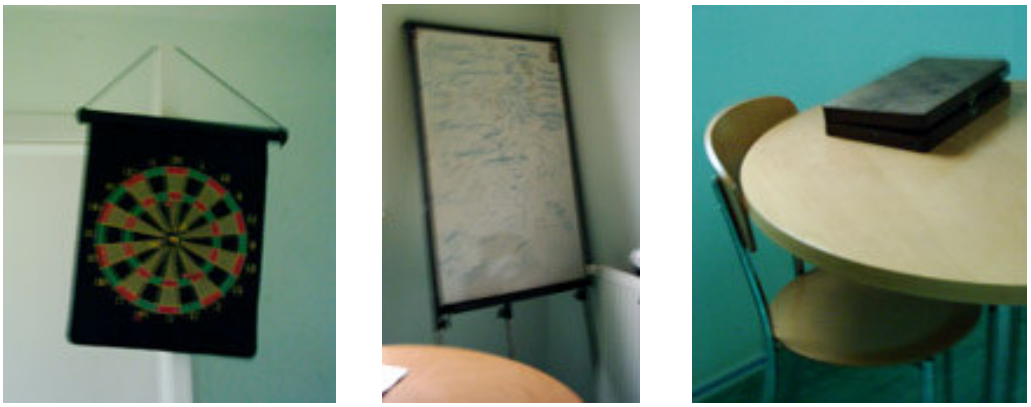
Erkek yurdunda bu tip objeler daha azdır. Banyo ve mutfakların kullanım biçimi erkek yurdunda benzerlik göstermektedir (Şekil 4.37).

Kız öğrenciler, mutfağa kullanabilecekleri objeler dışında çiçek, mum gibi süs eşyaları da getirmişlerdir (Şekil 4.38).

Şekil 4.38: Kız öğrenci mutfakları objeleri

Erkeklerde ise yazı tahtası, dart ve tavla gibi daha çok sosyalleşmeye yönelik eşyalar eklenmiştir(Şekil 4.39).

Şekil 4.39: Erkek öğrenci mutfakları objeleri

Kızlar ve erkekler mutfaklarında buzdolaplarının kapaklarına yazı, mıknatıslı dolap süsü gibi nesneler almışlardır (Şekil 4.40). Fakat, kızlarda bu eğilim erkeklerden daha yoğun durumdadır.

Şekil 4.40: Buzdolabı kapakları

Televizyon Odası: Televizyon odalarının durumu hem kız, hem erkek yurdunda benzerlik göstermektedir. Kız ve erkek öğrencilerin hiçbiri televizyon odasına obje bırakmamışlardır. Aslında sosyalleşme için tasarlanmış olan bu mekanın, hiçbir iz taşımaması ilginçtir. Bunun sebebi, televizyon odasının tüm diğer tartışılan mekanlar içinde en kamusal mekan olması, mekanın küçük ve havasız olmasından dolayı insanların bu mekanı sosyalleşilebilecek bir alan olarak görmemesi, diğer mekanlara göre daha az kullanması olabileceği düşünülmüştür.

Sosyal ilişkiler: En yoğun ve en güçlü ilişkilerin 10'ar kişilik gruplarda olduğu gözlenmiştir. Kullanıcıların en çok kendi gruplarını benimsedikleri, yurt içinde ve dışında aktivitelerini beraber yaptıkları gözlenmiştir.

Suitler arası ilişkilerin sıklığı ve gücü, kız ve erkek öğrenciler arasında farklılık göstermektedir. Erkek öğrenciler diğer gruplardan kullanıcılarla da yoğun ilişkiler içindeyken, kızlarda genelde suitler arası iletişim daha azdır.

Kız öğrenciler kendi mutfaklarında ve koridorlarında, kendi grup arkadaşları haricindeki kullanıcıların olmasından rahatsızlık duyarken, erkek öğrenciler bunu daha az dile getirmişlerdir. Kız öğrenciler, 10'ar kişilik gruplarının gelecek senelerde de değişmemesi taraftarıdır. Erkekler öğrenciler, kız öğrencilere göre değişime daha olumlu bakmaktadır.

Kız öğrenciler daha küçük olan suitlerini benimsemekte ve daha yoğun olarak kişiselleştirmektedir, erkekler ise tüm yurdu benimsemekte fakat daha az kişiselleştirmektedir.

4.3. Analiz Sonuçları ve Genel Değerlendirme

Öğrencilerin yurt odaları ve yurdun ortak mekanları ile kurduğu iletişimin bağlılık ve kişiselleştirme boyutu görüşme, gözlem, fotoğraflama ve bilişsel haritalama teknikleri ile incelenmiştir. Yapılan analizlere göre:

- Çalışmanın yapıldığı yurttaki, kız ve erkek öğrencilerin büyük bölümü, yurdu uzun süredir kullanmaktadır. Ayrıca yurtta kısa süredir kalan öğrenciler de vardır. Her iki gruptaki öğrenciler de yurt odalarını kişiselleştirme eğilimi içindedirler. Harris'in, yapmış olduğu araştırma, geçici süreli kullanılan konutlarda kişiselleştirme ve bağlanma sürecinin çok kısa sürede gerçekleştiğini, bağlanma ve kişiselleştirme sürecinin konuttan tamamen

farklılaşan bir süreç izlediğini ortaya koymuştur (Harris, 1996), alan çalışması bulguları Harris'in çalışması ile paralellik göstermektedir.

- Çalışmanın bütünü, kullanıcıların yere bağlılıklarını ortaya koymaktadır. Alan çalışması, kullanıcıların yere bağlılıklarının fiziksel ihtiyaçlardan çok sevgi, aidiyet, güven gibi duygusal sebeplere bağlı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Çalışma, bölüm 3.2'de tartışılan sosyal bağlılığın fiziksel bağlılıktan fazla olması durumu ile benzeşmektedir.
- Vorkin & Reisse (2001) ve Hidalgo & Hernandez'in (2001) yapmış olduğu çalışmada, kadın erkek herkesin yere bağlanma ihtiyacı olduğu, kadınların mekanlara erkeklere oranla yere daha fazla bağlandığı ortaya konmuştur. Yapılan alan çalışmasında da benzer sonuçlar elde edilmiştir.
- Kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla odalarının sınırlarını daha iyi koruduğu ve dışardan gelenlere karşı daha hassas olduğu, aidiyetlerini sağlamak için (temizlemek, ilaveler yapmak gibi) mekana emek verdikleri sonucuna varılmıştır.
- Kız öğrencilerle yurt odaları arasında duygusal bir bağ bulunduğu, odalarının aidiyetini ve kişiselliğini önemsedikleri görülmüştür. Bu nedenle, kız öğrencililer odanın boyutundan daha fazla rahatsız olmaktadırlar. Erkek öğrenciler, yurt odalarına, daha çok fiziksel konfor ve barınma amacı ile baktıklarından oda boyutundan daha az rahatsız olmaktadır. Pretty de yapmış olduğu araştırmada benzer biçimde, erkeklerin mekan kalitesini ve konforunu daha işlevsel, kadınların ise daha duygusal ve sosyal veriler içinde değerlendirdiği sonucuna ulaşmıştır.
- Çalışmaya katılan, yurtta uzun ve kısa süredir kalan kız, erkek öğrencilerin hepsi yurt odalarını kişiselleştirmektedirler.
- Yapılan alan çalışmasında, özel mekandan daha kamusal olan ortak mekanlara geçişte kişiselleştirmenin yoğunluğu kademeli olarak azalmaktadır. Wells'in yapmış olduğu araştırmada, kişinin mekanı kişiselleştirildiği, fakat, kişiselleştirmenin yoğunluğunun kişinin aidiyet hissettiği mekandan uzaklaştıkça seyrekleştiği görülmüştür (Wells, 2000). Ayrıca, bölüm 2.2.4'te kişilerin egemenlik alanlarını objeler ve semboller ile oluşturduğu, egemenlik alanı davranışının kamusaldan özele doğru

zayıfladığı ortaya konmuştur. Yurtlardaki özel ve kamusal alanların (ortak mekanların) kullanımındaki farklılık, bu durum ile benzerlik göstermektedir.

- Kız öğrenciler ortak mekanları, erkek öğrencilere göre daha fazla kişiselleştirmektedirler. Erkek kullanıcılarda özel ile ortak mekan ayrımı daha net bir şekilde ortaya konmuştur.
- Öğrenciler yurt odalarını kişiselleştirmek için odalarına ilave objeler getirmektedirler. Erkek öğrencilerin, odalarına daha çok fonksiyonel objeler getirmeyi, kız öğrencilerin ise daha çok duygusal ve kendilerini yansıtacak objeler getirmeyi tercih ettikleri görülmüştür. Wells (2000), ofislerde yaptığı araştırmada, cinsiyet ve kişiselleştirme farklılığı üzerinde benzer sonuçlar elde etmiştir.
- Çalışmada, kız ve erkek öğrencilerin bilişsel haritaları farklılık göstermektedir. Erkek öğrencilerin yurt odalarının tefrişinde değişiklik yaptığı ve kız öğrencilere göre çizimlerinin daha detaysız olduğu görülmüştür. Kız öğrencilerin ise yurt odalarından çok, istedikleri veya hayal ettikleri yurt odasının şemasını çizdikleri görülmüştür. Bölüm 2.1.3 içinde değinilen bilişsel haritalar ve bu haritalardaki cinsiyet farklılığı alan çalışması ile paralellik göstermektedir.
- Kız öğrenciler, anket çalışmasında sadece odaları ile ilgili cevaplar ortaya koymuştur. Erkek öğrencilerin cevaplarında ise yurt binasının içi ve binanın dış çevresine de değinildiği görülmüştür. Bu durum, kadınların erkeklere göre daha detaylı fakat küçük alana, erkeklerin ise daha detaysız ama daha geniş alana yayılan davranış gösterme eğilimine paralellik göstermektedir.
- Yurt içindeki sosyal ilişkiler, kız-erkek öğrenciler arasında farklılık göstermiştir. Kız öğrencilerin daha çok kendi suitinde bulunanlar ile yakın ilişkiler içerisinde olduğu, erkek öğrencilerin ilişkilerin ise tüm yurda yayıldığı gözlenmiştir. Bu durum, 2.1.3 no'lu bölümde tartışılan kadın ve erkeklerin mekanı kulanım farkı ve erkeklerin kamusal alanları daha verimli kullanmaları ile ortaklık göstermektedir.
- Kız öğrenciler, erkek öğrencilere göre suite daha bağlı ve dışarıdan gelenlere karşı daha hassas iken; erkek öğrencilerde bu bağlılık ve koruma daha azdır.

Benzer şekilde kız öğrenciler gelecek yıllarda da gruplarını korumak istemektedirler.

- Kullanıcıların mevcut yerleşim düzeni ve arkadaşlarının değişmesini istemediklerini görülmüştür. Kullanıcılar, odalarını kendilerine ait bir yer olarak görmektedir ve duygusal olarak bağlanmaktadır. Bölüm 3.2'de yere güçlü bağlar ile bağlı bireylerin yerin mevcut durumuna karşı en hassas olan bireyler olduğu ve mekan-yerde değişiklik olmasını istemedikleri ortaya konulmuştur. Yurt kullanıcıların değişim ile ilgili bu fikirleri, mekanda yere bağlılığın ve kişiselleştirmenin işleyişi ile paralellik göstermektedir.
- Öğrenciler ile yapılan görüşmeler ve bu görüşmelerde öğrencilerin önerileri ve analiz sonuçlarının ortaya çıkarmış olduğu sonuçlar incelendiğinde, ileride tasarlanacak yurtlarda iç mekan ile ilgili öneriler geliştirilmiştir. Öğrencilerin çoğunun, yurt odalarının küçüklüğünden şikayetçi olduğu görülmüştür. Koridorlarda ve oda içlerinde tasarlanacak nişler ile depolama ihtiyacı karşılanabileceği gibi bu nişler kullanıcılara kişiselleştirme imkanı da verebilecektir. Öğrencilerin koridorlarda ayakkabı şemsiye gibi nesneler bırakmaktadırlar. Çünkü büyük bir bölümü odasına ayakkabılarını çıkararak girmektedir. Bu kullanım düşünülerek, oda girişlerinde nişler yaratılarak ya da duvara asılacak objeler tasarlanarak bu fonksiyonel ihtiyaç karşılanmış olabilecektir. Öğrencilerin yurtlarını eve benzetme eğilimleri düşünüldüğünde, bu fonksiyonel kullanımın öğrencilerin evinde olma gibi bir psikolojik ihtiyacının desteklenmesine yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca düzensiz bir şekilde koridorlarda bulunan bu nesneler hem düzen ve ritm kazanacak hem de mekana yaşanmışlık kazandırabilecektir. Daha konforlu ve aidiyet duyulabilecek mekanlar yaratabilmek için farklı renk kullanımları ile yurt mekanının standartlığı azaltılabilir. Örneğin tek renk olan odaların duvar renkleri ya da suitlerin girişlerindeki kapı renkleri değiştirilebilir. Bunun hem kullanım açısından hem de psikolojik açıdan yarar sağlayabileceği düşünülmektedir. Öğrencilerin yurttaki diğer kullanıcılar ile olan sosyal ilişkileri göz önünde bulundurularak, ana koridora rahat koltuklu oturma grupları, kitaplık gibi eşyalar yerleştirilerek evdeki salon benzeri bir ortak yaşama alanı oluşturulabilir. Böylelikle, öğrencilerin sosyal ilişkiler kurması da desteklenebilir. Ayrıca yılbaşı, bayram gibi kimi zaman yurtta

geçirilen özel günlerde ortak mekanlar düzenlenerek ve süslenerek sosyal ilişkilerin güçlenmesi sağlanabilir. Bu tip uygulamaların öğrencilerin yere bağlılıklarını arttırabileceği ve tasarlanan mekanların daha yaşayan, daha konforlu, daha sıcak mekanlar haline getirilebileceği düşünülmektedir.

5. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Bu tez çalışmasının amacı, insanın çevresi ile kurduğu iletişimin bir parçası olan kişiselleştirme ve bağlılık kavramları arasındaki ilişkiyi yurt mekanında incelemek ve cinsiyet farklılığının bu bağlamda mekan üzerindeki etkisini araştırmaktır.

Öğrenci yurtları, sadece üniversitenin bulunduğu şehirde barınma ihtiyacını karşılayan mekanlar değildir. Öğrenci yurtları, mekansal olarak her zaman bu görevi aşan ve önemli bir geçiş ve seçim dönemi olan yirmili yaşlardaki gençlerin deneyimlediği mekanlar olarak önemlidir. Ayrıca geçici süre kullanılmaları nedeniyle, yurtların bağlılık ve kişiselleştirme kavramlarının incelenebileceği farklı bir mekan tipolojisi olduğu düşünülmektedir.

Çalışma, insan çevre ilişkileri ve yer kavramını inceleyen bir teorik bir kısımdan ve bu teorik kısımının desteklenen bir alan çalışmasından oluşmuştur. Teorik kısımda, öncelikle mahremiyet, kişisel mekan, kişiselleştirme kavramlarını tartışılarak insanın çevresi ile ilişkisinde kullandığı mekanizmalar ve insan davranışının oluşumu incelenmiştir. Daha sonra ise insanın bu mekanizmalar yardımı ile yer ile kurduğu duygusal, sembolik ve fonksiyonel ilişkilerini tanımlayan yere bağlılık, yer kimliği ve yer bağımlılığı kavramları tartışılmıştır.

Alan çalışması ise; arşiv taraması ile elde edilen teorik ve metodolojik bilgilere dayanılarak geliştirilmiş ve görüşme, gözlem, fotoğraflama ve bilişsel haritalama veri toplama teknikleri bütünleştirilerek kullanılmıştır. Çalışma, özel mekanlar olan odalar ve mutfak, banyo gibi ortak mekanların incelendiği iki bölümden oluşmaktadır.

Bu tip bir yaklaşımla, farklı tip mekanların incelenebilmesi ve aynı tip mekanlarda elde edilen bilginin çeşitliliğinin ve yoğunluğunun arttırılması hedeflenmiştir. Odalar bireysel kullanılan mekanlar olmaları nedeniyle daha kişisel ve aidiyet duyulacak mekanlardır. Bu nedenle ortak kullanılan mekanlara göre farklı bir yapıya sahiptir. Bu kabul ile, ortak kullanım mekanları ve özel mekanlar farklı biçimlerde

incelenmiş, sonuçlar ortaya konarken bu mekanların kişiselleştirilmesindeki benzer ve farklı yönleri tartışılmıştır.

Yurt kullanıcıları – kız erkek tümü- yurt odalarını kişiselleştirmektedir. Öğrenciler odalarını kendilerine verilmiş standart odalar olarak değil, benimsedikleri ve aidiyet hissettikleri mekanlara dönüştürmeye başlamaktadırlar. Bu noktada, öğrenciler mekanı kendilerine ait kılmak için odalarına objeler getirterek kimliklendirmelerinin yanı sıra, odalarına başkalarının girmesine engel olmaya çalışmaktadırlar. Böylelikle, odalarını daha özel mekanlar haline getirmekte ve yaşama mekanlarına emek vermektedirler.

Çalışmanın yapıldığı yurtta, kız-erkek öğrencilerin mekanları kişiselleştirmeleri arasında da bazı farklılıklar görülmektedir. Kız kullanıcılar, yurt mekanına erkek kullanıcılara göre daha bağlıdırlar. Kız öğrenciler odalarını, daha duygusal ve kişisel nesneler ile aidiyet hissi oluşturma eğilimdeyken, erkek öğrenciler daha çok, kullanabilecekleri ve statü simgeleyen objeler ile kişiselleştirmektedirler. Fiziksel anlamda odalarını çok konforlu ve yeterli boyutta bulmayan birçok öğrenci, yapılan anket çalışmalarında fiziksel bağlılıktan çok sosyal bağlılıklarını ortaya koymuşlardır.

Yurt bloklarında, kişiselleştirmenin yoğunluğu, özel mekanlardan özel ve ortak kullanım mekanların arasındaki ara yüzü olan oda kapılarına, kamusal sayılabilecek koridorlara, banyolara mutfaklara ve kat koridorlarına doğru kademeli olarak azalan bir yapıya sahiptir.

Yapılan alan çalışması, yurtlarda geçen yaşamdan kesit almakta, kişiselleştirme ve bağlılık kavramlarını farklı bir mekan örneği üzerinde incelemektedir. Bu nedenle yapılan araştırma, birçok farklı alanda değerlendirilebilir ve kullanılabilir bulgulara sahiptir. Bu çalışma;

- Araştırmacı
- Tasarımcı mimar
- İşletmeci

için ileriye ışık tutabilecek tespitleri içermektedir. Çalışma, geçmiş araştırmalara ek olması niteliği dışında, insanlara zevk ve yaşama mekanı sunan mimarlar için de önemli veriler taşımaktadır. Binalar ve mekanlar, zaman ve fiziksel barınma

ihtiyacının çok ötesinde, bir yere aidiyet, yerin kişiye ait olması gibi insanın psikolojik ihtiyaçlarını da karşılanması amacı ile tasarlanır ve inşa edilirler. Çalışma, daha ileride yapılacak yurt tasarımları için hazırlanacak ihtiyaç programlarına ışık tutabilecek bilgiler ve öneriler içermektedir.

Bu araştırma, aynı zamanda, yurt gibi kiralık sayılabilecek mülklerde işletmeci veya mal sahibi tarafından yaşanan problemlerin indirgenebilmesi için önemlidir. Yapılan araştırma, kişinin mekanı kişiselleştirebildikçe o mekana bağlanmakta olduğunu, uzun süre orada yaşamak istediğini ve ona emek vererek koruduğunu ortaya koymaktadır. Bu sebeple, ortaya konan sözleşme ve kuralların, kişinin mekanı kişiselleştirmesini yok edecek nitelikte olması hem işletmesel olarak konutun fiziksel kalitesinin düşmesine sebep olacaktır, hem de kullanıcının pozitif psikoloji içinde olmasını engelleyecektir.

Çalışmanın tek kişilik yurtlarda yapılmış olması, yurtlarda bağlılık ve kişiselleştirme süreci içinde yalnızca bu durumu ortaya koymaktadır. Fakat, daha ileriki çalışmalarda çoklu kullanımlı odalar, farklı plan şemaları ve işleyişlerdeki yurt binalarında yapılacak çalışmalar, daha farklı perspektifler sağlayacaktır. Bu tip mekanlarda egemenlik alanı davranışının, mahremiyet tip ve mekanizmalarının daha yoğun olarak konuya dahil edilmesi, mekan ve kullanım farklılıklarının etkisini ortaya koymuş olacaktır.

KAYNAKLAR

Altman, I. , 1975. The Environment and Social Behavior: Privacy, Personal Space, Territory, Crowding, Brooks/Cole, CA.

Altman, I. , Rapoport, A. ve Wohlwill, J.F., 1980. Human Behavior and Environment: Advances in Theory and Research, , Plenum Press, New York.

Ailello, J. ve Thompson, D.E., 1980, Personal Space, Crowding, and Spatial Behavior in a Cultural Context, in *Human Behavior and Environment: Advances in Theory and Research*, pp. 107-178, Eds. Altman, I., Rapoport, A. & Wohlwill, J. F., Plenum Press, New York.

Antrop, M., 2004. Why landscapes of the past are important for the future, *Landscape and Urban Planning*, Article in Press.

Argyle, M., 1994. The Psychology of Interpersonal Behaviour 5th Ed., Pan Books London.

Bachelard, G., 1957. Poetics of Space, Presses de France.

Bechtel, R. B. ve Churchman, A. (Eds.), 2002. Hand Book of Environmental Psychology, J. Wiley, New York.

Berry, J. W., 1980. Cultural Ecology and Individual Behavior, in *Human Behavior and Environment: Advances in Theory and Research*, pp. 83-106, Eds. Altman, I., Rapoport, A. & Wohlwill, J. F., Plenum Press, New York.

Bonaiuto, M. ve Bonnes, M., 2000. Social-Psychological Approaches in Environment-Behavior Studies Identity Theories and Discursive Approach, in *Theoretical Perspectives in Environment- Behavior Research Underlying Assumptions, Research Problems, and Methodologies*, pp.67-88, Eds. Wapner, S., Demick, J., Yamamoto, T. & Minami, H., Kluwer Academic & Plenum Publishers, New York.

Brower, S., 1980. Territory in Urban Settings, in *Human Behavior and Environment: Advances in Theory and Research*, pp. 179-207, Eds. Altman, I., Rapoport, A. & Wohlwill, J. F., Plenum Press, New York.

Brown, B., Perkins, D. D. ve Brown, G., 2003. Place attachment in revitalizing neihborhood: Individulal and block level analysis, *Journal of Environmental Psychology,* **23**, 259-271.

Cooper, C., 1976, The House as Symbol of the Self , in *Environmental Psychology : People and Their Physical Settings,* pp. 435-448, Eds. Proshansky, H. M., Ittelson,H. W. & Rivlin, L. G**.,** Holt, Rinehart and Winston, New York.

Crang, M., 1998. Cultural Geography, Routledge, London.

Devine, P. ve Lyons, E., 1997. Remembering Pasts and Representing Places: The Construction of National Identities in Ireland, *Journal of Envvironmental Psychology*, 17, 33-45.

Dovey, K., 1993. Putting Geometry in its Place: Toward a Phenomenology of the Design Process, in *Dwelling, Seeing, and Designing Toward a Phenomenological Ecology*, pp. 247-269, Eds. Seamon, D., State University of New York Press, New York.

Edney, J. J., 1976. Human Territoriality, in *Environmental Psychology: People and Their Physical Settings,* pp. 189-205, Eds. Proshansky, H. M., Ittelson,H. W. & Rivlin, L. G**.,** Holt, Rinehart and Winston, New York.

Ersoy, Z., 2002. Konut Mekanından Kent Mekanına: Farklı Mekansal Biçimler, *Arredamento Mimarlık*, **4**, 92-94.

Frank, K. A., 1997. Phenomenology, Positivism, and Empiricism as Research Strategies in Environment- Behavior Research and in Design, in *Advances in Environment, Behavior, and Design Volume 1*, pp. 59-67, Eds. Zube, E. H. &, Moore, G. T., Plenum Press, New York.

Fried, M., 2000. Continuities and Discontinuities of Place, *Journal of Envvironmental Psychology*, **20**, 193-205.

Garling, T. ve Golledge, R., 1989. Environmental Perception and Cognition, in *Advances in Environment, Behavior, and Design Volume 2*, pp. 203-236, Eds. Zube, E. H. &, Moore, G. T., Plenum Pres, New York.

Gibson, J., 1966. The Senses Considered as Perceptual Systems, Houghton Mifflin, Boston.

Graumann, C. F., 2002. The Phenomenological Approach to People- Environment Studies, in *Hand Book of Environmental Psychology*, pp.95-113, Eds. Bechtel, R. B. & Churchman, A., J. Wiley, New York.

Gustavson, P., 2001. Rootes and Routes Exploring the Relationship Between Place Attachment and Mobility, *Environment and Behavior,* **33**, 667-686.

Habraken, N.J., 2000. The Structure of the Ordinary, MIT Press, Cambridge.

Hall, E.T., 1966. The Hidden Dimension, Doubleday, New York.

Harries, K., 1993. Thoughts on a Non-Arbitary Architecture , in *Dwelling, Seeing, and Designing Toward a Phenomenological Ecology*, pp. 41-61, Eds. Seamon, D., State University of New York Press, New York.

Harris, P. B., Brown, B. B. ve Werner, C. M., 1996. Privacy Regulation and Place Attachment: Predicting Attachments to a Student Familiy Housing Facility, *Journal of Environmental Psychology,* **16**, 287-301.

Hay, R. ,1998, Sense of Place in Developmental Context, *Journal of Environmental Psychology,* **18**, 5-29.

Hidalgo, M. C. ve Hernández, B., 2001**.** Place Attachment: Conceptual and Empirical Questions**,** *Journal of Environmental Psychology,* **21**, 273-281.

Işık, O., 1994. Değişen Toplum/Mekan Kavrayışları; Mekanın Politikleşmesi, Politikanın Mekansallaşması, *Toplum ve Bilim*, **64-65**, 7-38.

Ittelson, H.W., 1976. Environment Perception and Contemporary Perceptual Theory in *Environmental Psychology: People and Their Physical Settings,* pp. 141-154, Eds. Proshansky, H. M., Ittelson,H. W. & Rivlin, L. G**.,** Holt, Rinehart and Winston, New York.

Jorgensen, B. S. ve Stedman, R. C., 2001. Sense of Place as an Attitude: Lakeshore Owners Attitudes Toward Their Property, *Journal of Environmental Psychology*, **21**, 233-248.

Kaya, N. ve Erkip, F., 2001. Satisfaction in Dormitory Building the Effects of Floor Height on the Perception of Room Size and Crowding, *Environment and Behavior*, **33**, 35-53.

Kaya, N. ve Weber, M. G., 2003, Cross-cultural differences in the perception of crowding and privacy regulation: American and Turkish students**,** *Journal of Environmental Psychology,* **23**, 301-319.

Kyle G., Graefe, A., Manning, R. ve Bacon, J., 2004. Effects of place attachment on user's perception of social and environmental conditions in a natural setting**,** *Journal of Environmental Psychology,* **24**, 213-225.

Lang, J., 1987. Creating Architectural Theory: The Role of the Behavioral Science in Environmental Design , Van Nostrand Reinhold, New York.

Laufer, R. S., Proshansky H. M. ve Wolfe, M., 1976. Some Analytic Dimensions of Privacy in *Environmental Psychology: People and Their Physical Settings,* pp. 206-217, Eds. Proshansky, H. M., Ittelson,H. W. & Rivlin, L. G**.,** Holt, Rinehart and Winston, New York.

Lawson, B., 2001. The Language of Space, Architectural Press, Oxford.

Madanipour, A., 1996. Urban Design and Dilemmas of Space, *Environment and Planning D: Society and Space* ,**14**, 331-355.

Manzo, L.C., 2003. Beyond house and haven: toward a revisioning of emotional relationships with places, *Journal of Environmental Psychology*, **23**, 47-61.

Mazumdar, S., Mazumdar, S., Docuyanan, F. ve McLaughlin, C. M., 2000. Creating a Sense of Place: The Vietnamese- Americans and Little Saigon, *Journal of Environmental Psychology*, **20**, 319-333.

McAndrew, F. T., 1998. The Measurement of `Rootedness' and the Prediction of Attachment to Home-towns in College Students**,** *Journal of Environmental Psychology,***18**, 409-417.

Meiss, P., 1997. Elements of Architecture from Form to Place, Chapman & Hall, London.

Michelson, W., 1987. Groups, Aggregates, and the Environment , in *Advances in Environment, Behavior, and Design Volume 1*, pp. 161-183, Eds. Zube, E. H. &, Moore, G. T., Plenum Pres, New York.

Mugerauer, R., 1994. Interpretations on Behalf of Place: Enviromental Displacements and Alternative Responses, State University Of New York Press, Albany.

Newman, O., 1972. Defensible Space: Crime Prevention Through Urban Design, McMillan, New York.

Ng, C. F., 1998. Canada as a New Place: The Immigrant's Experience**,** *Journal of Environmental Psychology,* **18**, 55-67.

Pretty, G.H., Chipuer, H. M. and Bramston, P.,2003. Sense of place amongst adolescents and adults in two rural Australian towns: The discriminating features of place attachment, sense of community and place dependence in relation to place identity**,** *Journal of Environmental Psychology,* **23**, 273-287.

Proshansky, H. M., Ittelson,H. W. ve Rivlin, L. G., 1976. Environmental Psychology : People and Their Physical Settings, Holt, Rinehart and Winston, New York.

Proshansky, H. M., Ittelson, H. W. ve Rivlin, L. G., 1976. Freedom of Choice and Behavior in a Physical Setting, in *Environmental Psychology : People and Their Physical Settings*, pp. 170-181, Holt, Rinehart and Winston, New York.

Ramsay, G. 2003. Cherbourg's Chinatown: Creating an identity of place on an Australian Aboriginal settlement, *Journal of Historical Geography*, **29**, 109-122.

Randolph, T. H. Jr., 1993. Sacred Structures and Everyday Life: A Return to Monteo, North Carolina, in *Dwelling, Seeing, and Designing Toward a Phenomenological Ecology*, pp. 271-299, Eds. Seamon, D., State University of New York Press, New York.

Rapoport, A., 1980. Cross-Cultural Aspects of Environmental Design in *Human Behavior and Environment: Advances in Theory and Research*, pp. 7-46, Eds. Altman, I., Rapoport, A. & Wohlwill, J. F., Plenum Press, New York.

Rapoport, A., 1999. A Framework for Studying Vernacular Design", *Journal of Architectural and Planning Research,* **16** ,52-64.

Relph,E., 1976. Place and Placelessness, Pion, London.

Relph, E. K., 1993. Modernity and the Reclamamation of Place , in *Dwelling, Seeing, and Designing Toward a Phenomenological Ecology*, pp. 25-41, Eds. Seamon, D., State University of New York Press, New York.

Peterson, R. B, 1987. Gender Issues in the Home and Urban Environment, in *Advances in Environment, Behavior, and Design Volume 1*, pp. 187-214, Eds. Zube, E. H. &, Moore, G. T., Plenum Pres, New York.

Richardson, M., 1980. Culture and the Urban Stage the Nexus of Setting, Behavior, and Image in Urban Places, in *Human Behavior and Environment: Advances in Theory and Research*, pp. 209-241, Eds. Altman, I., Rapoport, A. & Wohlwill, J. F., Plenum Press, New York.

Sağlamer, A., Aksoy, M., Dursun, P., 2004. İstanbul Teknik Üniversitesinde 1996-2004 Dönemi İTÜ 2001 Atılım 2005 Yeni Ufuklar '96 ,'04, Cenkler Matbaası, İstanbul.

Saleh, M. A. E., 1998. Place Identity: The Visual Image of Saudi Arabian Cities, *Habitat Intl.*, **22**, 149-164.

Schulz, C., N., 1985. The Concept of Dwelling on the Way to Figurative Architecture, Rizzoli International Publications Inc., New York.

Seamon, D., 1993. Dwelling, Seeing, and Designing Toward a Phenomenological Ecology, State University of New York Press, New York.

Schwartz, S. ve Montgomery, M.J., 2002. Similarities or Differences in Identity Development? The Impact of Acculturation and Gender on Identity Process and Outcome, *Journal of Youth and Adolescence*, **31**, 359-372.

Sommer, R., 2002. Personal Space in a Digital Age, in *Hand Book of Environmental Psychology*, pp. 647-660, Eds. Bechtel, R. B. & Churchman, A, J. Wiley, New York.

Stedman, R. C., 2002. Toward a Social Psychology of Place Predicting Behavior From Place-based Cognitions, Attitude, and Identity, *Environment and Behavior,* **34**, 561-581.

Stewart, W. P., Liebert, D. ve Larkin, K. W., 2003. Community identities as visions for landscape change, *Landscape and Urban planning*, Article in Press.

Twigger, C. L. ve Uzzell, D. L.,1996. Place and Identity Proceses, *Journal of Environmental Psychology,* **16**, 205-220.

Vorkin, M. ve Reise, H., 2001. Environmental Concern in a Local Context the Significance of Place Attachment, *Environment and Behavior,* **33**, 249-263.

Wapner, S. ve Demick, J., 2002. The Increasing Contexts of Context in the Study of Environment Behavior Relations , in *Hand Book of Environmental Psychology*, pp. 3-14, Eds. Bechtel, R. B. & Churchman, A, J. Wiley, New York.

Wapner, S., Demick, J., Yamamoto, T. ve Minami, H., 2000. Theoretical Perspectives in Environment- Behavior Research Underlying Assumptions, Research Problems, and Methodologies, Kluwer Academic & Plenum Publishers, New York.

Wells, M. M., 2000. Office Clutter or Meaningful Personal Dispalys: The Role of Office Personalization in Employee and Organizational Well-being, *Journal of Environmental Psychology,* **20**, 239-255.

Winkel, G. H. ve Sasanoff, R., 1976. An Approach to an Objective Analysis of Behavior in Architectural Space, in *Environmental Psychology : People and Their Physical Settings,* pp. 351-361, Eds. Proshansky, H. M., Ittelson,H. W. & Rivlin, L. G**.,** Holt, Rinehart and Winston, New York.

Zube, E., H., ve Moore, G., T., 1987. Advances in Environment, Behavior and Design Volume 1, Plenum Pres, New York.

Zube, E., H., ve Moore, G., T., 1989. Advances in Environment, Behavior and Design Volume 2, Plenum Pres, New York.

http://www.google.com, Google Earth (Erişim Tarihi, Mayıs 2006)
http://yurtlar.itu.edu.tr (Erişim Tarihi, Mayıs 2006)
http://www.ins.itu.edu.tr/insaat/kampus.swf (Erişim Tarihi, Mayıs 2006)

EKLER

Ek 1

ADINIZ: YAŞINIZ:

ODA NO:

1. Ne kadar zamandır bu yurtta kalıyorsunuz?
2. Aileniz nerede yaşıyor?
3. Ne kadar sıklıkta ailenizi ziyaret ediyorsunuz?
4. Tüm hafta yurtta mı kalıyorsunuz?
   . evet
   . hayır Yurtta ne kadar zaman geçiriyorsunuz?
5. Temizlik görevlilerine odanızı temizletiyor musunuz?
   . evet
   . hayır
6. Yurt odanızı seviyor musunuz? Niçin?
   . evet
   . hayır
7. Yurdun verdiği nevresimleri kullanıyor musunuz?
   . evet
   . hayır
8. Yurda özel eşya getirdiniz mi? (oyuncak, fotoğraf, vb..) Birkaç tanesini yazabilir misiniz?
9. Bu objeleri niçin getirdiniz?
10. Niçin tek kişilik bir yurtta kalmayı tercih edersiniz?
11. Yurt odanızla ilgili en büyük problemiz nedir?
12. Odanızda en sevdiğiniz eşyanız hangisi? Niçin?
13. Odanızda en sevmediğiniz eşyanız hangisi? Niçin?
14. Odanızda bulunan eşyalardan hangisi bu odayı sizin odanız gibi görmenizi engelliyor?

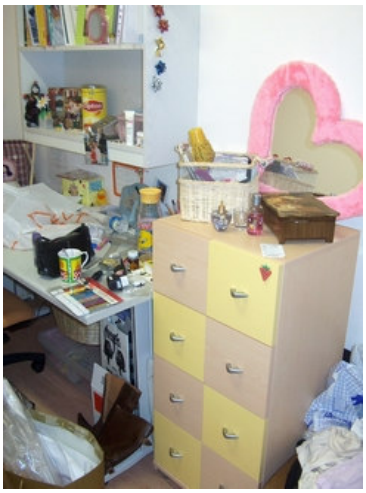
15. Eğer daha fazla yeriniz olsa odanıza ne getirmeyi tercih ederdiniz? Niçin?
16. Yurt odanız sizce yeterli büyüklükte mi?

17. Evdeki odanız nasıl?
    .Bu odadan daha büyük
    .Aynı boyutta
    .Evdeki odam daha çok beni yansıtıyor
18. Evdeki odanızı bir aile bireyi ile paylaşıyor musunuz?
19. Evdeyken zamanınızı kendi odanızda mı geçirmeyi tercih edersiniz yoksa salonda mı?
20. Yurt odanızdaki bir şeyi değiştirmenize izin verilseydi ilk önce neyi değiştirirdiniz?
21. Hobileriniz?

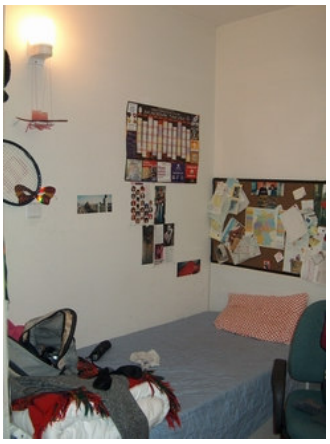
Yurt odanızın bir şemasını çizer misiniz? Eklemeler, çıkartmalar yapabilirsiniz. Daha rahat anlatabileceğinizi düşünüyorsanız şekil üzerine kelimeler yazmakta serbestsiniz.

İlginiz için çok
teşekkürler ☺

Ek 2

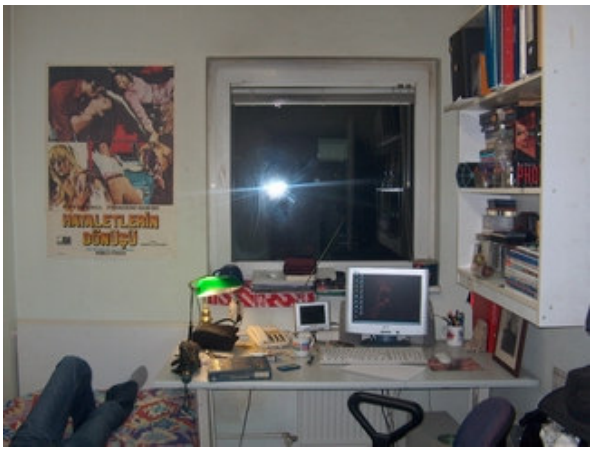

Kız Öğrenci Odaları Örnek Fotoğraflar

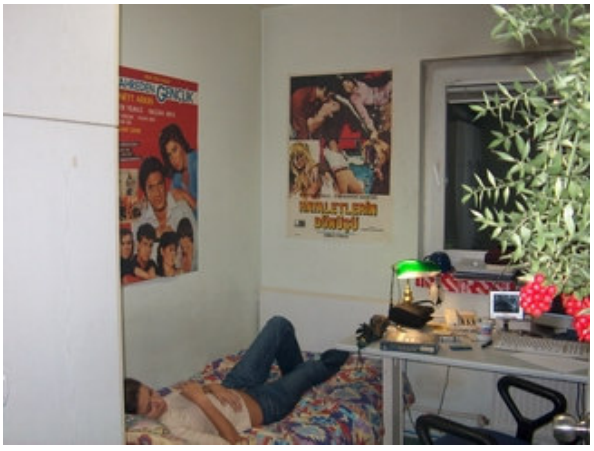
Ek 3

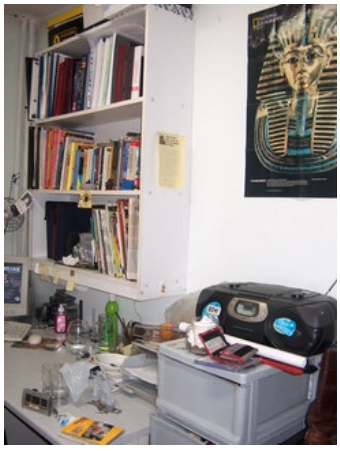

Erkek Öğrenci Odaları Örnek Fotoğraflar

ÖZGEÇMİŞ

1981 İzmit doğumludur. Ortaokul ve lise eğitimini İzmit Atafen Koleji'nde tamamlamıştır. 1999 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde lisans eğitimine başlamış, 2003 yılında mezun olmuştur. Aynı yıl Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programı'nda yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Ocak, 2005'den beri bir şirkette proje sorumlusu mimar olarak çalışmaktadır.